

LAPSENI VIIMEINEN JUHLA
Vanhempien kokemukset oman lapsen hautajaisista

Miia Raninen
Käytännöllisen teologian
pro gradututkielma
Syyskuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Käytännöllisen teologian osasto	
Tekijä – Författare Miia Raninen			
Työn nimi – Arbetets titel Lapseni viimeinen juhla: vanhempien kokemukset oman lapsen hautajaisista			
Oppiaine – Läroämne Käytännöllinen teologia			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu- tutkielma		Aika – Datum Syyskuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal 79
<p>Tiivistelmä – Referat</p> <p>Tässä tutkimuksessa selvitetään vanhempien kokemuksia papin kohtaamisesta ja käytännöllisestä tuesta oman lapsen hautajaisprosessin eri vaiheissa. Selvitän millainen sielunhoidollinen kohtaamisen ulottuvuus toimituskeskustelussa ja hautaan siunaamisessa vallitsee. Lapsen kuolemaa kuvataan tässä tutkimuksessa kuolleenä syntyneen, synnytyksessä tai eletyn elämän jälkeen kuolleen vanhemman kokemuksen näkökulmasta.</p> <p>Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeen avulla alkuvuodesta 2019. Kysely julkaistiin lapsikuolemaperheiden Käpy Ry:n netti- ja Facebook sivuilla. Kävyä lisäksi linkki kyselylomakkeeseen julkaistiin Lapsensa menettäneiden Facebook-sivuilla sekä Lapsensa itsemurhan kautta menettäneiden vanhempien ja isien ryhmissä. Määräaikaan mennessä kyselyyn vastasi 191 vastaajaa, joista 177 oli naisia. Kyselylomake sisältää kokemuksia, mielipiteitä ja toimintatapoja mittaavia suljettuja- ja avoimia kysymyksiä.</p> <p>Tutkimuksessa perehdytään toimituskeskusteluun, hautaan siunaamiseen ja vanhempien kokemuksiin papin ammatillisesta toiminnasta sekä tukemisesta hautajaisten yhteydessä. Avoimella kysymyksellä selvitetään hautajaisten rituaalista ja yksilöllistä luonnetta. Aineisto analysoidaan käyttäen tilastollisia menetelmiä ja laadullista sisällönanalyysiä.</p> <p>Tutkimuksen pohjalta voidaan sanoa, että pappien suurin haaste on auttaa vanhempia puhumaan heidän kielteisistä tuntemuksistaan. Lapsen menetys vaikuttaa vanhempien tunteiden hallintaan ja niiden ilmaiseminen surun alkumetreillä on haasteellista. Vanhemmat kokevat käytännöllisen ja konkreettisen tukemisen puutteita. Henkisesti ja fyysisesti raskaassa elämäntilanteessa pienet konkreettiset teot nousevat tärkeiksi arjessa selviytymisessä. Pappien neuvottomuus lapsen menetyksen kohdanneiden vanhempien kohtaamisessa nousee esiin. Kaikissa kohtaamisissa ei toteudu kunnioittava tapaaminen. Henkirikoksen uhrien vanhemmista kukaan ei saanut tukea seurakunnasta. Itsemurhan kautta menetyksen kokeneet vanhemmat jäivät mielestään ilman yhteyskunnan kriisiapua.</p> <p>Rituaalista luonnetta tarkastellessa, selkeästi pääpaino liittyy hautajaisten musiikkivalintoihin, erityisesti menetetyn lapsen lempikappaleisiin. Vanhempien toiveet, itse soitetut ja laulettut sekä yksittäiset tietyt kappaleet ovat merkityksellisiä. Arkun kantaminen ja valinta koetaan myös tärkeiksi. Onnistuneesti toteutettu viimeinen juhla rakkaalle lapselle auttaa vanhempia elämässä ja surussa eteenpäin.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Kuolema, Hautajaiset, Lapsi, Suru, Sielunhoito			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muuta tietoa			

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat	3
2.1 Suru ja kohtaaminen	3
2.1.1 Suru.....	3
2.1.2 Dividuaalinen surukäsitys	5
2.1.3 Auttava kohtaaminen	8
2.1.4 Kriisiapu ja itsemurha.....	9
2.2 Sielunhoito.....	10
2.3 Cullbergin kriisiteoria.....	13
2.4 Hautaaminen kirkollisena toimituksena.....	14
2.4.1 Hautaus	14
2.4.2 Hautausrituaalit.....	16
2.4.3 Persoonattomat hautajaiset	17
2.4.4 Hautajaiset muistojuhla	19
2.5 Aikaisempi tutkimus	20
3. Tutkimuksen tehtävä ja toteutus.....	23
3.1 Tutkimustehtävä.....	23
3.2 Tutkimusaineisto ja sen keruu.....	23
3.3 Aineiston analyysi	27
3.4 Aineiston luotettavuus ja eettisyys	28
3.5 Vastaa- jien, kuolleen lapsen ja papin taustatiedot.....	28
4. Hautajaisprosessi	34
4.1 Yhteydenotto ja tapaamispaikka.....	34
4.2 Papin käytännöllinen tukeminen hautajaisten suunnittelussa	35
4.3 Hautaan siunaaminen	37
4.4 Papin toiminta ja tukeminen hautajaisten yhteydessä.....	39
5. Määrällisten tulosten tulkintaa ja vertailua aikaisempaan tutkimukseen	45
5.1 Sielunhoidollinen toimituskeskustelu	45
5.2 Siunaustilaisuuden herkkä luonne.....	49
6. Hautajaisten rituaalinen ulottuvuus	55
6.1 Lapselle tärkeä musiikki.....	55
6.2 Arkun kantaminen ja valinta.....	57
6.3 Käsien kosketeltava kipu	59
6.4 Papin kohtaamisen vaikeus.....	62
6.5 Käytännöllinen, konkreettinen ja yhteisön tuki	66
6.6 Pappi positiivisessa ja negatiivisessa valossa.....	69
7. Johtopäätökset	73
7.1 Tulosten pohdinta	73
7.2 Tutkimuksen kulku.....	78
8. Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	80
8.1 Lähteet, tiedotteet ja internetlähteet	80
8.3 Kirjallisuusluettelo.....	80
9. Liitteet	87
9.1 Tutkimuksen saatekirje ja kyselylomake	87
9.2 Aineiston määrällisiä ja laadullisia taulukoita.....	94

1. Johdanto

Suomessa alle 18- vuotiaita lapsia kuoli vuonna 2017 mukaan lukien kuolleena syntyneet tilastokeskuksen mukaan yhteensä 379 sekä 18-30 vuotiaita 494. Lapsen kuolema koskettaa suurta joukkoa vanhempia ja muita läheisiä edelleen, vaikka suunta onkin ollut laskussa viimevuosien ajan.¹ Käytännöllisen teologian pro-gradu-tutkielmani kohteena ovat vanhempien kokemukset oman lapsen hautaan siunaamistoimituksesta. Tutkimuksessa tarkastellaan miten vanhemmat ovat kokeneet papin sielunhoidollisen kohtaamisen tukeneen heitä hautajaisten yhteydessä. Tutkimukseni koskee Suomen evankelisluterilaisen kirkon toimittamia hautaan siunaamisia.

Lapsen kuolema on vanhemmille raskas kokemus. Vanhemmat joutuvat kohtaamaan suuren menetyksen esille nostamat lukuisat tunteet. Lapsen kuoleman yhteydessä nousee esiin myös vanhempien elämäntarkastuksellinen ajattelu. Kokonaisvaltaisesti ajateltuna lapsen kuolema on yksi raskaimmista mahdollisista menetyksistä.² Muihin kuolemantapauksiin verrattessa lapsen kuolemaan liittyy erityispiirteinä syvä tunne epäoikeudenmukaisuudesta. Syynä tähän on elämättä jääneen elämän menetettyä mahdollisuutta lapselle ja hänen vanhemmilleen sekä muille läheisilleen.³

Lapsen kuoleman erityisyys tulee esiin myös hautaan siunaamisessa. Se on luonnollisesti vanhemmille vaikea kokemus.⁴ Hautajaisissa on vanhempien viimeinen tilaisuus jättää jäähyväiset lapselle tässä ajassa. Vanhempien tunnetila ja lapsen hautauksen luonne huomioiden, haluan selvittää, miten lapsensa menettäneet ovat kokeneet papin toimineen hautajaisten yhteydessä. Tarkastelen vanhempien kokemuksia pappien tarjoamasta sielunhoidollisesta tuesta hautajaisiin liittyvässä toimituskeskustelussa ja siunaustilaisuudessa.

Papin ydinosaamiseen kuuluu kiinnostus toisia ihmisiä kohtaan, hyvät vuorovaikutustaidot ja kyky ihmisten lähellä olemiseen sekä rinnalla kulkemiseen.⁵ Olen kiinnostunut tutkimaan aihetta, koska mahdollisesti saadut tutkimustulokset auttavat kehittämään seurakunnan työtä ja toimintamalleja. Seurakunnan työntekijöistä lähimpään kontaktiin perheiden kanssa tulevat papit, jotka kirkkojärjestyksen mukaan aina toimittavat hautaan siunaamisen.⁶ Kirkollisessa toiminnassa papeilla on selkeästi ensisijainen vastuu kohdata ja tukea lapsikuoleman kokeneet perheet. Pappi kohtaa vanhemmat, sisarukset ja

¹ Suomen virallinen tilasto, 2017.

² Laakso 2000, 13-15; Erjanti & Paunonen- Ilmonen 2004, 102.

³ Pentikäinen 1990, 132.

⁴ Siltala 1985, 175.

⁵ Tervo-Niemelä 2018, 13.

⁶ Finlex 1993. Lempiäinen 2004, 222.

muun saattoväen. Papin taidot auttavana kohtaajana ja turvallisena läsnäolijana ovat tärkeimpiä elementtejä surevan vanhemman sielunhoidollisessa auttamisessa. Rajaani siis tutkimuksen koskemaan heidän toimintaansa.

Suruprosessin alkuvaiheessa hautaan siunaamisella on suuri rooli, koska sen avulla voidaan ottaa huomioon ja yleisesti pukea sanoiksi perheen kokema menetys yksilöllisenä tapahtumana. Hautajaisissa perhe ja muut omaiset voivat kohdata lapsen menettämisen aiheuttaman elämänmuutoksen yhteisöllisellä tasolla.

Tutkimukseni lähtökohtana ja aiheen motiivina ovat oman lapsen menettämisen kokemus yhdeksän vuotta sitten. Tämä elämäni raskain kokemus muutti minua ihmisenä ja pakotti minut rakentamaan identiteettini uudestaan. Myöhemmin se johti minut teologian opintojen pariin. Tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa vanhempien kokemuksia hautaan siunaamisesta ja saada työkaluja papin työtehtävän hoitamiseen. Aiheeseen liittyvä omakohtaisuus tekee siitä erityisen tärkeän. Kun on elänyt sen kipeän ja tuskaisen vaiheen, niin siitä syntyy vielä vahvempi halu auttaa muita vastaavassa tilanteessa olevia.

2. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

2.1 Suru ja kohtaaminen

2.1.1 Suru

Suru on normaali reaktio läheisen kuolemaan. Suru on läheisen kuolemasta tai ikävästä tapahtumasta aiheutuva pitkäkestoinen mielipaha.⁷ Suru on tuskaa ja ahdistusta, joita sureva tuntee menetettyään rakkaan ihmisen.⁸ Suru alkaa päivittäisen kaaoksen kestämisestä ja erilaisten hyvin voimakkaidenkin tunteiden kohtaamisesta. Sureva alkaa käymään tapahtunutta, tunteita, muistoja ja mielikuvia samalla läpi, kun hän suostuu muutosprosessiin ja arjen uudelleen luomiseen.⁹ Surussa on kyse kiintymyssuhteen katkeamisesta. Ihmiset surevat joutuessaan eroon jostakin, johon he kokevat vahvaa kiintymystä.¹⁰

Käsitteenä suru voidaan määritellä monella eri tavalla. Sivistyssanakirja määrittelee sanan seuraavasti: ”jonkin menetyksen tai muun ikävän tapahtuman tai jonkin epämieluisan olotilan aiheuttama voimakas ja pitkäkestoinen mielipahan tunne, murhe”.¹¹ Surua kuvataan laajemmin tutkimuksessa myös sen sisältämien elementtien avulla. Suru tulee ilmi tunteena, reaktiona, oireyhtymänä ja käyttäytymisenä. Surua voidaan kuvata myös prosessina ja työnä.¹² Ihminen käsittelee surua yksilöllisenä prosessina, jossa suru näyttäytyy surevan elämässä vahvasti ja kokonaisvaltaisesti. Jokainen ilmaisee suruaan eri tavoin. Jotkut reagoivat heti voimakkailla tunteilla ja elävät ne rajusti läpi. Toinen huutaa, joku ilmaisee suruaan itkemällä ja joku on vain hiljaa.¹³ Suru voidaan nähdä myös kaksoisprosessimallin valossa. Malliin liittyy menetysorientaatio sekä toipumisorientaatio. Ensimmäinen tarkoittaa surun kohtaamista puhumalla ja jälkimmäinen tarvetta olla näkemättä ketään.¹⁴

Ihminen tarvitsee surun ymmärtämiseen ja hyväksymiseen aikaa. Suru on osa elämää, surun työstäminen tarvitsee keinoja, se ei katoa itsestään. Raskaan surun läpieläminen on henkisesti ja fyysisesti hyvin raskasta. Suruun liittyy kiinteästi surutyön käsite. Soili Poijula määrittelee surutyön tarkoittavan surevan hiljalleen mukautumista tilanteeseen. Tavallisesti se alkaa läheisen menetyksen kohtaamisen herättämästä epäuskosta, johon kuuluvat suru, pelko ja raivo. Tämän jälkeen ihminen mahdollisesti kieltää kuoleman ja ottaa etäisyyttä

⁷ Poijula 2002, 76-77.

⁸ Laakso 2000, 13.

⁹ Virtaniemi 2005, 64.

¹⁰ Itkonen 2018, 31. Bowlby 1980. Bowlby & Parkes 1970.

¹¹ <https://www.suomisanakirja.fi/suru>

¹² Laakso 2000, 19.

¹³ Aho 2010, 14.

¹⁴ Stroebe & Schut 1999, 123.

tapahtuneeseen. Surussa eteenpäin vievät ajatukset ja mielikuvat menetyksestä. Lisäksi tunteet, muistot, teot ja kehon eri reaktiot vievät ajan kuluessa eteenpäin. Surun läpityöskentelyssä ihminen kohtaa todellisuuden, suree, etsii merkitystä tapahtuneelle ja muokkaa kiintymyssuhteen muistosuhteeksi. Surutyössä sureva pitää yllä läheistä suhdettaan kuolleeseen, mutta vähitellen luopuu konkreettisesta suhteestaan menetettyä ihmistä kohtaan. Muistikuvat kuolleesta ovat lohdullisia. Surevalla on tarve puhua kuolleesta ja tapahtumista yhä uudelleen. Puhuminen, tapahtuman ja asioiden käsittely vievät prosessissa eteenpäin.¹⁵ Surusta toipuminen tapahtuu aktiivisen prosessin kautta, jossa sureva on vahvasti mukana.¹⁶

Mitchellin ja Andersonin mukaan sureminen kuuluu ihmisyyteen. Ihmisen elämänkaareen kuuluvat sekä ilot että surut. Heidän näkemyksensä mukaan surut eivät ole samanlaisia, mutta kaikkia suruja niin pieniä kuin suuriakin on lupa surra. Suru tulee elää läpi, mutta suru ei ole sairaus, eikä surusta parannuta. Ihmiselämässä monet eri kokemukset tuottavat surua, kuolema on yksi tällainen elämän osa-alueista. Mitchell & Anderson korostavat, ettei kuolema ole ohjaava käsite, vaan menetys. On tilanteita, joissa luonnollinen kuolema nähdään toivottuna ja odotettuna, eikä näin aiheuta suurta surua tai mielipahaa. Mitchell & Anderson mieltävät surun syntymisen liittyvän ihmisen syntymään. Tällä he tarkoittavat sitä, että surun synty perustuu kiintymykseen ja eroamiseen. Tällöin ne ovat merkityksellinen osa ihmiselämän kehitystä ja pysyvyyttä.¹⁷

Drescher & Foy puhuvat komplisoidusta surusta. Toiset surut ovat selviytymisen kannalta haastavampia kestää kuin toiset. Komplisoituneessa surussa on kyse pitkittyneestä surusta.¹⁸ Traumaattiseen suruun liittyy traumaattinen kriisi. Traumaattisella kriisillä tarkoitetaan reaktiota tapahtumaan, jossa elintärkeät asiat ovat uhattuna. Traumaattisessa kriisissä on kyse siitä, ettei ihminen kykene hallitsemaan ulkoisia tapahtumia eikä sisäisiä reaktioitaan. Monenlaiset arkielämän elämäntilanteet ja tapahtumat voivat aiheuttaa kriisin. Tällaisia tyypillisiä kriisin aiheuttamia asioita ovat esimerkiksi lapsen ja läheisen ihmisen

¹⁵ Poijula 2002, 76-77.

¹⁶ Koskela 2011, 59.

¹⁷ Mitchell & Anderson 1983, 25.

¹⁸ Drescher & Foy 2010, 151-152. *Komplisoitunut suru: Seuraavat oireet ovat jatkuneet vähintään kuusi kuukautta: Vahva eroahdistus, johon liittyy yksinäisyyden tunnetta, ahdistusta ja kaipausta lasta kohtaan. Toimintakyky sosiaalisissa tilanteissa vähentynyt huomattavasti. Seuraavista oireista vähintään viisi yhdeksästä päivittäin häiritsevä arki elämää: 1. Käsitys itsestä vähentynyt 2. Lapsen kuoleman hyväksyminen vaikeaa tunteen kuin ajatuksenkin tasolla 3. Välttelee lapsen menetyksestä muistuttavia asioita 4. Luottamus vaikea muodostaa muihin ihmisiin tai se, että he voivat ymmärtää 5. Raskas viha ja katkeruus menetyksestä johtuen 6. Ei kykene menemään eteenpäin elämässä 7. Vahva turtumuksen tunne 8. Toivon menettäminen, syvä tyhjyys, jossa ei näe tulevaisuuden merkitystä tai tarkoitusta. 8. Menetyksestä järkyttynyt, hämmäntynyt tai huumautunut.*

kuolema sekä itsemurha. Tapaturmaiset ja väkivaltaiset kuolemat lähipiirissä ovat raskaimpia traumaattisia tapahtumia ihmisen elämässä.¹⁹

Nykyaikana puhutaan koko elämän ajan kestävästä surusta. Tunnereaktiot menetykseen muuttuvat ajan kuluessa, eikä suru jatku aina samanlaisena. Poijulan mukaan surulle ei voida määrittää kestoja.²⁰ Tiedemies Sigmund Freud (1856-1939) menetettyään tyttärensä ja tämän nelivuotiaan poikansa taipui muokkaamaan surukäsitystään niin, että vaikka tuskainen suru mahdollisesti ajan kuluessa helpottaa, niin lopullista lohtua tai korviketta ei ole saatavilla. Rakkaan ihmisen kuolemasta aiheutunut suru ei tule päätökseen, vaan se on loppumatonta työtä.²¹ Pulkkinen määrittää surun kokonaisvaltaiseksi kokemukseksi. Tällä hän tarkoittaa sitä, ettei kokemukselle aseteta tavoitetta tai päämäärää. Pulkkinen mukaan kokemukset koskettavat ihmistä kokonaisvaltaisesti ja ne myös jättävät ihmiseen jälkensä. Ajatuksena on, ettei kokemuksista tarvitse toipua, selviytyä tai päästä yli. Kokemukset jäävät ainutkertaisella tavalla osaksi meitä ja näin myös suru kuuluu osaksi meidän elämäämme ja on osa meitä. Surusta tulee arvokasta ja vaalittavaa. Kun taas surusta luopuminen merkitsisi, että luopuisi osasta itseään.²² Pulkkinen jakaa kuolemansurun kolmeen eri ulottuvuuteen: käsittäminen, käsitteleminen ja käsitteellistäminen. Näillä nimityksillä viitataan kuolemansurun sisältäviin osa-alueisiin. Käsittäminen pitää sisällään tunteet ja tajunnan, käsitteleminen puolestaan teot ja toiminnan sekä käsitteellistäminen sanat ja kieliopin.²³

2.12 Dividualinen surukäsitys

Douglas Daviesin näkemys surusta tarkoittaa yksilön sisäistä identiteettiprosessia. Myös yksilön suhde ympärillä oleviin surijoihin on keskiössä. Edellisiin liittyy vielä yksi käsite, tunteet. Suru on osa jokaisen elämää, henkilökohtainen ja sosiaalinen ulottuvuus kuuluvat suruun. Daviesin suruteoria saa vaikutteita menneistä surukäsityksistä ja on syntynyt kritiikkinä aikaisemmille surututkimuksille. Aikaisempi kiintymyssuhdeteoria nousee siitä lähtökohdasta käsin, että lapsen ja vanhemman välinen suhde vaikuttaa merkittävästi lapsen identiteetin syntymiseen. Kuolemasta aiheutunut menetys on tästä syystä vaikea ja raskas kokemus vanhemmalle. Varhainen lapsuudessa eletty kiintymyssuhde vaikuttaa yksilön menetyksen kokemukseen. Freud korostaa vanhemman surun läpityöstämistä ja tähän Davies nostaa yhteisön tukemisen ja sen merkitystä surevalle vanhemmalle. Suru linkittyy hautaus- ja muistotilaisuuteen. Davies yhtyy John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaan niin, että

¹⁹ Saari 2003, 27-28.

²⁰ Poijula 2002, 18.

²¹ Freud 1997. Ks. myös Pulkkinen 2017, 37-42.

²² Pulkkinen 2018, blogi.

muistelurituaaleissa kiintymys menetettyyn henkilöön pysyy. Daviesin mallissa keskiössä on turvallinen kiintymyssuhde ja huomiotta jäävät muut mallit, kuten ristiriitainen, välttelevä, jäsentymätön. Surun tunteiden käsittelyyn vaikuttava lapsuuden luotettava kiintymyssuhde on muodostanut tätä mallia.²⁴

Elisabeth Kübler-Ross kehitti kuuluisimman surun vaiheteorian tutkimalla kuolevien potilaiden tuntemuksia ja tarkensi teoriaansa myöhemmin myös omaisten suruun. Tarkennetussa teoriassaan Kübler-Ross korosti surutyön eri vaiheiden merkitystä ja surun vaiheiden läpikäyntiä tietyssä järjestyksessä ja niin sanotun terveen surun käsittelystä, jossa päämääränä oli jättää suru taakse ja jatkaa elämää.²⁵ Davies arvostelee syystä näitä vaiheteorioita, koska ne ovat hyvin yksilökeskeisiä.²⁶

Surututkimuksessa ollaan annettu tilaa 1990-luvulla yksilöön keskittyvästä tapahtumasarjasta myös yhteisön kokemuksiin ja pyritty huomioimaan yhteisön näkökulma suruun, eli surevan vanhemman lisäksi kuolevan lapsen muut omaiset kuuluvat sureviin. Davies onkin pohjannut mallinsa duaaliteoriaan, jossa ihmissuhteiden jatkumiseen sisältyy menetys ja tulevaisuuteen suuntautuminen. Hän tarkentaa malliaan rituaalisen muisteluun viitaten.²⁷

Surun narratiivinen tutkimustraditio ottaa huomioon erilaiset muistelun rituaalit niin arkielämän kuin perinteisten uskonnollisten rituaalien kautta.²⁸ Osa rituaaleista ei ainoastaan ylläpidä suhdetta kuolleeseen lapseen vaan saattaa auttaa vanhempia päästämään irti.²⁹ On myös todettava, että joissain kulttuureissa suhteita esi-isiin pidetään hyvin merkityksellisinä, mutta usein ne mielletään hieman negatiivisessa sävyssä. Usein kuolleiden omaiset joutuvat suorittamaan rituaaleja, jotta vainajat pääsisivät esi-isiensä pariin, koska muuten he saattavat jäädä elävien vaivoiksi.³⁰ Davies ei kuitenkaan sivua näitä kulttuurisuskonnollisia rituaaleja yhteisöllisessä suremisessa, sillä ne eivät keskity kristillisiin hautajaisiin.³¹ Tässä yhteydessä Davies viittaa uskonnollisiin yhteisöihin, jotka uskovat kuolemanjälkeiseen elämään.

Suru ja sen sosiaalisten prosessien ymmärtäminen taustoineen on oleellinen osa uskonnollisen ja yhteisöllisen identiteetin tarkastelua. Davies käyttää surututkimuksessaan

²³ Pulkkinen 2016, 118.

²⁴ Davies 2017, 59; Freud 1984.

²⁵ Kübler-Ross & Kessler 2006; Hallam et al. 1999.

²⁶ Davies 2017, 72–74.

²⁷ Davies 2011, 95–98, 102–109.

²⁸ Walter 1996; Francis et al. 2001; Kellaher et al. 2005.

²⁹ Mathijssen 2018, 2–8.

³⁰ Hess 2006; Smith 2016; Brown 2006.

³¹ Davies 2011, 103.

sosiologian professori Emile Durkheimin tutkimustuloksia ihmisten sosiologista tarpeista ja sosiaalisista käyttäytymismalleista, joissa käy ilmi ihmisen kehittävän mielessään taipumuksia ja vertauskuvia, omia luomuksia, joita yhteisössä ajan saatossa aletaan pitää tietyissä tilanteissa normeina ja sopivina käyttäytymismalleina.³² Durkheimin uskontoantropologia yhteiskunnallisena ilmiönä käsittelee jumalia yksilön toiminnan ja ajattelun valvontaan kehiteltyinä olentoina. Davies näkee kuitenkin yhteisöllisyyden ja yhteisön toiminnan vaikutukset oleellisena osana surututkimusta ja durkheimilaisen sosiologian ja tarkastelutavan puuttuminen on hänen mukaansa muissa surututkimuksissa ongelmallista.³³

Dividuaalinen lähestyminen surevaa ihmistä kohtaan tarkoittaa sekä surevan ihmisen, että hänen ja vainajan ihmissuhteiden pohjalta tapahtuvaa tarkastelua yhteisöön, jota suru koskettaa. Daviesin ottaa huomioon tässä tarkastelussa henkilön uskonnolliset ja kulttuuriset vaikutteet ja kuvaa tätä kokonaisuutta laajalla identiteetillä.³⁴ Dividuaalisuuden on määritellyt myös antropologi McKim Marriot, jonka tutkimuksissa yksittäisen henkilön eri puolet tulisi nähdä dividuaalisuutena eikä dualismina. Yksittäinen henkilö ei olisi pelkästään yksilö vaan dividuaalinen olento.³⁵ Daviesin mallin mukaan sisäinen identiteetti on enemmänkin synonyymi omalle identiteetille ja ulkoinen identiteetti taas sosiaalisen identiteetin vastine.³⁶ Pamela Cooper-Whiten analyysin mukaan usean identiteetin omaava yksilö on syvemmin yhteydessä muihin ihmisiin kuin henkilö, jolla joko ei ole tai hän ei tunnista itsestään useita identiteettejä. Tämä näkyy myös pastoraaliteologisessa tutkimuksessa, jossa useita identiteettejä käsittävä persoona mielletään kyseisten ominaisuuksien vuoksi rikkaampana yksilönä.³⁷

Tunteet ovat iso osa hautajaisrituaaleja ja useimmilla vallitseva tunne on suru. Surraan menetystä ja kaipuu vainajaa kohtaan on suuri. Lisäksi osalla saattaa nousta jopa epätoivo, viha ja hermostuneisuus pintaan.³⁸ Davies painottaa tutkimuksessaan kuitenkin Durkheimin oppeja mukaillen hautajaisrituaalien positiivisia tunteita enemmän kuin negatiivisia, hän osittain jopa erottelee toivotut ja ei-toivotut tunteet toisistaan ja korostaa, että surusta on päästävä yli, mentävä eteenpäin ja yritettävä päästä jatkamaan normaalia elämää.³⁹ Narratiivinen muistelu on yksi tärkeä työkalu Daviesin mukaan. Sen kautta muistellaan suhdetta vainajaan ja sureva luo uudelleen suhdettaan menetyksen kohteeseen. Suru ja

³² Hick 1992, 43.

³³ Davies 2017; Durkheim 1915; Gross 2016, 98.

³⁴ Davies 2017, 22, 75-76

³⁵ Marriot 1976; Davies 2017, 75-76.

³⁶ Davies 2017, 75-76.

³⁷ Cooper-White 2007, 62.

³⁸ Bowlby 1980.

sureminen ovat luontainen prosessi läheisen menetyksen myötä ja rituaalina muistelu vahvistaa surevan identiteettiä ja se on mahdollista kaikille.⁴⁰ Ramshaw on tehnyt merkityksellisiä tutkimuksia juuri näistä muistelun rituaaleista ja niiden sielunhoidollisesta avusta.⁴¹ Suruaika usein on vainajan lähiomaisille kaikista hankalinta aikaa ja silloin sureva kaipaa sosiaalista kanssakäymistä, tukea ja turvaa. Kristillisiin perusarvoihin oleellisesti kuuluva lupaus elämästä kuoleman jälkeen luo uskoa ja toivoa vainajan omaisille, mikäli he ovat uskonnolliselta puoleltaan vahvoja ja luottavaisia. Vahva usko ja oman identiteetin vahvistaminen rituaalien avulla saattaa edesauttaa surevaa pääsemään eteenpäin muuttuneessa elämässään ja syrjäyttävän heikkouden ja voimattomuuden tunteensa.⁴²

2.13 Auttava kohtaaminen

Auttava kohtaaminen merkitsee vuorovaikutusta, jossa on luotu levollinen tila läsnäololle. Kirkko nostaa strategiassaan vuoden 2020 keskiöön Jumalan ja ihmisen välisen sekä ihmisten välisen kohtaamisen. Jumala toimii kohtaamisten kautta. Aidossa kohtaamisessa on tilaa ja avoimuutta, jossa ihminen huomioidaan kokonaisvaltaisesti. Ihmisen elämäntilanne, ajatukset ja toiveet huomioidaan kattavasti. Monikulttuurisuus edellyttää erilaisille kertomuksille tilan antamista, kuuntelemista sekä todesta ottamista. Kohtaamistarpeita ja mahdollisuuksia kohtaamisiin määrittelevät ihmisten ikä, elämäntilanteet ja -tavat. Ihmiset saattavat etsiä yksittäisiä kohtaamisia tai pitkäaikaisia suhteita.⁴³

Sielunhoidolle voidaan määritellä keskeisiä kohtaamisen osa-alueita. Ihminen kohdataan ja häntä hoidetaan kokonaisvaltaisesti mitään inhimillistä puolta unohtamatta. Tämän avulla tuetaan ihmisen kasvua omaksi itsekseen ja kohti täyttä elämää. Ihmisen kätketty potentiaali aktivoituu kohtaamisen kautta. Tärkeää on tunnistaa ja tunnustaa transsendenssin olemassaolo sekä elämän mystinen puoli. Kaikkea ei voida analysoida ja selittää sosiologisesti, psykologisesti ja fysiologisesti. Sille täytyy antaa tilaa kohtaamisessa. Keskustelu on oleellinen ja tärkeä kommunikaation väline, muttei ollenkaan ainoa eikä välttämättä edes paras. Esimerkiksi taide, runous tai draama voi välittää tunteita ja oloja paremmin kuin keskustelu. Lisäksi nonverbaalinen viestintä ja erilaiset symbolit kertovat usein enemmän kuin sanat. Tässäkin tulee huomioida kulttuurinen tausta. Rakkaus on kohtaamisen ytimessä, joka on sosiaalinen ilmiö. Rakkauden ytimessä on halu antaa ja tahtoa toiselle ihmiselle hyvää sekä auttaa tunnistamaan epäoikeudenmukaisuutta. Kristillinen

³⁹ Stroebe & Shut 1999; Gross 2016, 98.

⁴⁰ Davies 2017, 74-76.

⁴¹ Ramshaw 2010.

⁴² Davies 2011, 84-99.

ihmiskäsitys tulee tässä esiin. Sielunhoidon yhtenä päämääränä tulisi pitää kärsimyksen ennaltaehkäisyä lisäämällä itseymmärrystä. Kun ihminen kohtaamisen kautta ymmärtää itseään, omia motiivejaan, vahvuuksiaan ja heikkouksiaan paremmin, niin silloin hän ymmärtää myös toista paremmin. Tällöin hän osaa myös huolehtia itsestään ja läheisistään paremmin. Auttava kohtaaminen on mitä suuremmissa määrin toisesta huolehtimista ja huolenpitoa.⁴⁴

2.14 Kriisiapu ja itsemurha

Kriisin kokenut ihminen tarvitsee tukea muuttuneeseen elämäntilanteeseen sopeutumisessa. Ensimmäiseksi on tärkeää rohkaista autettavaa suremaan, kyselemään ja hämmästelemään, käsittelemään tapahtunutta. Tunteiden käsittely tarvitsee aikaa ja tilaa. Kriisin työstäminen tapahtuu vähitellen, mutta tavoitteena on kuitenkin saada ihminen kokemaan elämä jälleen mahdolliseksi. Autettavan ajatuksia täytyy kunnioittaa, vaikkeivat ne realistisia olisikaan, kuten toisten syyttely tapahtuneesta. Tätä ajattelua auttajan ei tule rohkaista eikä kannustaa, mutta ymmärtää eri puolustusmekanismit.⁴⁵

Itsemurhan tehneiden omaisille kriisiavun saaminen on nykyisessä auttamisjärjestelmässämme haasteellista. Apua ei tarjota aktiivisesti vaan se on osattava hakea itseohjautuvasti. Lisäksi avun saaminen saattaa olla liian hankala prosessi hyvin koskettavan, arkaluonteisen raskaan tapahtuman johdosta järkyttyneille omaisille. Usein suomalaiset sanovat pärjäävänsä surun keskellä ilman auttavaa tahoa, tai ainakin yleinen luulo ja mielipide omaisilla on tämän suuntainen. Kaikilla paikkakunnilla apua ei ole edes saatavilla, vaikka sosiaali- ja terveysministeriön suositusten mukaan kokonaisvaltaista ammatillista psyykkistä traumanhoitoa tulisi olla saatavilla heti tapahtuman jälkeen.⁴⁶

Hätäkeskuspäivystäjille tehdyssä ohjeistuksessa, joka määrää käynnistettäväksi psykososiaalisen tuen välittömän arvioinnin ja kertomaan kriisiavusta jo puhelun aikana. Viimeistään kuolin viestin viejien olisi hyvä tarjota tietoa kriisipalveluista, sururyhmistä ja vertaistoiminnasta. Nämä olisi myös syytä tarjota kirjallisina esitteinä, sillä läheisen itsemurha on todella traumaattinen tapahtuma. Sellaisen tiedon saamisen jälkeen ihminen ei yleensä pysty ottamaan mitään tietoa vastaan järkevällä tasolla, sillä henkilön psykologiset suojausmekanismit kytkeytyvät päälle ja aivot prosessoivat saatua tietoa hitaasti ja estävät täydellisen luhistumisen shokkitilaan menemällä. Loppupeleissä avuntarpeen

⁴³ Kohtaamisen kirkko 2014, 21.

⁴⁴ Lartey 2003, 26–31.

⁴⁵ Gothóni 2014, 147.

⁴⁶ Uusitalo 2007, 201

vastaanottaminen on kuitenkin aina tragedian kokeneen henkilön omalla vastuulla ja avusta voi myös kieltäytyä.⁴⁷

Suuret onnettomuudet ja tragediat kansallisella, näkyvällä tasolla menevät yleensä avun priorisoinnissa yksittäisten tapausten edelle. Olkoonkin niin, että mediassa tällaiset suuronnettomuudet ovat esillä huomattavan, ellei jopa liiankin paljon. Tällöin arkisemmat traumaattiset tapaukset jäävät usein odottamaan apua vedoten resurssien riittämättömyyteen. Vertaistukiryhmät ovat yleensä vapaaehtoisista koostuvia ja ryhmässä toimivat ohjaajat ovat itse kokeneet ja selvinneet vastaavasta tapahtumasta. Yhteiskunnan tulisikin koota eri tahojen auttavat portaalit yhteen ja tehdä enemmän joustavaa yhteistyötä yli toimialuerajojen jokaisen kunnan tai kaupungin alueella. Tuen joustavan saamisen edellytyksenä pitäisi myös pohtia nykyisten viranomaistahojen käsittämättömän tarkkojen GDPR-säädösten noudattaminen ja mahdollisesti yksityisyydensuojan asteittainen madaltaminen viranomaisten taholla ammattimaisen avun tarjoamisen nojalla.⁴⁸

2.2 Sielunhoito

Sielunhoito on tärkeä osa Suomen evankelisluterilaisen kirkon toimintaa. Kirkkolaki määrittää sielunhoidon yhdeksi seurakunnan oleellisemmaksi tehtäväksi. Sielunhoidolla tarkoitetaan uskonnollisten yhteisöjen piirissä tehtävää ihmisten psyykkistä auttamista. Sielunhoito ottaa vaikutteita sen ajan vallitsevista teologisista korostuksista sekä psykologian eri teorioiden tulkinnoista. Uusi lähestymistapa nousee aikaisemmista ja yleensä vanha sekä uusi keskustelevat keskenään sisäkkäin ja rinnakkain. Sielunhoidossa voidaan käsitellä hengellisiä kysymyksiä tai ihmisen psyykkiseen vointiin liittyviä aiheita, tai molempia. Sielunhoito nimetään papin työn osa-alueeksi ja se on papin työkuvaan kuuluvaa ydinosaamista.⁴⁹ Raili Gothóni kuvaa kristillisen uskon kantavan sielunhoitajaa. Vuorovaikutuksessa on kyse kaikkien osapuolten tasavertaisesta lähimmäisyydestä ja jaetusta ihmisyydestä. Sielunhoitajalta vaaditaan asiantuntemusta, mutta samaan aikaan siinä toteutuu kahden ihmisen vuorovaikutus Jumalan edessä. Sielunhoidolle ominaista on vuorovaikutus, joka voi laajentua rukoukseksi, kirkollisiksi toimituksiksi tai jumalanpalveluselämäksi.⁵⁰ Sielunhoidon tarkoitus on kohdata ihminen hänen elämäntilanteessaan. Jokainen ihminen kokee jossakin elämänvaiheessa tilanteita, kun edessä on vaikea tai raskas asia, jonka läpi on mentävä. Usko pitää sisällään ajatuksen ja luottamuksen siihen, että kaiken takana on muuta

⁴⁷ Uusitalo 2007, 202.

⁴⁸ Uusitalo 203-207, 25.

⁴⁹ KL 4:1§.

⁵⁰ Gothóni 2014, 13-17. Kettunen 2013,15.

kuin pelkkä tyhjiys ja kipu. Jumalan ja toivon löytämiseen sekä tunteiden ja kokemusten läpikäymiseen on tarjolla sielunhoidollinen tukeminen. Sielunhoito toteutuu usein avun antamisena ihmisen elämän kriisitilanteissa. Ytimekkäästi määriteltynä sielunhoito tarkoittaa ihmisten auttamista, lohduttamista ja tukemista kaikissa elämän eri vaiheissa.⁵¹

Sielunhoitajan yksi tärkeä tehtävä on suhtautua autettavaan ymmärtäväisesti, kunnioittavasti ja empaattisesti. Sielunhoitaja kuuntelee tarkasti, mitä autettava hänelle kertoo. Sielunhoitaja myös tulkitsee kuulemaansa aikaisemman kokemusmaailmansa kautta. Sanaton viestintä on keskeisessä asemassa sielunhoitotilanteessa. Ilmeiden ja eleiden tulee olla sopusoinnussa puheen kanssa. Äänensävy vaikuttaa paljon sielunhoitotilanteessa.⁵²

Sielunhoidon tehtävä on vastata ihmisen hätään ja avunpyyntöön. Jouko Kiiski ja Pirjo Hakala täydentävät Grevbon luokittelua⁵³ toimituskeskusteluihin liittyvällä, perheterapiaan ja hengellisten asioiden käyttöön pohjautuvalla, ryhmä- ja ratkaisukeskeisyyteen perustuvalla, diakonisella sielunhoidolla.⁵⁴ Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa edellä mainituista malleista neljä on aktiivisessa käytössä: dialoginen, spirituaalinen, tavoitesuuntautunut ja diakoninen. Dialogisessa sielunhoidossa on kyse asiakkaan kuuntelemisesta ja sen pohjalta käytävästä keskustelusta. Spirituaalisessa sielunhoidossa auttamisessa apuna käytetään hengellisiä elementtejä, kuten rukousta, Raamattua, virsiä, rippiä, ehtoollista sekä öljyllä voitelua. Tavoitesuuntautuneessa auttamisessa keskitytään ratkaisukeskeisyyteen. Diakonisessa auttamistyössä on kyse asiakkaan kokonaisvaltaisesta huomioimisesta. Huomion kohteena ovat ihmisen henkiset, hengelliset, sosiaaliset ja aineelliset tarpeet.⁵⁵ Kiisken sielunhoitomalleja voidaan täydentää vielä äkilliseen kriisiin liittyvällä sielunhoidolla. Tällöin merkittävää on yksittäinen kohtaaminen ja eri sielunhoitovälineiden käyttäminen yhdessä tai erikseen.⁵⁶

⁵⁰ Gothóni 2014, 15.

⁵¹ Kettunen 2013, 77.

⁵² Kiiski 2009, 88-90.

⁵³ Tor Johan Grevbo on luokitellut sielunhoidon näkemykset kahdeksaan eri osaan. Ne ovat

1. Keerygmaattinen – Jumalan sanan julistaminen
2. Raamattuperustainen – Raamatun avulla löydetään lohdutus ja ohjaus
3. Karismaattinen – Auttaminen perustuu armolahjoihin
4. Spirituaalinen – Hengellisyyteen perustuva
5. Seurakunnallinen – Diakonia ja yhteisön tuki
6. Syvyyspsykologinen – Terapeuttinen auttaminen
7. Lähimmäisukeinen – Kohtaamiseen ja aktiiviseen kuuntelemiseen keskittyvä
8. Sosiopolitiittinen – Yhteiskunnan epätasa-arvoon vaikuttaminen⁵³

⁵⁴ Hakala 2007, 249. Kiiski 2009, 40-41.

⁵⁵ Kiiski 2009, 49-51.

⁵⁶ Pruukin 2009, 13-17.

Sielunhoitoon kuuluu useita eri lähestymistapoja, joiden avulla elämää ja sen eri kipupisteitä sekä toipumista voidaan katsella. Sielunhoidon yksi tarkastelutapa on eksistentiaalinen näkökulma. Eksistentiaalinen lähestymistavassa pohditaan ja ymmärretään olemassa olon merkitystä ihmisenä ja erityisesti yksilöllisenä persoonana. Sen keskeisin käsite on eksistentiaalinen ahdistus, mikä tarkoittaa voimattomuutta ja levottomuutta. Elämän tarkoitus katoaa, kun ei ymmärretä tapahtunutta ja sen tarkoitusta.⁵⁷

Lapsen kuolema johtaa lähipiirissä psyykkiseen kriisiin. Lapsen kuoleman voidaan katsoa vaikuttavan vanhempaan syvästi, laaja-alaisesti ja voimakkaasti. Tutkimusten mukaan lapsen kuolema on todettu olevan eräs ihmisen elämänkaaren dramaattisimmista ja emotionaalisimmista tapahtumista.⁵⁸ Lapsen kuolemalla on pitkäkestoinen, jopa elinikäinen vaikutus vanhempien hyvinvointiin, terveyteen ja koko loppu elämään. Yleensä osa vanhemmista pitkällä aikavälillä kokee myönteisiä muutoksia itsessään ja elämässään menetyksen seurauksena.⁵⁹ Kuitenkin suurin osa kokee kielteisiä muutoksia lapsen kuoleman takia. Vanhempien kuolleisuusriski luonnollisin ja epäluonnollisin tavoin kasvaa. Vanhempien itsemurhat, alkoholin sekä lääkkeiden liikakäyttö lisääntyvät.⁶⁰ Lisäksi fyysiset ja psyykkiset sairaudet, jotka vaativat erilaisia sairaalahoitoja lisääntyvät. Vanhempien työkyky voi alentua huomattavasti.⁶¹ Lapsen kuolemalla on vaikutusta vanhempien identiteettiin, sillä menetys tuo kipeän ja peruuttamattoman muutoksen vanhempien elämään. Menetys vaikuttaa myös vanhempien parisuhteeseen. Tunteet heittelevät laidasta laitaan, paha olo saattaa vaikeuttaa parisuhdetta. Myös kaikilla on yksilöllinen tapansa surra. Puolisoiden keskinäinen puhuminen on erityisen tärkeä suruprosessissa. Asioiden läpikäymiseen tulisi antaa aikaa ja pyrkiä ymmärtämään erilaiset suremisen tavat.⁶² Vanhempien elämä jakaantuu; *ennen ja jälkeen lapsen kuoleman*. Vanhempien kielteisten muutosten ennaltaehkäisyyn vuoksi vanhempien selviytymisen tukeminen hautajaisten suunnittelusta hautajaispäivään on erityisen tärkeää. Lapsen kuollessa vanhempien selviytymisprosessi vaihtelee riippuen monista eri tekijöistä.⁶³

⁵⁷ Gothóni 2014, 15

⁵⁸ Arnold & Gemma 2008, 658.

⁵⁹ Hogan ym. 1996; Engelkemeyer & Marwit 2008.

⁶⁰ Li ym. 2004.

⁶¹ Stroebe ym. 2007; Koskela 2011, 255.

⁶² Väisänen 2000, 158-159.

⁶³ Koskela 2011, 255-257.

Ihmisten vaikeiden elämäntilanteiden kohtaaminen vaatii sielunhoitajalta erityisosaamista. Kriisiteorioiden tuntemus on olennainen osa sielunhoitajan kykyä toimia häneltä odotetuissa eri rooleissa kuuntelijasta hautaan siunaamisen toimittajaksi.⁶⁴

2.3 Cullbergin kriisiteoria

Ruotsalaisen psykiatrin Johan Cullbergin kriisiteoria toimii yhtenä tutkimukseni teoreettisena taustana, koska se kuvaa hyvin vanhempien kriisin kehittymistä oman lapsen kuollessa. Cullberg tarkastelee kriisiä psykiatrisesta, että psykoanalyttisesta lähtökohdasta käsin. Cullberg työskenteli synnytyksen yhteydessä lapsensa menettäneiden naisten kanssa. Näiden naisten traumaattisista kokemuksista käsin hän kiinnostui kriiseistä. Traumaattinen kriisi syntyy vanhemman kohdatessa äkillinen ja odottamaton lapsen kuolema.⁶⁵ Cullberg jaottelee kriisin neljään eri vaiheeseen. Ensimmäistä vaihetta kutsutaan shokkivaiheeksi, joka alkaa välittömästi tiedon saamisesta. Shokkivaihe kestää yleensä muutaman vuorokauden. Shokkivaiheessa vanhemmat pyrkivät pitämään todellisuutta loitolla, koska he eivät kykene vielä omaksumaan ja muokkaamaan tapahtunutta. Heidän tietoisuutensa on mahdollisesti sumentunut eivätkä he kykene ajattelemaan ja toimimaan samalla tavalla kuin ennen tiedon saamista.⁶⁶

Kriisin akuuttiin vaiheeseen kuuluvat sokki- ja reaktiovaihe, joka kestää noin 4-6 viikkoa ihmisestä ja tilanteesta riippuen. Reaktiovaihe alkaa tapahtuneen tiedostamisesta. Todellisuuteen sopeutuminen vaatii psyykkisesti uudelleen suuntautumista. Lapsensa menettäneessä vanhemmassa käynnistyvät puolustusmekanismit, jotka saattavat olla primitiivisiä. Vanhemmat kysyvät yhä uudestaan miksi ja kokevat tapahtuneen järjettömäksi ja epäoikeudenmukaiseksi. Jotkut saattavat kokea myös epärealista syyllisyyden tunnetta. Menetyksen yhteydessä vanhempien ajattelu kuollutta kohtaan on korostunutta. Näin he pyrkivät pitämään lapsen elossa. Akuutissa kriisissä vanhemmat kieltävät, torjuvat ja rationalisoivat tapahtuneen. Epätoivo, viha ja tyhjyyden kokeminen ovat tyypillisiä surureaktioita. Lisäksi itsehalveksunta, itsetuhoisuus, kaoottisuuden kokeminen ja aggressiiviset purkaukset.

Kolmanneksi tulee läpityöskentelyvaihe, jonka alkaminen vaihtelee kuukausista yhteen vuoteen menetyksen jälkeen. Neljäs vaihe on uudelleensuuntautumisvaihe, joka jatkuu läpi koko elämän. Tutkimuksessa käsitellään hautajaisten yhteyteen liittyvää aikaa, jolloin

⁶⁴ Kettunen 2013, 74.

⁶⁵ Cullberg 1991, 140–141.

⁶⁶ Cullberg 1977, 171–172.

vanhemmat elävät sokki- ja reaktiovaihetta. Siksi rajaan läpityöskentely- ja uudelleensuuntautumisvaiheen tämän tutkimuksen ulkopuolelle.⁶⁷

2.4 Hautaaminen kirkollisena toimituksena

2.41 Hautaus

Kuolemantapauksen sattuessa hautaaminen tai tuhkaaminen on suoritettava lain mukaan ilman aiheetonta viivytystä.⁶⁸ Hautausmaiden ylläpito kuuluu Suomessa evankelisluterilaisen kirkon vastuulle.⁶⁹ Suomessa evankelisluterilaisen seurakunnan hautausmaille toimitetaan 98 prosenttia kaikista haudauksista. Suomessa on jokaisella kansalaisella oikeus tulla haudatuksi seurakunnan hautausmaalle kotikunnassaan. Ennen lapsen hautaamista, vanhemmat tarvitsevat hautausluvan. Hautausluvan antaa kuollutta lasta viimeksi hoitanut lääkäri. Tarkemman kuolemansyyn selvittelyn kohdalla hautausluvan saaminen voi viivästyä ja tällä on vaikutusta hautausajankohtaan. Hautajaisjärjestelyt voidaan kuitenkin aloittaa heti kuolemantapauksen jälkeen.⁷⁰

Kuolinhetkellään evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluneille vainajille voidaan toimittaa hautaan siunaaminen.⁷¹ Kirkkojärjestyksen (KJ 2:22) mukaan lapsen hautaan siunaamisen toimittaa pappi kirkossa, siunauskappelissa, haudalla tai lapsen kotona, riippuen siitä kuinka vanhemmat sopivat siitä papin kanssa.⁷² Yleensä hautaus omassa kotiseurakunnassa etenee niin, että vanhemmat ottavat kuolemantapauksen johdosta yhteyttä joko kirkkoherranviraston ajanvaraukseen tai suoraan siunaavaan pappiin. Vanhemmat sopivat hautaan siunaamisen ajankohdasta ja paikasta.⁷³

Hautaan siunaamista ennen pidetään toimituskeskustelu, jossa sovitaan hautajaisten kulusta ja käytännön asioista papin ja vanhempien kesken. Vanhemmat voivat kertoa papille toiveitaan, jotka siunaustilaisuudessa ja puheessa olisi hyvä ottaa huomioon. Siunaaminen tapahtuu Kirkollisten toimitusten kirjan ohjeistuksen mukaisesti. Tietyin ehdoin kirkkoon kuulumaton vainaja voidaan siunata kirkollisesti omaisten tai muiden haudauksesta huolehtivien asianomaisten niin pyytäessä.⁷⁴ Evankelisluterilaisen kirkon haudauksessa noudatetaan kirkkokäsikirjan antamia toimintaohjeita ja kirkollisten toimitusten sisältöjä.⁷⁵

⁶⁷ Cullberg 1977, 172–183.

⁶⁸ Hautaustoimilaki 2003, 2§.

⁶⁹ Hautaustoimilaki 2003, 3§.

⁷⁰ Aaltonen ym. 2005, 70.

⁷¹ Sihvo 1992, 263.

⁷² Lempiäinen 2004, 222.

⁷³ Sihvo 1992, 262–263.

⁷⁴ Aaltonen ym. 2005, 84.

⁷⁵ Kirkkojärjestys 2. luku 1§.

Yleisessä ohjeistuksessa kerrotaan, että hautaan siunauksen toimittavan papin tulee aina keskustella omaisten kanssa ennen toimitusta. Elävänä syntyneen lapsen hautaan siunaamisessa noudatetaan normaalia hautaan siunaamisen kaavaa. Kuolleen syntyneen hautaan siunaamisessa kaavaa voidaan tarvittaessa soveltaa tilanteen mukaan. Hautaan siunaamisen musiikkiosuudesta vastuun kantaa kanttori. Muilta osin toimituksesta vastaa pappi.⁷⁶

Hautaan siunaamistilaisuuden keskeistä sisältöä ovat virret, rukoukset, raamatunluku, siunaukset ja puhe. Tilanteen mukaisesti voidaan toimitukseen ottaa mukaan tai jättää pois psalmi, rippi, uskontunnustus ja rukous haudalla. Puheen pitämisen vaihtoehtona on raamattumeditaatio. Se sisältää useiden raamatunkohtien lukua, johon voidaan yhdistää puhetta, musiikkia ja hiljaista mietiskelyä. Hautaan siunaamisen toimittavan papin tehtävänä on laatia alussa olevat johdantosanat, puhe ja esirukous. Näihin kolmeen osaan on laadittu myös valmis pohja, jota voidaan vaihtoehtoisesti käyttää. Valmiissa johdantosanoissa ja mallipuheessa ei ole lapsen hautaan siunaamista koskevaa sisältöä lainkaan. Lisäksi pappi voi valita raamatunkohtia myös kirkkokäsikirjan antamien vaihtoehtojen lisäksi kirkkovuoden ajankohtaan liittyen, mutta myös vapaasti harkintansa mukaan.⁷⁷

Kirkkokäsikirja huomioi lapsen hautauksen erityisesti kolmessa kohdassa. Raamatun lukukappaleeksi esitetään Markuksen evankeliumin 10: 13-16 perikooppi, joka on otsikoitu *Jeesus siunaa lapsia*.⁷⁸ Siunaussanat-kohdassa pappi laittaa arkulle hiekkaa kolme kertaa ja lausuu siunauksen vainajalle. Kuolleen syntyneelle ja pienelle lapselle siunaussanat on käsikirjaan laadittu erikseen.⁷⁹ Kolmannen kerran lapsen siunaaminen on huomioitu siunaamissanojen jälkeisessä rukouksessa, jolla on esirukouksen luonne. Mallirukouksessa on vaihtoehdot kuolleen syntyneelle ja pientä lasta varten. Lisäksi on kolmas mallirukous, joka on otsikoitu *lasta siunattaessa*.⁸⁰

Lapsen hautaan siunaamisen kannalta varsinaisia toimintaohjeita annetaan papille melko niukasti. Papin valmistautumiseen vaikuttaa ohjeiden mukaan vain kysymys siitä, haluaako hän poiketa kaavasta siunatessaan kuolleen syntyneelle lasta. Toisaalta niukkojen ohjeiden vastapainona papille jää tilaa toimia oman harkinnan mukaan. Johdantosanoilla, puheella, rukouksella ja erilaisilla sisällöllisillä valinnoilla voidaan huomioida lapsen

⁷⁶ Kirkollisten toimitusten kirja 2003, 138.

⁷⁷ Kirkollisten toimitusten kirja 2003, 138-162.

⁷⁸ *Jeesuksen luo tuotiin lapsia, jotta hän koskisi heihin. Opetuslapset moittivat tuojia, mutta sen huomattessaan Jeesus närkästyi ja sanoi heille: »Sallikaa lasten tulla minun luokseni, älkää estäkö heitä. Heidän kaltaistensa on Jumalan valtakunta. Totisesti: joka ei ota Jumalan valtakuntaa vastaan niin kuin lapsi, hän ei sinne pääse.» Hän otti lapset sylinsä, pani kätensä heidän päälleen ja siunasi heitä.*

⁷⁹ Kirkollisten toimitusten kirja 2003, 157.

saattoväkeä monin tavoin. Kirkkokäsikirja ei ohjaa omaisten ja papin vuorovaikutusta laadullisesti tai määrällisesti mitenkään.

2.42 Hautausrituaalit

Hautausrituaaleilla ymmärretään kaikki rituaaliset toiminnot, joita lapsen kuoleman ja hautauksen yhteydessä käytetään. Rituaalit liittyvät kuolemiseen, kuoleman hetkeen ja kuoleman jälkeiseen aikaan. Rituaalit voidaan määritellä kommunikatiiviseksi toiminnaksi liittyen suruun ja hautaukseen. Auditivisia elementtejä hautausrituaaleissa ovat tekstinluku, rukous, musiikki, hiljaisuus ja keskustelu. Visuaalisia elementtejä puolestaan ovat pukeutuminen, lipun laskeminen puolitankoon, kynttilöiden sytyttäminen, kukat ym.⁸¹

Anderson kuvaa rituaalien olevan välttämätön osa kaikkea suremista. Rituaalit tukevat surevaa parhaiten, kun ne ovat realistisia, surun kohdetta muistavia sekä surun tunteiden ilmaisua tukevia.⁸² Doka lisää tähän esimerkiksi sen, että rituaalit vahvistavat menetyksen todellisuutta sekä antavat sureville vanhemmille mahdollisuuden tehdä jotakin konkreettista.

Kirkko välittää hautausrituaaleilla eksistentiaalista perusturvallisuutta. Kirkolla on pastoraalinen ote huolehtia surevista vanhemmista hautajaisten yhteydessä. Hautajaiset mahdollisesti auttavat vanhempia ymmärtämään tapahtuneen, integroimaan lapsensa kuoleman osaksi heidän elämäänsä sekä auttaa vanhempia hiljalleen menemään elämässä eteenpäin. Kirkko pyrkii auttamaan kuolleen lapsen vanhempia heidän hädässään traditioiden, rituaalien ja kielensä avulla. Myös hautajaisten jälkeen surevista huolehtiminen on tärkeä osa kirkon surutukea. Vanhemmille ja koko perheelle voidaan ehdottaa erilaisia sururyhmiä, vertaistukea, sielunhoidollista keskustelua tai jotain muita surussa eteenpäin vieviä keinoja.⁸³ Kristillinen hautaus koskettaa useimpia suomalaisia, vaikeivat he uskonnollisia olisikaan. Yleisesti voidaan sanoa, että surevan toipumista edistää uskonnollisuus. Uskonnollisuus saattaa lisätä lyhyellä aikavälillä surevan negatiivisia jaksamistekijöitä, mutta pitkällä aikavälillä helpottaa niitä. Aina vaikutuksia ei kuitenkaan voida havaita. Drescher & Foy kiteyttävät asian niin, että positiivinen uskonnollisuus toimii kantavana voimana raskaimmissakin elämäntilanteissa, kun taas negatiivinen uskonnollisuus voi tehdä selviytymisen haastavammaksi.⁸⁴

Suomen evankelisluterilainen kirkko huolehtii kuolevista ja kuolleista. Kirkon toiminta nousee rakkauden kaksoiskäskystä, *lähimmäiselle tehtävänä rakkaudentekona*. Kuollut lapsi

⁸⁰ Kirkollisten toimitusten kirja 2003, 159-160.

⁸¹ Pentikäinen 1990, 93-95.

⁸² Anderson 2010, 131.

⁸³ Persenius 2006, 179-180.

kuuluu seurakunnan yhteyteen myös kuoleman jälkeen, sillä Jumala on sekä elävien että kuolleiden Jumala. Kirkon yksi tärkeä tehtävä on myös huolehtia kuolleen lapsen vanhemmista ja muista läheisistä heidän suruprosessissaan.⁸⁵

2.43 Persoonattomat hautajaiset

Amerikkalaiset alkoivat etsimään merkityksellisempiä hautajaisrituaaleja, joten niistä tuli etenkin valkoisen protestanttisen väestön parissa persoonattomia. Pappeja ohjeistettiin kertomaan kuolleesta vain vähän, mahdollisuuksien mukaan ei ollenkaan. Tähän välttelyyn oli kaksi syytä. Ensimmäinen syy oli se, että muistopuheista oli tullut liioittelevia muotokuvia poisnukkuneesta. Muistopuheet tekivät kuolleesta kunnioitettavien ominaisuuksien esikuvan, huolimatta siitä, millainen henkilö todellisuudessa oli ollut. Tällaiset muistopuheet alkoivat ilmestyä eurooppalaiseen protestanttiseen hautajaisseremoniaan jo niinkin aikaisin kuin 1600-luvulla kietoutuen yhteen raamatullisten, kuolemaan ja ylösnousemukseen liittyvien teemojen kanssa. Muistopuheet saattoivat olla yritys uudelleen-personoida hautajaiset, sen jälkeen, kun roomalaiskatolilaiset olivat torjuneet rukoilun poisnukkuneen puolesta. 1900-luvun puoleenväliin tultaessa, monet protestanttiset pastorit näkivät muistopuheet ongelmallisina, niiden toistuvan epärehellisyyden vuoksi ja siksi, että muistopuheet hälvensivät Jumalan armon merkitystä vihjaamalla, että henkilö oli omalla toiminnallaan ansainnut tiensä taivaaseen. James Lowery kirjoitti vuonna 1999, hänen valmistuttuaan pappisseminaarista 1960-luvun puolessa välissä, että vallalla oleva ajatus tai viisaus (Presbyteerisen palvonnan opettajien keskuudessa) olisi se, ettei hautajaisissa pitäisi olla ollenkaan saarnausta. Tämä siksi, ettei saarnaajalle tulisi kiusausta pitää muistopuhetta, jossa huomio keskittyisi kuolleeseen Jumalan sijaan.⁸⁶

Toinen syy siihen, että 1900-luvun puolen välin protestantisissa hautajaisissa välteltiin mainitsemasta kuollutta, oli ettei haluttu lietsoa surua. Omaiset ja hautajaisvieraat yritettiin pitää mahdollisimman tyynenä ja vältettiin suuria tunteita julkisesti välittelemällä esimerkiksi suoria ilmaisuja, kuten “kuollut” tai “arkku”, sekä ruumiin muuttumaton olemus, arkun sulkeminen, värikkäät ilmaisut että muistelut kuolleesta. Paul Iron kirjoitti vuonna 1966, että monet pastorit tekivät ison työn yrittäessä tehdä hautajaisista mahdollisimman persoonattomia, sillä virheellisesti ajateltiin objektiivisen suhtautumisen vähentävän jollakin tavalla surevien kipua. Paul Ironin tutkimuksen mukaan on mahdollista, että jotkut papit

⁸⁴ Drescher & Foy 2010, 153.

⁸⁵ Kettunen 2013, 9-11.

⁸⁶ Ramshaw 2010, 172.

veivät hautajaisia läpi mainitsematta olleenkaan kuollutta tai hänen suhdettaan sureviin hautajaisvieraisiin.⁸⁷

Geneeriset, eli yleiset ja persoonattomat hautajaiset (lomakkeen täyttö- hautajaiset) jotka olivat seurausta molemmista edellä mainituista syistä, olivat erityisen vieraantuneita postmodernin herkkyyden suuntauksesta, joka alkoi muotoutua myöhemmin 1900-luvulla ja löysi merkityksen lähes yksimaan persoonallisesta ja yksilöllisyydestä. Monien protestanttisten hautajaisten siirtyminen kirkoista ns. ”hautajaiskoteihin” lisäsivät niiden yleistä ja persoonatonta, pelkistettyä kaavaa.

Kun tarkastelemme 1900-luvun Amerikan valkoisen ylemmän ja keskiluokan protestanttien hautajaisia tai Itäisiä Ortodoksihautajaisia tai Roomalaiskatolilaisia hautajaisia ennen Vatikaanin Toisen neuvoston valtaantuloa, näemme niissä olevan samankaltaisuuksia. Kirkossa tai ”hautajaiskodeissa” pidetyissä toimituksissa on samankaltaiset rituaalit ainakin kaavan perusteella, lukuun ottamatta haudattavan nimen sanomista. Täytyy kuitenkin muistaa, että hautajaiset ovat vain yksi osa rituaalista prosessia ja muut osat voivat antaa kokonaisuuteen persoonallisen kosketuksen. 1960-luvun Amerikassa vähemmän virallisia kokoontumisrituaaleja olivat avattu tai suljettu arkku (herätys, valvominen, katselu tai vierailu), ruokailu hautajaisten jälkeen, sekä myöhemmin vierailu haudalla tärkeinä vuosipäivinä. Nämä antoivat kaikki mahdollisuuden tarinoiden kertomiselle ja jakamiselle, sekä siten persoonallisemmalle suremiselle.⁸⁸

Nykyajan kirkossa pidettävät Itäiset Ortodoksihautajaiset ovat pysyneet hyvin virallisina ja yleisluontoisina, mutta niiden jälkeen pidetään kuitenkin muistotilaisuuksia ruokailuineen. Nämä hautajaisrituaalin monet elementit kuitenkin vaarantuvat sen vuoksi, että elämässämme on nykyään monia päällekkäisiä yhteisöjä, jotka eivät ole toistensa kanssa vuorovaikutuksessa. Yksilön asuessa yhteisössä, jossa kaikki tunsivat hänet ja kaikki muut yhteisön jäsenet, jotka jatkoivat yhteydenpitoaan yksilön kuoleman jälkeenkin, oli luonnostaan monia ei-virallisia tapoja muistella vainajaa. Toisin on silloin kun eri yhteisöjen jäsenet eivät tunne toisiaan vaan kokoontuvat vain pitämään hautajaiset ja siksi niiden persoonallisuus saattaa hävitä.⁸⁹

⁸⁷ Ramshaw 2010, 173.

⁸⁸ Ramshaw 2010, 173.

⁸⁹ Ramshaw 2010, 173.

2.44 Hautajaiset muistojuhla

”En halua hautajaisia, viettäkää juhlat minun muistokseni”

Tämä ei ole ennenkuulumatonta amerikkalaisten sanomana. Se yhdistää kaksi mielihalua, jotka ovat loogisesti eroteltavissa, mutta ne yleensä liitetään nykyajan amerikkalaiseen lähestymistapaan hautajaisrituaalia mietittäessä. Molemmat halut heijastuvat laajalle levinneessä käytännössä siten, että hautajaisseremoniaan viitataan kerrottaessa, että ”juhlitaan henkilön elämää”. Ensimmäinen halu on halua yhdistää Pastoraalista psykologiaa (sekoitetaan uskonnollisia uskomuksia ja psykologia metodeja keskenään) ja saadaan näin persoonallisemmat hautajaiset. Näissä toimituksissa pappi on usein saanut jonkinlaisen psykologisen koulutuksen; toinen halu on halua saada toiveikkaat ja jopa hilpeät hautajaiset. Miten meidän pitäisi ymmärtää tämä toive tai halu hilpeistä kuoleman jälkeisistä rituaaleista? Monella ihmisellä on ollut huonoja kokemuksia ns. perinteisistä hautajaisista, jotka on pidetty ns. palvontapaikoissa, kirkoissa, tai erillisissä hautajaiskodeissa, jotka ovat olleet masentavia ja joissa kävijälle on jäänyt huonompi olo kuin mitä oli sinne mennessä. Tämä voi johtua siitä, että kuoleman realiteetit tulevat lähelle tai siitä, että hautajaiset ovat olleet masentavampia kuin niiden pitäisi olla. Ehkä nämä hautajaiset ovat olleet liian yleisiä, virallisia ja persoonattomia, jolloin kutsutuille on tullut tunne, että he ovat merkityksettömiä tilaisuuden kulun kannalta. Näissä tapauksissa rituaali ei ole koskenut suoraan niitä, jotka surevat tai heidän kokemaansa kipua ei ole otettu huomioon, joten se on tuntunut epäoleelliselta. Jos saapuu tilaisuuteen voimakkaiden tunteiden vallassa, tunteiden ja kysymysten, jotka koskevat juuri tätä tiettyä kuolemaa, enkä saa rituaalista irti omakohtaista kokemusta siitä, että juuri minun menetykseni yksilöllisyys olisi osattua ottaa huomioon, voi tilaisuuden jälkeinen tunne olla tyhjä ja masentunut.⁹⁰

Jos hautajaiset, joihin nämä ihmiset osallistuivat, olivat uskonnollisia, ne yrittivät esittää jotakin yliverstaista toivoa Jumalan luotettavaan olemukseen ja/tai elämään kuoleman jälkeen. Siltikin monet uskonnolliset hautajaiset – ainakin monet Kristilliset – epäonnistuvat toivon ylläpidossa. Toivosta saatetaan kyllä puhua, mutta sitä ei ole vahvistettu yhteisöllisellä vakuutuksella, musiikin voimalla tai voimakkaan perinteisellä rituaalilla. Hautajaiset pidetään päiväsaikaan viikonpäivänä, jolloin niihin osallistuu vain välittömiä tai lähimpiä surijoita. Siellä on huonosti esitettyä tai nauhoitettua musiikkia, tai ei musiikkia ollenkaan. Pieni seurakunta osallistuu aktiivisesti vain Psalmin 23 luvun ajan. Koko seremonia kestää 15-20

⁹⁰ Ramshaw 2010, 173-174.

minuuttia, joista suurimman osan käyttää pastori lukemalla kirjasta. Kuinka tämä ei olisi masentavaa? Meidän ei pitäisi aliarvioida pienten, mutta vahvojen rituaalien merkitystä jopa niille, joille ne eivät ole tuttuja. Kun Trinityn Luterilaisen seminaarin aktuaari kuoli syöpään, järjesti Jumalanpalveluksen professori niin, että muutamat hänen lähimmät ystävänsä levittivät hänen arkullensa kankaan seremonian alussa. Professori antoi heille ohjeeksi toimia kuten armeijamaailmassa toimitaan sankarihautajaisissa, eli suhtaudutaan lippuun ja haudattavaan kunnioituksella, mutta kuitenkin tässä tapauksessa tekemään se hellästi ja ystävyydellä, armeijatyylisen tarkkuuden sijaan. Juttelin myöhemmin naisen kanssa, joka oli osallistunut näihin hautajaisiin ja jolle tämä ns. ”kastekangas” oli tuntematon symboli; Hän kertoi kuinka kaunista ja koskettavaa oli ollut seurata haudattavan ystävien levittävän kangasta arkulle. Rituaaliset symbolit eivät vaadi isoja resursseja ollakseen vaikuttavia, mutta valitettavasti monet Kristilliset hautajaiset jäävät jotenkin ontoiksi juuri niiden puuttumisen vuoksi.⁹¹

Samalla kun monet perinteiset hautajaiset ovat olleet tarpeettoman masentavia ja tyhjiä, on varmasti totta, että osa siitä vastustuksesta, mikä liittyy perinteisiin hautajaisiin ja siirtymiseen juhlivampia muistotilaisuuksia kohti, on kulttuurinen kuoleman kieltäminen ja surun välttäminen. Perinteiset hautajaiset sanoin, musiikin avulla ja etenkin siksi, että fyysinen kuollut ruumis on läsnä, pakottaa ihmiset vastakkain kuoleman realistisuuden kanssa.⁹²

2.5 Aikaisempi tutkimus

Käytännöllisen teologian pro gradu tutkielmaani [liittyen](#) on olemassa paljon kiinnostavaa tutkimustietoa kirkollisiin hautaan siunaamisiin, lapsen kuolemaan ja vanhempien suruun liittyen. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana suomalaisessa surututkimuksessa on tutkittu surua, selviytymisprosessia ja lapsen kuolemaa erilaisista näkökulmista käsin. Teologiatieteessä viime vuosina lapsen menetystä on tutkinut teologian tohtori Juha Itkonen väitöskirjassaan, *Kun vauvaonni vaihtuu kuoleman suruun*. Väitöskirja on narratiivinen tutkimus kohtukuolemasta ja lapsen kuolemasta aiheutuneesta surusta. Tutkimuksessa selvitetään kuolleena syntyneen, synnytyksessä tai pian syntymän jälkeen kuolleiden lasten vanhempien kokemuksia surusta, selviytymisprosessista ja kirkon tuesta. Teoksessa sivutaan hautajaisiin kohdistuvaa kirkon tukea ja rituaaleja. Tämän tutkimuksen kannalta oleellisin tulos on se, että kirkko voisi vahvemmin tarjota tilaa yhteisölliselle ja surua kunnioittaville

⁹¹ Ramshaw 2010, 174.

⁹² Ramshaw 2010, 173.

rituaaleille. Tämän tutkimuksen mittariston luominen lähti liikkeelle Itkosen tuloksista käsin, koska haluttiin tutkia hautajaisiin liittyviä kokemuksia laajemmasta näkökulmasta käsin. Haluttiin saada kyseisestä aiheesta lukuja sekä faktoja. Tutkimukseni laadullisten kysymysten tarkoitus on käsitellä aihetta syvällisemmästä näkökulmasta käsin⁹³ Teologian lisensiaatti Harri Koskela tutkii väitöskirjassaan lapsen menetyksen merkitystä vanhemman spiritualiteetin muotoutumisessa. Tutkimusaineistona oli 64 lapsensa menettäneen vanhemman kirjoitukset, jotka käsittelivät eri-ikäisinä kuolleiden lasten menetystä. Tutkimustuloksista keskeisin oman tutkimukseni kannalta oli sosiaalisen tuen muodot, joissa perheenjäsenten ja sukulaisten tuki koettiin tärkeimmäksi sekä lapsensa menettäneiden psyykkisen tukemisen merkitys ja menetyksen moninaisuus, että yhtäaikaaisuuden hahmottamisen huomioiminen.⁹⁴

Aho Anna-Liisa väitöskirjassaan *Isän suru lapsen kuoleman jälkeen*, tutkii isien surua ja tuen tarvetta. Aho tarkastelee myös terveydenhuoltohenkilöstön ja vertaistukijoiden yhteistyötä sisältävän tuki-intervention merkitystä isien suruun ja isien kokemuksia siitä.⁹⁵

Suomessa lääketieteen, psykologian ja hoito sekä terveystieteiden puolelta lapsen menetystä, vanhempien surua ja surusta selviytymistä on tutkittu monesta eri näkökulmasta käsin.⁹⁶ Sanna Laukkanen on sosiaalityön pro gradu -tutkielmassa tutkinut kriisien merkitystä osana selviytymisprosessia.⁹⁷ Kriisiavun merkitystä tarkastellaan tässä tutkimuksessa vanhempien vastauksista käsin. Kirsi Marin pro gradussa käsitellään äkillisen kriisin kokeneen tukemista läheisen kuollessa. Tutkimustuloksissa selvisi, että äkillisen kriisin kokenut toivoo saavansa konkreettista, ammatillista sekä inhimillistä tukea. Marin nostaa erityisesti esiin kohtaamisen inhimillisellä tasolla.⁹⁸ Tässä tutkimuksessa käsitellään papin kohtaamista ja kriisiavun merkitystä lapsen hautajaisprosessin vaiheissa.

Teologian dosentti Pentti Lempiäinen on kirjoittanut *Pyhät toimitukset* -kirjan.⁹⁹ Se on tiivis ja selkeä kirkollisten toimitusten teologinen teos. Teologian professori Jouko Sihvon teos *Seurakunta elämän käännekohdissa* käsittelee kirkollisia toimituksia erilaisten näkökulmien kautta.¹⁰⁰ Tässä tutkimuksessa tarkastellaan hautajaisprosessia vanhempien viimeisenä juhlana lapselleen sekä papin kohtaamista tässä toimituksessa. Sielunhoidon näkökulmasta aihetta käsittelee Käytännöllisen teologian dosentti Jouko Kiiski teoksessaan,

⁹³ Itkonen 2018.

⁹⁴ Koskela 2011, 38-39.

⁹⁵ Aho 2010, 2.

⁹⁶ Väisänen 1996; Laakso 2001; Aho 2004 ja 2010; Paavilainen 2008.

⁹⁷ Laukkanen 2018, 1.

⁹⁸ Marin 2017, 1.

⁹⁹ Lempiäinen 2004.

Sielunhoito. Kirja pitää sisällään sielunhoidollista auttamista.¹⁰¹ Paavo Kettusen kirjassa *Auttava kohtaaminen I* paneudutaan sielunhoidon lähtökohtiin, historiaan, teologiaan, sielunhoitosuhteeseen sekä etiikan kysymyksiin. Kirjan paikallisseurakuntien ja toimitusten sielunhoito on erityisen kiinnostava näkökulma tässä tutkimuksessa.¹⁰² Raili Gothóni käsittelee kirjassaan *Auttava kohtaaminen II sielunhoidon menetelmiä ja käytäntöjä*. Kirjassa syvennyttään sielunhoidon käytännön toteuttamistapoihin, kuten eri menetelmiin.¹⁰³ Johanna Räisäsen tutkimuksessa käsitellään sielunhoidon tarvetta selviytymisen tukena suruissa ja kriiseissä.¹⁰⁴ Eija Harmasen tutkimus sururyhmistä liittyy vahvasti omaan tutkimusaiheeseen.¹⁰⁵ Pappien sielunhoidollinen auttaminen vanhempien kokemuksista käsin on tutkimuksessani tarkastelun kohteena. Tarkastellaan miten papit ovat sielunhoidollisesti kohdanneet vanhemmat. Sovelletaan sielunhoidon päämäärää vanhempien vastauksiin.

Kati Niemelän kvantitatiivisessa tutkimuksessa selvitettiin pappien ja kanttoreiden työorientaatiota. Niemelä selvitti eri työalojen tärkeyttä riippumatta siitä, missä työtehtävässä vastaajat itse toimivat. Tuloksista ilmenee, että papit ja kanttorit kokivat tärkeimmäksi työtehtäväksi kirkolliset toimitukset, kuten hautaan siunaamisen.¹⁰⁶ Tervola-Niemelän tutkimus *Kutsumuksen imusta ja todellisuudesta* puolestaan kuvastaa pappien, muiden teologiain ja kanttoreiden suhdetta työhön, työhyvinvointiin ja työssä tapahtuviin muutoksiin. Tässä työssä kiinnitetään erityisesti huomiota pappien suhtautumiseen kuolemaan ja kuoleman kysymysten vaikutusta työssä jaksamiseen.¹⁰⁷ Näihin kvantitatiivisiin tutkimuksiin perehdytään myös siitä lähtökohdasta käsin, kun suunnitellaan ja toteutetaan tämän tutkimuksen kyselylomaketta eli mittaristoa.

¹⁰⁰ Sihvo 1992.

¹⁰¹ Kiiski 2009.

¹⁰² Kettunen 2013, 10-11.

¹⁰³ Gothóni 2014, 9-10.

¹⁰⁴ Räisänen, Johanna 2005.

¹⁰⁵ Harmanen 1997.

¹⁰⁶ Niemelä 2010, 20.

¹⁰⁷ Tervola-Niemelä 2018, 5.

3. Tutkimuksen tehtävä ja toteutus

3.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää **vanhempien kokemukset** papin toimintaan liittyen, oman lapsen hautajaisten suunnittelussa ja toteutuksessa Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa. Tarkastelen, miten **vanhemmat ovat kokeneet** papin kohtaamisen tukeneen heitä hautaan siunaamisen yhteydessä. Tutkimuskohteena ovat lapsensa menettäneet vanhemmat ja tarkastelen heidän saamaa tukea sielunhoidollisen ulottuvuuden kautta. Perehdyn aiheeseen seuraavan tutkimuskysymyksen avulla:

*1. Vanhempien kokemukset papin tavasta tukea ja kohdata heitä lapsen
hautausprosessin eri vaiheissa.*

Kirkollisten toimitusten kirja ohjeistaa pappia keskustelemaan lapsen vanhempien kanssa ennen hautaan siunaamista.¹⁰⁸ Toimituskeskustelussa kuolleen lapsen vanhempia tavatessaan pappi sopii heidän kanssaan hautaan siunaamiseen liittyvistä yksityiskohdista. Papin tehtävänä on keskustella vanhempien kanssa kuolleesta lapsesta. Hänen tulisi keskustella lapseen liittyvistä vanhempien elämänvaiheista ja kokemuksista siunauspuhetta ajatellen. Lisäksi on olemassa suuri joukko käytännöllisiä asioita hautaan siunaamisessa. Niistä tulisi keskustella huolella ja kiireettömästi.¹⁰⁹ Kohtaamisen laatu on avainroolissa. Vanhemmat ovat menettäneet lapsensa, ja siksi tilanne on heille monella tavalla raskas.

Pappi on teologian ammattilaisena lapsen hautajaisissa siunaamassa ja toimittamassa hautauksen. Hautaan siunaaminen tapahtuu vanhempien toivomassa paikassa, kirkossa, siunauskappelissa, haudalla tai sairaalan kappelissa. Evankelisluterilaisen kirkon pappi toimittaa hautaan siunaamisen. Vainajan toivomuksesta muunkin kristillisen kirkon pappi voi toimittaa hautaan siunaamisen. Asiasta on sovittava seurakunnan kirkkoherran kanssa. Tässä tutkimuksessa tarkastelen kuitenkin vain evankelisluterilaisen kirkon papin toimittamia hautauksia.¹¹⁰

3.2 Tutkimusaineisto ja sen keruu

Tutkimusaineisto kerättiin lapsensa menettäneiltä vanhemmilta Käpy ry:n avulla. Aineisto koostuu Lapsensa menettäneiden vanhempien vastauksista, jotka he ovat jättäneet

¹⁰⁸ Kirkollisten toimitusten kirja 2003, 197.

¹⁰⁹ Sihvo 1992, 264-266.

¹¹⁰ Kirkollisten toimitusten kirja 2003, 197.

anonyymeinä internet-pohjaiseen kyselylomakkeeseen (liite 2). Tutkimukseni on kvantitatiivinen eli määrällinen sekä kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus.

Määrällinen kysely koostuu strukturoitujen kysymysten lisäksi avoimista kysymyksistä.

Ennen kyselyn laatimista tutustuin lapsen menetystä koskevaan tutkimukseen ja kartoitin vanhempien kokemuksia liittyen suruun ja hautajaisiin. Tutustuin määrällisiin ja laadullisiin tutkimuksiin saadakseni kuvan kohderyhmälleni sopivasta tutkimuksesta.

Pohdittuani tutkimusmenetelmää aiheelleni päädyin kvantitatiiviseen tutkimukseen siitä syystä, ettei Suomessa ole tehty määrällistä tutkimusta liittyen vanhempien kokemuksiin lapsen menettämisestä. Tämän tutkimuksen tarkoitus oli tavoittaa mahdollisimman suuri joukko vanhempia, jotka ovat käyneet läpi oman lapsen menettämisen ja hautaan siunaamisen. Tutkimusta aloittaessani väitteli teologian tohtori Juha Itkonen aiheesta, ”Kun vauvaonni vaihtuu kuoleman suruun” tuoreella kvalitatiivisella tutkimuksellaan. Tästä syystä tuntui luontevalta vaihtoehdolta tehdä aiheesta määrällinen tutkimus. Nähdäkseni menetyksen olevan aiheena hyvin sensitiivinen ja herkkä, joten aihe on enemmän laadullinen kuin määrällinen tutkimus. Siitä syystä päädyin käyttämään molempia tutkimusmenetelmiä ja kyselylomake sisälsi sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä.

Lähtökohta mittariston luomiselle oli saada yleistettäviä tutkimustuloksia kokemuksia, jotka toistuvat yleisemmällä tasolla tarkasteltaessa. Saada tietoa, joka auttaa pappeja kohtaamaan vanhemmat tässä raskaassa elämäntilanteessa. Kysely suunnattiin vastaajille, joilla on ensikäden tietoa ja kokemusta aiheesta. Kyselylomaketta laatiessani perehdyin Juha Itkosen ”Kun vauvaonni vaihtuu kuoleman suruun” sekä Harri Koskelan ”Lapseni elää aina sydämessäni” – tutkimustuloksiin. Keskityin tutkimuksessani vanhempien kokemuksiin oman lapsen hautaamiseen ja loin mittariston vastaamaan hautajaiskokemuksiin liittyviin kysymyksiin papin tavasta toimia sielunhoidollisesti. Suunnittelin kyselyä tarkasti, koska halusin mahdollisimman kattavan tuloksen vanhempien kokemuksista tässä raskaassa hautajaisprosessissa. Kyselyä tehdessä huomioin, että se kommunikoi vastaajien kanssa sekä huomioin kohderyhmän valmiudet vastaamiseen. Kysymysten asettelussa on oltava huolellinen, että vastaajat ymmärtävät kysymykset oikein. Liian pitkä kysely saattaa johtaa kyselyn keskeyttämiseen tai huolimattomaan täyttämiseen. Onnistunut kysely antaa melko helposti laajan aineiston tutkittavasta kohteesta ja tulos on yleistettävissä. Kyselyn validiteetti kertoo sen, miten hyvin tutkimusmenetelmä mittaa ilmiön ominaisuutta, jota päämääränä mitata. Yksi heikko puoli kyselylomakkeessa liittyy vastausten jälkeiseen tilaan, sillä kyselyä ei voi enää muokata eikä vastaajilta kyetä enää kysymään tarkentavia kysymyksiä. Kyselylomakkeen hyviä puolia puolestaan on helppo tavoitettavuus ja kysymykset ovat

kaikille samat. Haastattelussa kysymykset voivat esimerkiksi keskustelun lomassa muokkautua tai tutkija saattaa läsnäolollaan vaikuttaa epähuomiossa vastauksiin. Vastaajien osallistumista haluttiin helpottaa selkeällä, strukturoidulla kyselyllä. Kyselyä työstettiin useassa eri vaiheessa ja sitä korjattiin saadun palautteen pohjalta. Palautetta pyydettiin usealta lapsensa menettäneeltä vanhemmalta. Kyselyn alkuun kirjoitin lyhyen saatetekstin vastaajille, josta ilmeni kyselyn tarkoitus, tavoite sekä vastaamiseen tarvittava arvioitu aika. (Liite 1.) Saatetekstissä kerrottiin kyselyn tapahtuvan anonyyminä eikä osallistujien nimet tule tutkijan tietoon ja vastausten käsittelyn luottamuksellinen käsittely. Vastaajille annettiin riittävä tieto, jonka pohjalta he tekivät päätöksen osallistumisestaan tutkimukseen. Sivustoilla vastaanottajat saivat itse vapaaehtoisesti päättää omasta osallistumisestaan. Kyselyyn vastaaminen tulkittiin suostumukseksi. Saatekirjeessä kerrottiin vastausten tärkeydestä ja arvokkuudesta tutkimukselle ja tulevaisuuden seurakuntatyölle. Tutkimuksessani käytetyt kyselylomake vastaukset säilytän asianmukaisesti eikä niissä tule olemaan näkyvissä kenenkään asianomaisen tietoja, ettei kenenkään yksityisyydensuoja vaarannu.¹¹¹

Tutkijan ja ohjaajan yhteystiedot löytyivät saatekirjeen lopusta.

Kyselylomake muodostui viidestä eri osasto:

1.Taustatiedot 2. hautajaisten suunnittelu 3.hautajaiset 4.papin toiminta ja tukeminen 5.palaute papille

Vastaajia ohjeistettiin vastaamaan kysymyksiin omista kokemuksista ja näkökulmista käsin. Kyselyn ensimmäinen osa muodostui vastaajien taustaa kartoittavista kysymyksistä. Tiedusteltiin vastaajan sukupuolta, ikää (lapsen kuolinhetkellä), asuinpaikkaa ja perhesuhteita. Seuraavaksi kysyttiin kuolleen lapsen ikää, kuolleiden lasten lukumäärää, kuolinsyytä sekä kuolemasta kulunutta aikaa. Lisäksi kysyttiin, siunasiko evankelisluterilaisen seurakunnan pappi kuolleen lapsen ja mihin hiippakuntaan siunaava pappi kuului. Kyselyn toisessa osassa selvitettiin vanhempien kokemuksia papin tavasta auttaa ja tukea heitä hautajaisten suunnittelussa. Avoimia kysymyksiä kyselylomakkeessa oli yhteensä neljä ja näihin vastaaja sai kirjoittaa kokemuksensa ja mielipiteensä omin sanoin. Nämä kohdat olivat tutkimuksen laadullisia osuuksia. Hautajaisten suunnitteluun liittyvässä osiossa vastaajalla oli mahdollisuus kertoa lapsen hautajaisiin liittyvistä yksityiskohdista. Minkälaiset asiat hautajaisissa tekivät niistä lapsen näköiset tai minkälaisia asioita vanhemmat pitivät merkityksellisinä. Näitä asioita on mahdotonta ennakoida kattavasti valmiiksi strukturoiduilla

kysymyksillä, sillä ne ovat hyvin spesifiä ja persoonallista dataa. Päädyttiin antamaan tutkittaville mahdollisuus määritellä nämä asiat. Seuraavana teemana kyselyssä olivat kohdat papin toiminta ja tukeminen. Tässä kartoittavassa kohdassa viisiportaisella Likert-asteikollisella kysymyksellä selvitettiin, vähättelikö siunaava pappi vanhempien menetystä. Tätä kysymystä oli mahdollista täydentää sanallisesti kertomalla vähättelyn tapaa. Viimeisenä laadullisena kysymyksenä liittyen papin toimintaan, minua kiinnosti tutkijana vielä tietää, minkälaista palautetta vanhempi oli antanut siunaavalle papille hautajaisprosessista. Vaihtoehtoisesti jos palaute oli jäänyt antamatta, niin nyt oli mahdollisuus kertoa mielipiteensä papin toiminnasta hautajaisiin liittyen. Päädyin avoimiin kysymyksiin, koska ne antavat laajempia yksityiskohtaisempia tuloksia. Kyselylomake liitteenä 2.

Käpy tiedotti tutkimuksestani ja linkitti tutkimuslomakkeeni yhteystiedot netti- ja Facebook sivuilleen. Kävyä lisäksi linkki kyselylomakkeeseen julkaistiin Lapsensa menettäneiden Facebook-sivuilla sekä Lapsensa itsemurhan kautta menettäneiden vanhempien ja isien ryhmässä.

Käpy ry on valtakunnallinen yhdistys, jonka tehtävänä on vertaistukeen pohjautuen auttaa lapsensa menettäneitä perheitä lapsen iästä ja kuolinsyystä riippumatta. Yhdistys järjestää vertaistapaamisia ja välittää koulutettuja tukihenkilöitä. Lisäksi toimintaan kuuluu perheviikonloput ja vertaistukiryhmät.¹¹² Yhdistys on valtakunnallisen toimintansa takia johtava toimia ja siksi valitsin sen yhteistyökumppaniksi tutkimukseeni.

Tutkimusta tehdessä Kävyä Facebook-ryhmään kuului 1918 jäsentä.¹¹³ Yksityisten toimijoiden perustamassa Lapsensa menettäneiden Facebook-ryhmässä puolestaan oli jäseniä 1629.¹¹⁴ Lapsensa itsemurhan kautta menettäneiden vanhempien ja isien ryhmässä jäseniä oli yhteensä 1700. Näiden Lapsensa menettäneiden ryhmien kautta toivoin tavoittavani sellaisia lapsensa menettäneitä, jotka eivät osallistu Käpy ry:n toimintaan. Facebook-ryhmien kautta toivoin tavoittavani lapsikuolema perheitä, joilla kokemukset yhteistyöstä papin kanssa ovat tuoreessa muistissa. Pyrin mahdollisimman kattavaan otokseen lyhyessä ajassa, joten siksi nämä ryhmät valikoituivat perusjoukkoon. Aineiston keruun kohdennus antoi tämän laajuiseen tutkimukseen kattavan otoksen (N=191).

¹¹¹ Tutkimuseettinen Neuvottelukunta 2012.

¹¹² Käpy ry-tiedote, 2018.

¹¹³ Käpy ry:n Facebook-ryhmä, 2018.

¹¹⁴ Lapsensa menettäneiden Facebook-ryhmä, 2018.

3.3 Aineiston analyysi

Aineisto siirrettiin analyysien tekoa varten sähköisesti e-lomakkeelta suoraan IBM SPSS 25 tilasto-ohjelmaan, joka on yleisempiä käyttäytymistieteissä sovellettavia tilastotieteellisiä ohjelmia.¹¹⁵ SPSS ohjelman avulla suoritettiin matemaattiset ja tilastolliset analyysit. Tulosten havainnollistamiseksi on Microsoft Office-ohjelmiston avulla muokattu erilaisia taulukoita ja diagrammeja.

Tutkimuksen eksploraatiivinen lähestymistapa perustuu aineistolähtöiselle analyysille, jossa testataan muuttujien yhteydet. Yksisuuntainen varianssianalyysi on sopiva menetelmä tilastollista yhteyttä tai riippumattomuutta tarkasteltaessa. Halusin selvittää taustamuuttujien vaikutusta tutkimuskysymyksiini, joten tehokas menetelmä tähän tilastollisten yhteyksien tarkasteluun oli yksisuuntainen varianssianalyysi. Taustamuuttujista kuolleen lapsen ikä valikoitui sopivimmaksi muuttujaksi. Ristiintaulukoinnilla selvitetään muuttujien välistä jakaumaa ja muuttujien keskinäistä yhteyttä. Ristiintaulukoinnilla testaan kuolleen lapsen ikää eri muuttujiin. Ristiintaulukointi soveltuu luokitteluasteikollisten muuttujien yhteyksien tarkasteluun.¹¹⁶

Aineiston analyysissä oleellista on, tulosten tulkinnassa SPSS-analysointiohjelman antamien P-arvojen tulkitseminen. *P-Arvo antaa arvion hypoteesin, tutkimustulosta koskehtavan ennakko oletuksen paikkansa pitävyydestä numeerisessa muodossa.*¹¹⁷ P-arvo näyttää, kuinka suurella todennäköisyydellä hypoteesi on väärä. P-arvojen vaihteluvälit liikkuvat 0-1 välillä ja mitä lähemmäs P-arvo osuu ykköistä, niin sitä suuremmalla todennäköisyydellä hypoteesi pitää paikkansa. Mitä pienempi p-arvo on eli mitä lähempänä p-arvo on 0, sitä suuremmalla todennäköisyydellä vaihtoehtoinen hypoteesi saa tukea. SPSS pitää rajana lukua 0,05 tilastollisia merkitsevyyksiä tulkittaessa ja käytän sitä myös tässä tutkimuksessa p-arvon merkitsevyyden rajana. P-arvojen ohella tulee tarkastella myös havaitun yhteyden suuruutta. Yhteyden ollessa pieni, mutta tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,5$) havaitulla ilmiöllä ei välttämättä ole käytännön kannalta juuri merkitystä. P-arvon muodostumiseen vaikuttavat mm. aineiston koko ja suurilla aineistoilla pienetkin yhteydet tulevat tilastollisesti merkitseviksi.

Laadullinen aineisto koostuu kyselylomakkeen viidestä avoimesta kysymyksestä. Kyselylomakkeella selvitettiin lapsen hautajaisten yksityiskohtaista luonnetta. Toiseksi selvitettiin niiltä vastaajilta, jotka kysymystä edeltäneeseen Likert asteikolliseen kysymykseen

¹¹⁵ Nummenmaa 2009, 50.

¹¹⁶ KvantiMOTV.

¹¹⁷ Valli 2015, 146-149.

vastasivat papin vähätelleen menetystä, niin kartoitettiin avoimella kysymyksellä vähättelyn tapaa. Kolmanneksi tutkittiin vastaajien tuen tarvetta. Viimeisessä kohdassa vastaajat saivat kirjoittaa siunaavalle papille kohdistuneen palautteen. Nämä tutkimuskysymykset on analysoitu sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi sopii hyvin vastaajien kirjoittamien vastausten analysointiin. Analyysimenetelmällä halutaan tutkia ilmiötä ja saada siitä tiivistetty kuvaus, yleisessä muodossa. Sisällönanalyysin avulla aineisto saadaan järjestettyä johtopäätöksiä varten.¹¹⁸

3.4 Aineiston luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusta aloittaessa pohdinta lähti liikkeelle siitä kysymyksestä, onko kyseistä tutkimusaihetta eettisesti mahdollista tutkia? Voidaanko tutkimuksen avulla tuottaa merkityksellistä ja uutta tietoa? Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää vanhempien kokemuksia papin toiminnasta oman lapsen hautajaisten suunnittelussa ja toteutuksessa. Tutkimusaiheen valinta voidaan eettisesti perustella, koska vanhemmilta saatu kokemus antaa välineitä kehittää papin toimintaa hautajaisten yhteydessä. Papit kohtaavat lukuisia lapsensa menettäneitä vanhempia ja muita omaisia. Tutkimuksella pyritään saamaan lisää tietoa hautajaisiin liittyvistä kohtaamisista ja näin pyrkiä jatkossa parantamaan vanhempien tilannetta tässä raskaassa elämänvaiheessa. Vanhempien kokemuksista lapsensa hautajaisiin liittyen ei ole kotimaista kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta lainkaan. Näin tutkimus tuottaa merkityksellistä uutta tietoa, jota voidaan hyödyntää seurakunnassa ja näin pyrkiä parantamaan lapsensa menettäneiden vanhempien tilannetta hautajaisten yhteydessä. Kvalitatiiviselta puoleltakaan ei löydy näihin tutkimuksessani esiintyviin avoimiin kysymyksiin suoraa ajantasaista tietoa. Sisällönanalyysillä syvennyttään hautajaisten rituaaleihin ja yksityiskohtaiseen luonteeseen. Lisäksi selvitetään papin vähättelyn tapaa sekä papin saamaa palautetta hautajaisprosessista.

3.5 Vastaajien, kuolleen lapsen ja papin taustatiedot

Tässä luvussa käydään läpi tarkemmin kyselyyn vastanneiden taustaa. Tutkimuksen kannalta on tärkeää saada jonkinlainen käsitys vastaajista sekä vastaajien menetetyistä lapsesta ja siunaavasta papista. Kyselylomakkeen taustakysymykset koskivat vastaajien sukupuolta, ikää (lapsen kuollessa), asuinkunnan/kaupungin kokoa, kuolleiden lasten lukumäärää, siviilisäätyä. Taustakysymyksillä kartoitettiin lapsen kuolemasta kulunutta aikaa, lapsen ikää, kuolinsyytä ja kuolleen lapsen sisaruksia. Lisäksi selvitettiin, siunasiko evankelisluterilaisen kirkon pappi

¹¹⁸ Tuomi & Sarajärvi 2009, 103-104.; Grönfors 2011, 94.

kuolleen lapsen ja mihin hiippakuntaan siunaava pappi kuului. Tutkimus koski ainoastaan evankelisluterilaisen papin toimittamia hautaan siunaamisia, joten luonnollisesti muiden pappien suorittamat hautaan siunaamiset jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle.

Vanhempien tiedot

Suljettuani kyselyn 27.1.2019 olin saanut vastauksia yhteensä 192 vanhemmalta. Yksi vastauslomake jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle, koska se oli kauttaaltaan tyhjä.

Sukupuolijakaumaa sekä siviilisäätystä mitattiin laatuero- eli luokitteluasteikollisilla muuttujilla. Muuttujista laskettiin suorat jakaumat eli frekvenssit. Tarkastellessani vastaajajoukkoa huomasin, että vastaajista suurin osa oli naisia 92,7 % ja miehiä 7,3%. Suurin osa vastaajista ilmoitti olleensa avioliitossa 58,4 % tai avoliitossa 22,1% lapsen kuoleman yhteydessä. Eronneita oli 14,7%, sinkkuja 3,7% ja leskien määrä vastaajista oli 1,1%.

Vastaajien asuinkunnan koko jakaantui suhteellisen tasaisesti vastaajien kesken. Lapsen kuollessa vastaajista 32,1% ilmoitti asuneensa pienessä, 36,8% keskikokoisessa ja 31,1% suuressa kunnassa/kaupungissa.¹¹⁹ Yksi vastaajista ei ilmoittanut siviilisäätystään eikä asuinkunnan/kaupungin kokoa. Yksi lapsi oli kuollut 95,3% ja useampi lapsi 4,7% vastaajalta.

Kuolleen lapsen tiedot

Kyselylomakkeella kysyttiin lapsen kuolemasta kulunutta aikaa. Lapsen kuolemasta kuluneella ajalla oletettiin olevan merkitystä tutkimuksen kannalta. Oletusarvona on, että kokemukset saattavat ajan saatossa muuttua positiivisempaan suuntaan vanhempien mielissä. Aika luokiteltiin viiteen eri ryhmään. Luokittelu tapahtui seuraavasti: Alle 12 kk, 1-2 vuotta, 3-5 vuotta, 6-9 vuotta sekä 10 tai yli 10 vuotta. Vastausten jakaumat taulukossa 6.

Kyselylomakkeessa kysyttiin lapsen ikää hänen kuollessaan sekä kuolinsyytä, jotka ovat suhdeluku- ja luokitteluasteikollinen muuttuja. Ikä luokiteltiin seitsemään ryhmään.

Syntymättömänä kuolleet lapset: ennen 22 raskausviikkoa sekä 22 raskausviikolla/ yli kuolleet. Syntymän jälkeen kuolleet lapset luokiteltiin: alle 1-vuotiaana kuolleet, 1-9 vuotiaana, 10-18 vuotiaana, yli 19-30 vuotiaana sekä yli 30- vuotiaana kuolleet lapset.

Selkeästi eniten vastaajissa oli niitä vanhempia, joiden lapsi oli kuollut 19-30 vuotiaana.

Toiseksi suurin ryhmä oli 22rv tai yli kuitenkin syntymättömänä kuolleet. Muiden luokkien

¹¹⁹ Pienessä kunnassa/kaupungissa < 15 000 as. Keskikokoisessa 15 000-100 000 as. Suuressa > 100 000 as.

välillä jako oli melko tasainen, paitsi selkeästi vähiten vastaajien joukossa oli niitä vanhempia, joiden lapsi oli kuollut alle 22 raskausviikolla. Vastausten jakaumat taulukossa 7.

Tässä tutkimuksessa lasten yleisimmäksi kuolinsyyksi osoittautui sairaus ja toiseksi yleisin oli itsemurha. Tutkimus linkitettiin itsemurhan kautta menehtyneiden vanhempien Facebook-sivustolle, joka mahdollisesti on yhtenä selittävänä tekijänä itsemurhan olleen toiseksi yleisin kuolinsyy tässä selvityksessä. Kolmanneksi eniten vastauksia sai muu syy. Näitä muita syitä olivat:

- syntymättömän lapsen kohdalla tulehdus kohdussa, solmu napanuorassa ja istukan repeäminen sekä äitiin kohdistunut väkivallan teko, jonka seurauksena lapsi oli menehtynyt kohtuun.
- eläneen lapsen kohdalla erilaiset epäselväksi jääneet myrkytystilat, hoitovirheet ja tapaturmat sekä tappo.

Lisäksi kyselylomakkeessa selvitettiin kuolleen lapsen sisarusten määrää. Vaihtoehtoon kuolleella lapsella oli vanhempia sisaruksia, valitsi 106 (55,5%) sekä oli nuorempia sisaruksia, valitsi 75 (39,3%) vastaajaa. Vaihtoehdon ei ollut sisaruksia valitsi 31 (16,2%) sekä sisarus/sisaruksia syntynyt kuoleman jälkeen valitsi 36 (18,8%) vastaajaa. Vastausten jakaumat taulukoissa 9-12.

Siunaava pappi

Kyselyssä selvitettiin, siunasiko evankelisluterilaisen seurakunnan pappi lapsen.

Tutkimukseen vastasi yhteensä 191 vastaajaa. Kahdessa avoimessa vastauksessa ilmeni, ettei vastaajat kuuluneet evankelisluterilaiseen seurakuntaan. Taustaosion viimeisenä kysymyksenä kysyttiin, että minkä hiippakunnan alle lapsenne siunannut pappi kuului. Vastausten mukaan siunaavat papit kuuluivat Lapuan hiippakuntaan 23,4%, Helsingin hiippakuntaan 15,9% ja Oulun hiippakuntaan 14,5%.

Sukupuoli	Lkm	%	Kum. lkm	Kum-%
Nainen	177	93	177	93
Mies	14	7	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 1. Sukupuolijakauma

Asuinkunta	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Pieni kunta/kaupunki (<15000 as.)	61	32	61	32
Keskikokoinen kunta/kaupunki (<100000 as.)	70	37	131	69
Iso kunta/kaupunki (>100000 as.)	59	31	190	100
Yht.	190	100	190	100

Taulukko 2. Asuinkunta lapsen kuollessa

Kuolleiden määrä	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Yksi	182	95	182	95
Vähintään kaksi	9	5	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 3. Kuolleiden lasten lukumäärä

Vastaajan ikä	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Alle 30 v.	35	18	35	18
30-39 v.	56	29	91	48
40-49 v.	44	23	135	71
50-59 v.	48	25	183	96
60 v.-	8	4	191	100
Yht.	191	100	191	100
Keskiarvo	41,3			

Taulukko 4. Vastaajan ikä

Siviilisäät	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Avoliitossa	111	58	111	58
Avoliitossa	42	22	153	81
Eronnut	28	15	181	95
Leski	2	1	183	96
Sinkku	7	4	190	100
Yht.	190	100	190	100

Taulukko 5. Vastaajan siviilisäät

Vuodet lapsen kuolemasta	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Alle 12 kk	24	13	24	13
1-2-vuotta	57	30	81	42
3-5 vuotta	44	23	125	65
6-9 vuotta	32	17	157	82
Väh. 10 vuotta	34	18	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 6. Lapsen kuolemasta kulunut aika

Kuolleen lapsen ikä	Lkm	%	Kum. lkm	Kum-%
Alle 22 rv	2	1	2	1
22 rv tai yli, syntymättömänä kuolleet	35	18	37	19
Alle 1-vuotiaana	26	14	63	33
1-9 vuotiaana	25	13	88	46
10-18 vuotiaana	22	12	110	58
19-30 vuotiaana	61	32	171	90
Yli 30-vuotiaana	20	10	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 7. Kuolleen lapsen ikä

Kuolinsyy	Lkm	%	Kum. lkm	Kum-%
Sairaus	60	31	60	31
Rakennevika	11	6	71	37
Onnettomuus	22	12	93	49
Kätkytkuolema	7	4	100	52
Itsemurha	48	25	148	77
Henkirikos	7	4	155	81
Ei tiedä	9	5	164	86
Muu syy	27	14	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 8. Lapsen kuolinsyy

Vanhempia sisaruksia	Lkm	%	Kum. lkm	Kum-%
Ei	85	45	85	45
Kyllä	106	55	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 9. Vanhempien sisarusten määrä

Nuorempia sisaruksia	Lkm	%	Kum. lkm	Kum-%
Ei	116	61	116	61
Kyllä	75	39	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 10. Nuorempien sisarusten määrä

Ei sisaruksia	Lkm	%	Kum. lkm	Kum-%
Ei	160	84	160	84
Kyllä	31	16	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 11. Sisarukset

Syntynyt kuoleman jälkeen	Lkm	%	Kum. lkm	Kum-%
Ei	155	81	155	81
Kyllä	36	19	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 12. Sisaruksia syntynyt kuoleman jälkeen

Evank.luteril.pappi	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Ei	0	0	0	0
Kyllä	191	100	191	100
Yht.	191	100	191	100

Taulukko 13. Evangelisluterilainen pappi siunasi lapsen

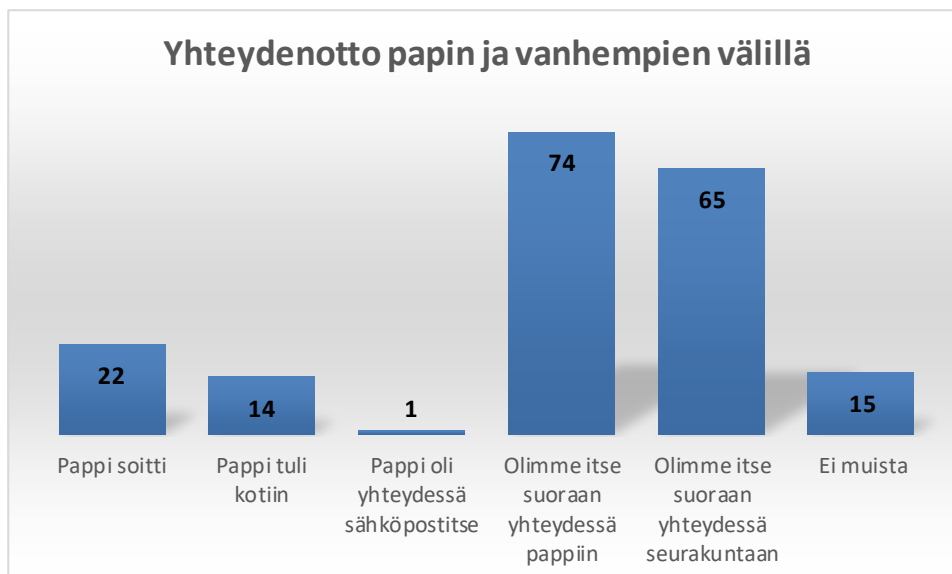
Papin hiippakunta	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Turku	13	9	13	9
Tampere	20	14	33	23
Oulu	21	14	54	37
Mikkeli	10	7	64	44
Porvoo	2	1	66	46
Kuopio	14	10	80	55
Lapua	34	23	114	79
Helsinki	23	16	137	94
Espoo	8	6	145	100
Yht.	145	100	145	100

Taulukko 14. Siunaavan papin hiippakunta

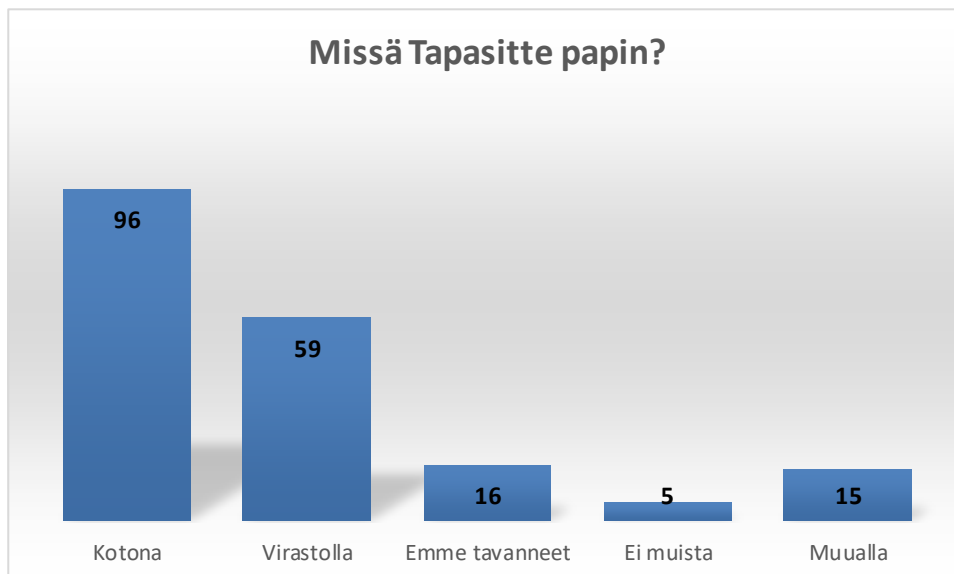
4. Hautajaisprosessi

4.1 Yhteydenotto ja tapaamispaikka

Lapsensa menettäneille vanhemmille suunnatussa kyselyssä kysyttiin heidän kokemuksistaan lapsen hautajaisten suunnitteluun ja toteutukseen liittyen sekä papin tavasta kohdata heidät suljetuilla ja avoimilla kysymyksillä. Tutkimuksessa kartoitettiin hautajaisia edeltävään toimituskeskusteluun liittyvää yhteydenottoa ja tapaamispaikkaa. Kenen toimesta ensimmäinen yhteydenotto tapahtui ja missä pappi tapasi kuolleen lapsen vanhempia sopiakseen hautajaisiin liittyvistä yksityiskohdista? Taulukosta 15. voidaan nähdä, että vastaajista suurin osa oli itse yhteydessä pappiin 38,7 % tai seurakuntaan 34%. Toiseksi selvitettiin tapaamispaikkaa, missä toimituskeskustelu papin ja vanhempien välillä tapahtui. Vastaajista 50,3% ilmoittivat tapaamisen tapahtuneen heidän kotonaan ja vastaajista 30,9% virastolla. Vastaajista 8,4% ilmoitti, etteivät he tavanneet siunaavaa pappia toimituskeskustelun merkeissä. Taulukko 16.

Taulukko 15. Papin ja vanhempien yhteydenotto määrät

Taulukko 16. Papin ja vanhempien tapaamispaikka määrät

4.2 Papin käytännöllinen tukeminen hautajaisten suunnittelussa

Yksi osa hautajaisjärjestelyjä on toimituskeskustelu siunaavan papin kanssa.

Kyselylomakkeessa oli 4 väittämää, joiden avulla selvitettiin vanhempien kokemuksia liittyen papin käytännölliseen tukemiseen hautajaisten suunnittelussa eli toimituskeskustelussa. Alla olevassa taulukossa on kuvattu nämä hautajaisten suunnitteluun liittyvät väittämät.

	täysin eri/ eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	täysin samaa/ samaa mieltä	yhteensä
Pappi auttoi meitä riittävästi hautajaisten suunnittelussa	26 (13, 7%)	26 (13, 7%)	138 (72, 6%)	190 (100%)
Pappi huomioi kaikki hautajaisiin liittyvät toiveemme	24 (12, 6%)	11 (5, 8%)	155 (81, 6%)	190 (100%)
Papin tuki auttoi meitä tekemään hautajaisista omien toiveidemme mukaiset	30 (15, 8%)	25 (13, 2%)	135 (71, 1%)	190 (100%)
Pappi auttoi meitä riittävästi käytännön asioiden hoitamisessa	35 (18, 4%)	40 (21, 1%)	115 (60, 5%)	190 (100%)

Taulukko 17. Vanhempien kokemukset papin käytännöllisestä tuesta hautajaisten yhteydessä

Kyselylomakkeessa oli kolme väittämää, joiden avulla selvitettiin, auttoiko keskustelu papin kanssa puhumaan lapseni kuolemasta, auttoiko pappi vanhempia puhumaan heidän kielteisistä tunteistaan sekä rauhoittiko papin olemus siinä hetkessä vanhempia. Vastausten jakaumat näet alla olevasta taulukosta.

	täysin eri/ eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	täysin samaa/ samaa mieltä	yhteensä
Keskustelu papin kanssa auttoi minua puhumaan lapseni kuolemasta siinä määrin kuin halusin	46 (23,8%)	32 (16,9%)	112 (59,3%)	190 (100%)
Pappi auttoi puhumaan kielteisistä tunteista siinä määrin, kuin koin sen tarpeelliseksi	55 (28,9%)	52 (27,4%)	83 (43,7%)	190 (100%)
Papin olemus rauhoitti minua siinä määrin kuin halusin	39 (20,5%)	31 (16,3%)	120 (63,2%)	190 (100%)

Taulukko 18. Vanhempien kokemukset papin kanssa keskustelusta, kielteisistä tunteista puhumisesta ja papin rauhoittavasta olemuksesta.

Kuolleen lapsen iän yhteyttä suljettujen kysymysten vastauksiin analysoin korrelaatioanalyysillä. Valitsin ristiintaulukoinnin, koska se kertoo: Onko eri muuttujien välillä yhteyttä keskenään? Ristiintaulukoinnista kuolleen lapsen ikää verrataan, kysymykseen papin olemus rauhoitti väitteeseen sekä seurakunnalta saatuun tuen määrään. Lisäksi verrataan kuolleen lapsen iän yhteyttä, kysymykseen pappi ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla. Ristiintaulukoinnin merkitsevyyttä tutkitaan Khiin neliön testillä. Testi kertoo muuttujien välisen riippuvuuden toisistaan. Khiin neliön testissä nollahypoteesina on, että muuttujat ovat riippuvaisia toisistaan. Alla olevista taulukoista nähdään, onko nollahypoteesi, lapsen iällä merkitystä annettuihin vastauksiin, oikein oletettu. Khiin neliön testin tuloksen kertoo papin olemus ja kuolleen lapsen iän välisen korrelaatio merkitsevyydestä (Sig). Lapsen iällä on tilastollisesti merkitsevyyttä väitteisiin annettuihin vastauksiin, mikäli alla olevien taulukoiden esittelemät merkitsevyyden arvot ovat pienempiä kuin 0,05. Näin ei ole, joten kyseisiin kysymyksiin; Papin olemus rauhoitti, seurakunnasta saatu tuki sekä pappi ymmärsi suruamme annetut vastaukset eivät ole riippuvaisia kuolleen lapsen iästä.

Rivimuuttuja: Papin olemus rauhoitti							
Sarakemuuttuja: Kuolleen Lapsen Ika							
%	Syntymättömänä kuolleet	Alle 1-vuotiaana	1-9 vuotiaana	10-18 vuotiaana	19-30 vuotiaana	Yli 30-vuotiaana	Yht.
1	6	35	28	32	16	20	21
2	19	19	8	14	16	20	16
3	75	46	64	55	67	60	63
Yht.	100	100	100	100	100	100	100
N	36	26	25	22	61	20	190
Kontingenssikerroin = 0,254							
Khiin neliö = 13,12 Vap. ast. = 10							
P-arvo = 0,2172 Tilastollisesti ei-merkittävä							

Taulukko 19. Kuolleen lapsen ikä ja papin olemus rauhoitti. Khiin neliön testin tulos. Tilastollisesti ei merkittävä.

Rivimuuttuja: Seurakunnasta							
Sarakeuuttuja: Kuolleen Lapsen Ika							
%	Syntymättömänä kuolleet	Alle 1-vuotiaana	1-9 vuotiaana	10-18 vuotiaana	19-30 vuotiaana	Yli 30-vuotiaana	Yht.
Ei	84	69	84	82	93	90	85
Kyllä	16	31	16	18	7	10	15
Yht.	100	100	100	100	100	100	100
N	37	26	25	22	61	20	191
Kontingenssikerroin = 0,215							
Khiin neliö = 9,27 Vap. ast. = 5							
P-arvo = 0,0989 Tilastollisesti ei merkitsevä							

Taulukko 20. Kuolleen lapsen ikä ja seurakunnan tukeminen. Khiin neliön testin tulos. Tilastollisesti ei merkitsevä.

Rivimuuttuja: Surun ymmärtäminen							
Sarakeuuttuja: Kuolleen Lapsen Ika							
%	Syntymättömänä kuolleet	Alle 1-vuotiaana	1-9 vuotiaana	10-18 vuotiaana	19-30 vuotiaana	Yli 30-vuotiaana	Yht.
1	8	27	16	23	7	20	14
2	3	8	4	5	16	5	8
3	89	65	80	73	77	75	77
Yht.	100	100	100	100	100	100	100
N	36	26	25	22	61	20	190
Kontingenssikerroin = 0,282							
Khiin neliö = 16,43 Vap. ast. = 10							
P-arvo = 0,088 Tilastollisesti ei-merkitsevä							

Taulukko 21. Kuolleen lapsen ikä ja pappi ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla. Khiin neliön testin tulos. Tilastollisesti ei merkitsevä.

4.3 Hautaan siunaaminen

Tutkimuksen tässä luvussa tutkitaan siunaustilaisuuteen liittyvää papin sielunhoidollista tukemista ja kohtaamista. Tässä kohtaa kyselyä lähdettiin liikkeelle siitä, että miten vanhemmat kokivat papin huomioineen heidät perheenä ja ymmärtäneen vanhempien suurta surua hautajaispäivänä. Lisäksi selvitettiin, käyttikö pappi Jumalan sanaa sopivassa määrin. Pappi huomioi siunaustilaisuudessa riittävästi koko perheen ja pappi ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla vastausten jakaumat, näet alla olevasta taulukosta 22.

	täysin eri/ eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	täysin samaa/ samaa mieltä	yhteensä
Pappi huomioi siunaustilaisuudessa riittävästi koko perheen	18 (9,5%)	22 (11,6%)	150 (78,9%)	190 (100%)
Pappi ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla	27 (14,2%)	16 (8,4%)	147 (77,4%)	190 (100%)

Taulukko 22. Pappi huomioi siunaustilaisuudessa koko perheen ja pappi ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla vastausten jakaumat.

Aineistoni Vastaajilta kysyttiin papin siunaustilaisuudessa käyttämää Jumalan sanan määrää. Vastausvaihtoehdot olivat sopivasti, liikaa ja liian vähän. Taulukko 23. kertoo, kuinka paljon vastaajat kokivat papin käyttäneen Jumalan sanaa siunaustilaisuudessa.

Jumalan sanan käyttäminen	Lkm	%	Kum. lkm	Kum-%
Sopivasti	166	89	166	89
Liikaa	21	11	187	100
Liian vähän	0	0	187	100
Yht.	187	100	187	100

Taulukko 23. Jumalan sanan käyttäminen siunaustilaisuudessa.

Ennen kastetta lapsensa menettäneiltä vanhemmilta kysyttiin lapsen nimeen liittyviä kysymyksiä, liite 2. Tähän kohtaan on vastauksensa antanut 44 (22%) vastaajista. Viisiportaisen Likert asteikon avulla selvitettiin, pitikö vastaaja tärkeänä ennen kastetta kuolleen lapsen nimen lausumista siunauksessa. Kokonaisuudessaan kaikki vastaajat olivat samaa mieltä siitä, että he kokivat tärkeäksi lapsen nimen lausumisen siunauksessa. 29 vastaajaa valitsi täysin samaa mieltä ja 13 samaa mieltä vaihtoehdon. Toiseksi kysyttiin, käyttikö pappi lapsesta nimeä häntä siunatessaan. Saatiin taulukon 24. mukainen tulos. 35 vastaajista valitsi kyllä, 9 vastaajista ei.

Pappi käytti nimeä siunauksessa	Lkm	%	Kum. lkm	Kum-%
Kyllä	35	80	35	80
Ei	9	20	44	100
Yht.	44	100	44	100

Taulukko 24. Lapsen nimen käyttäminen siunauksessa.

Lapsen siunauksessa papin siunauspuheella on vanhemmille merkityksensä, joten siihen paneudutaan seuraavaksi. Kysymykseen *pappi antoi siunauksessa pitämänsä puheen muistoksi* vastasi ei 126 (66%), kyllä 28 (14,7%) ja en muista 24 (12,6%) vastaajista. Kysymykseen jätti vastaamatta 13 (6,8%) vastaajaa.

Toiseksi selvitettiin vastaajien mielipidettä kysymykseen *toivoin saavani siunaustilaisuudessa pidetyn puheen muistoksi*. Vastausten jakaumat näet taulukosta 25.

	Pappi antoi siunauksessa pitämänsä puheen muistoksi	Toivoin saavani siunauksessa pidetyn puheen muistoksi
Kyllä	28 (14,7%)	68 (37,8%)
Ei	126 (66%)	33 (18,3%)
En osaa sanoa	24 (12,6%)	79 (43,9%)

Taulukko 25. Vastausten jakautuminen kysymyksiin, pappi antoi siunauksessa pitämänsä puheen muistoksi ja toivoin saavani siunauksessa pidetyn puheen muistoksi.

Vastaajien kokemuksia papin siunauspuheen sisällöstä selvitettiin adjektiivien avulla.

Vastaajia pyydettiin valitsemaan vastausvaihtoehtoista kolme adjektiivia, jotka parhaiten kuvasivat papin pitämää siunauspuhetta. Vastaajat kokivat, että papin puhe oli lämmin, lohduttava, kaunis sekä läheinen, kuten taulukko 26 kertoo.

Kaunis	Lämmin	Hienovarainen	Läheinen	Lohduttava	Julistava	Loukkaava	Kylmä	Epämiellyttävä
69	106	42	59	87	11	3	9	11

Taulukko 26. Vastaajien kokemukset papin pitämästä siunauspuheesta

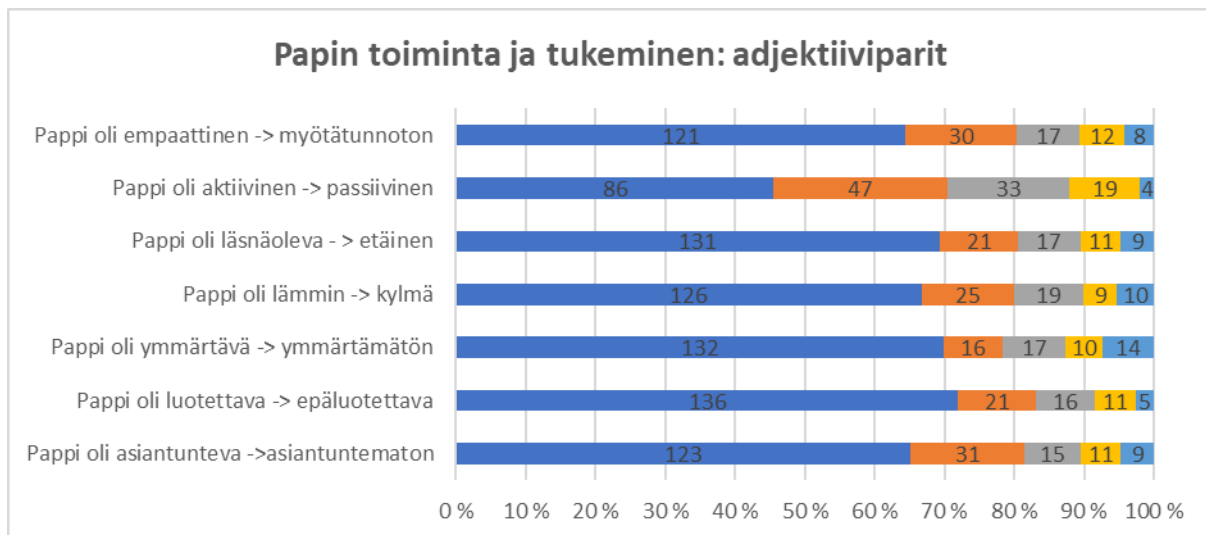
Kysyttäessä, vaikuttiko pappi kiireiseltä hautajaisissa ja muistotilaisuudessa, jakaantuivat vastaukset taulukon 27. mukaisesti. Lähes 94 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei pappi vaikuttanut kiireiseltä hautajaisissa sekä 90,8 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei pappi vaikuttanut kiireiseltä muistotilaisuudessa.

	Pappi vaikutti kiireiseltä hautajaisissa	Pappi vaikutti kiireiseltä muistotilaisuudessa
Kyllä	12 (6,3%)	16 (9,2%)
Ei	177 (93,7)	157 (90,8%)

Taulukko 27. Papin kiireellisyys hautajaisissa ja muistotilaisuudessa.

4.4 Papin toiminta ja tukeminen hautajaisten yhteydessä

Tutkimuksessa tarkasteltiin papin toimintaa ja tukemista hautajaisten yhteydessä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan joitakin adjektiivipareja asteikolla 1-5, jotta saataisiin selville, miten vastaajat kokivat papin toimineen ja tukeneen heitä. Vastausten jakaumat näet alla olevasta taulukosta 28.

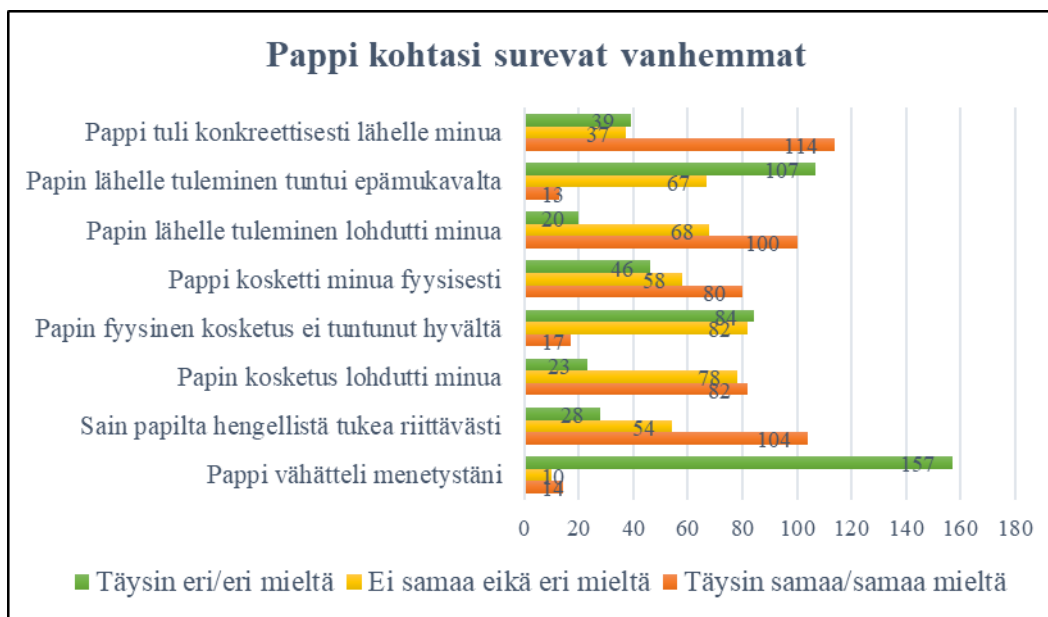
Taulukko 28. Vastaajien arviot papin ammattitaidosta ja kohtaamisesta lapsen hautajaisten yhteydessä, adjektiiviparien avulla.

Alla olevassa taulukossa 29. testataan varianssianalyysillä keskiarvojen eroja. Kuolleen lapsen ikää testataan kyselylomakkeen eri kysymysten tuloksiin, niin huomataan, ettei eroja näiden muuttujien väliltä juuri löydy. Kysymykseen papin asiantuntevuudesta, asiantuntemattomuudesta adjektiiviparin muuttujassa syntymättömillä ja 19-30 vuotiailla on suurempi keskiarvo, kuin muissa ikäluokissa eli pappi on asiantuntevampi näissä muuttujissa. Ero on kuitenkin niin pieni, ettei se käytännössä juuri eroa. Muuttujassa ”papin olemus rauhoitti” ero on käytännössä syntymättömien ja alle 1-vuotiaiden välillä.

Ryhmittelymuuttuja: Kuolleen Lapsen Ika								
	Syntymättömänä k	Alle 1-vuotiaana	1-9 vuotiaana	10-18 vuotiaana	19-30 vuotiaana	Yli 30-vuotiaana	Yht.	p-arvo
1 Papin auttaminen	4,0	3,7	3,9	3,8	4,1	3,9	3,9	0,530
2 Pappi huomioi toiveet	4,1	4,2	4,0	3,9	4,3	4,4	4,2	0,610
3 Omien toiveiden mukaiset	4,1	3,5	3,9	3,9	4,2	3,8	3,9	0,223
4 Papin apu käytännön asioissa	3,9	3,2	3,7	3,5	3,8	3,4	3,7	0,159
5 Keskustelu auttoi puhumaan kuolemasta	3,8	3,1	3,5	3,3	3,9	3,8	3,6	0,140
6 Keskustelu kielteisistä tunteista	3,5	2,8	3,1	3,0	3,4	3,5	3,3	0,313
7 Papin olemus rauhoitti	4,2	3,1	3,6	3,3	3,9	3,8	3,7	0,013
8 Huomioi siunaust koko perheen	4,5	3,8	4,2	4,1	4,2	4,3	4,2	0,196
9 Ymmärsi suruamme sopivasti	4,4	3,6	4,0	4,0	4,3	4,1	4,1	0,083
10 Jumalan sanan käyttäminen	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	0,357
11 Ennen kastetta kuolleen nimen lausuminen	4,6	4,8		3,0	3,3	3,0	4,5	0,009
12 Pappi asiantunteva asiantuntematon	4,6	3,9	4,2	3,9	4,6	4,3	4,3	0,042
13 Pappi luotettava epäluotettava	4,7	4,1	4,2	4,3	4,6	4,4	4,4	0,133
14 Pappi ymmärtävä ymmärtämätön	4,5	3,8	4,2	4,2	4,5	4,3	4,3	0,219
15 Pappi lämmin kylmä	4,4	4,2	4,1	4,4	4,4	4,2	4,3	0,816
16 Pappi läsnäoleva etäinen	4,5	4,2	4,1	4,4	4,4	4,3	4,3	0,696
17 Pappi aktiivinen passiivinen	4,2	3,9	3,6	4,0	4,1	4,1	4,0	0,481
18 Pappi empaattinen myötätunnon	4,5	4,1	4,2	4,2	4,4	4,3	4,3	0,805
19 Konkreettisesti lähelle	4,1	3,6	3,3	3,5	3,7	3,6	3,7	0,228
20 Lähelle tuleminen epämurkavaa	1,8	2,5	2,4	2,4	2,2	2,1	2,2	0,140
21 Lähelle tuleminen lohdutti	4,0	3,4	3,3	3,4	3,7	3,7	3,6	0,111
22 Pappi kosketti	3,8	3,1	2,9	3,1	3,3	3,1	3,3	0,130
23 Kosketus ei tuntunut hyvältä	2,1	2,5	2,9	2,5	2,5	2,4	2,5	0,183
24 Kosketus lohdutti	3,9	3,3	3,2	3,4	3,4	3,8	3,5	0,122
25 Riittävä hengellinentuki	4,0	3,4	3,2	3,5	3,7	3,7	3,6	0,145
26 Vähätteli menetystä	1,4	2,0	1,6	1,6	1,5	1,6	1,6	0,332

Taulukko 29. Varianssianalyysin tulokset. Ennen kastetta kuolleen nimen lausumisessa on liian vähän vastaajia.

Pappi kohtaa surevat vanhemmat henkisesti sekä konkreettisesti tasolla. Alla oleva taulukko 30. kertoo, papin kohdanneen 114 vastaajaa konkreettisesti. Papin lähelle tuleminen tuntui epämukavalta 13 vastaajan mielestä. Papin lähelle tuleminen lohdutti 100 vastaajaa ja pappi kosketti fyysisesti 80 vastaajaa. 17 vastaajaa koki, ettei papin fyysinen kosketus tuntunut hyvältä ja 82 vastaajaa ei osannut olla väittämän kanssa samaa eikä eri mieltä. Papin kosketus lohdutti 82 vastaajaa. 28 vastaajaa koki, etteivät saaneet papilta hengellistä tukea riittävästi ja 14 vastaajan kokemus oli papin tavasta vähätellä heidän menetystään.

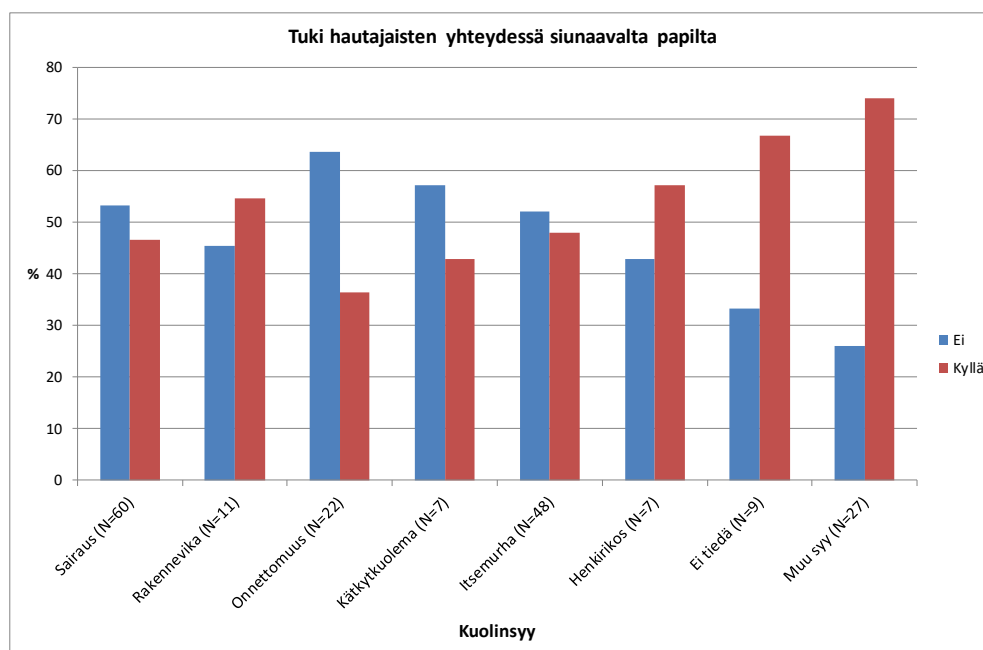
Taulukko 30. Papin kohtaamiseen liittyvien vastausten jakaumat.

Hautajaisten järjestäminen suuren surun keskellä saattaa tuntua vanhemmista vaikealta. Vanhemmat tarvitsevat ohjausta, tukea ja neuvoja sekä käytännöllistä apua hautajaisten suunnitteluun ja toteutukseen liittyen. Tässä tutkimuksessa selvitettiin lapsensa menettäneiden vanhempien tukiverkostoa hautajaisprosessin yhteydessä.

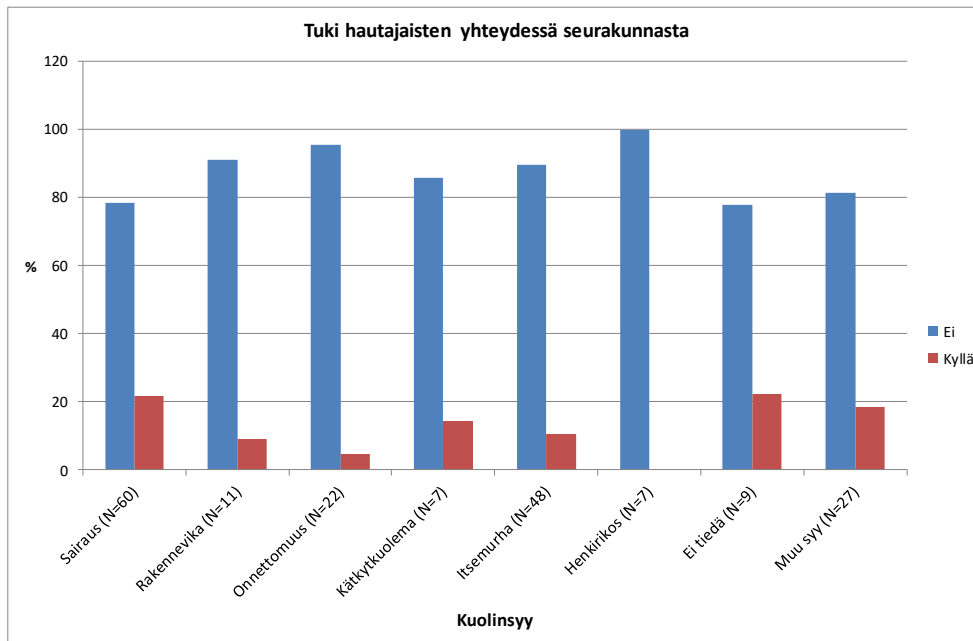
Sosiaalinen tuki hautajaisten yhteydessä

	Sain tukea	En saanut tukea
Papilta	98	93
Sukulaisilta	143	48
Ystäviltä	143	48
Vertaistuesta	42	149
Terveydenhuollosta	33	158
Seurakunnasta	28	163
En saanut tukea	33	158
En muista	11	180

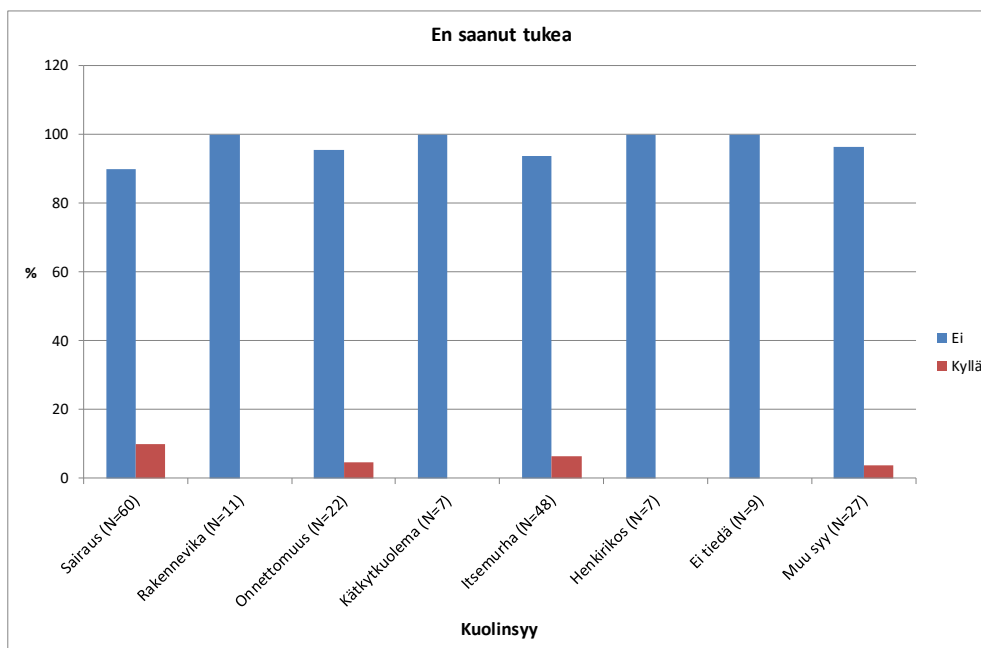
Taulukko 31. Vastaajien tuki haustausprosessin eri vaiheessa

Taulukko 32. Vastaajien tuki siunaavalta papilta.

Taulukko 33. Seurakunnan tuki.
Seurakunnasta saatu tuki on kokonaisuudessa hyvin vähäistä.

Taulukko 34. Vastaajat, jotka eivät saaneet tukea lainkaan.

Valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi kartoitettiin, saivatko vanhemmat sosiaalista tukea jostain muualta. Tähän vastattiin 15 vastaajan toimesta.

Tukea saatiin:

- Hautaustoimistosta
- Käpy ry:ltä

- Suntioltta
- Kriisikeskuksesta
- Mielenterveysseuralta
- Kriisityöntekijältä
- Lastenosastolta
- Sairaalaista
- Työkavereilta
- Työterveyspsykologilta
- Taksinkuljettajalta

5. Määrällisten tulosten tulkintaa ja vertailua aikaisempaan tutkimukseen

5.1 Sielunhoidollinen toimituskeskustelu

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää vanhempien kokemuksia oman lapsen hautajaisista. Miten vanhemmat ovat kokeneet papin kohdanneen heidät tässä järkyttävässä ja raskaassa elämäntilanteessa. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää pappien sielunhoidollista tukemista ja auttamista vanhempien näkökulmasta katsottuna. Hautajaiset ovat yksi suremisen rituaali. Lindqvist korostaa suremiseen kuuluvan yhteisöllinen näkökanta. Näkyvä sureminen muistuttaa ihmisiä kuolemasta, samalla kun se näyttää suremisen luvallisuuden yksilölle. Sureminen on horjumista toivon ja epätoivon sekä elämän ja kuoleman välillä. Suru muuttaa aikaisemmat rutiinit ja haastaa menneen. Vaarana on iskeä masennus ja epätoivo. Surevan täytyy antaa surra rauhassa eikä hänen lohduttamisensa liian aikaisin ole perusteltua. Surua ei voi yrittää selittää pois, vaan se on juuri sitä, mitä se on.¹²⁰ Daviesin teoriassa tarkastellaan rituaalien yksilökeskeistä kuin yhteisöllistä puolta. Rituaalien tärkeys piilee siinä, että niiden avulla suhde kuolleeseen lapseen säilyy, mutta niiden avulla lapsesta irti päästäminen voi mahdollistua.¹²¹

Taustatietojen jälkeen vastaajilta tiedusteltiin ensimmäisen yhteydenoton tapaa. Yli 70% vastaajista oli itse yhteydessä seurakuntaan tai suoraan siunaavaan pappiin. Toimituskeskustelun tapaamispaikkaa kysyttäessä vastaajista 16 ilmoitti, etteivät olleet tavanneet siunaavaa pappia lainkaan. Tämä on mielenkiintoinen havainto, sillä kirkollisten toimitusten kirja ohjeistaa pappeja keskustelemaan kuolleen lapsen vanhempien kanssa ennen hautaan siunaamista. Toisaalta ohjeistus koskee pelkästään keskustelua, eikä kasvokkain tapahtuvaa tapaamista.¹²² Näiden kuudentoista vastaajan osalta olisi ollut mielenkiintoista tietää keskustelivatko he siunaavan papin kanssa puhelimen välityksellä ennen hautaan siunaamista vai eivät. Tapahtuiko keskustelu mahdollisesti ensimmäisen yhteydenoton merkeissä. Kuitenkin papin yksi tehtävä on kohdata surevat vanhemmat sekä lohdutuksen ja läsnäolon avulla jakaa surua.¹²³ Tutkimuksen aineiston perusteella voidaan todeta, ettei kasvokkain tapahtuvaa kohtaamista tapahtunut näiden 16 vastaajan osalta.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin papin käytännöllistä tukemista hautajaisten yhteydessä. Vastaajista 138 oli kokenut papin auttaneen heitä hautajaisten suunnittelussa sekä pappi oli

¹²⁰ Lindqvist 1984, 68-69; 1997a, 70; 1994, 11.

¹²¹ Davies 2011, 95-98.; Mathijssen 2018, 2-8.

¹²² Kirkollisten toimitusten kirja 2003, 197.

huomioinut 155 vastaajan toiveet hautajaisiin liittyen. Vastaajista 135 oli kokenut papin tuen auttaneen heitä tekemään hautajaisista omien toiveiden mukaiset ja pappi oli auttanut 115 vastaajaa käytännön asioiden järjestämisessä. Kiinnostava havainto tässä on se, että yli 80 prosenttisesti vastaajat olivat sitä mieltä, että kaikki hautajaisiin liittyvät toiveet huomioitiin. Vastaajista kuitenkin 20 % vähemmän eli 60% koki papin auttaneen heitä riittävästi käytännön asioiden hoitamisessa. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että papeilla oli selkeästi haasteellisinta auttaa vanhempia käytännön asioiden järjestämisessä. Tätä tukee myös avoimen kysymyksen vastaukset liittyen siihen, minkälaista tukea vanhemmat olisivat toivoneet saavansa. Vastaajat toivoivat nimenomaan papilta neuvoja ja ohjeistusta hautajaisten käytännön asioiden järjestämiseen.

Kellyn tutkimuksessa ilmeni, että surijoiden olisi hyvä päästä ennen rituaaleja vaikuttamaan niiden sisältöön antamalla vanhemmille mahdollisuus valita elementtejä perinteisen rituaalin sekaan tai otetaan heidät mukaan suunnittelemaan koko rituaalin rakenne. Suunnittelu antaa heille tietyn voiman tunteen ja tunteen siitä, että tässä nurinkurisessa maailmassa on jotain mihin he voivat vaikuttaa. Eräs sureva isä raportoi hänelle tärkeästä asiasta. Hän koki hyvänä sen, että oli jotain mihin voi vaikuttaa, kun kaikki muut tapahtumien etenemistä koskevat vaikutusmahdollisuudet oli otettu häneltä pois.¹²⁴

Papin tulee varata runsaasti aikaa kohdatessaan vanhempia ennen hautajaisia pidettävässä toimituskeskustelussa, jotta vanhemmat voivat halutessaan käydä läpi tapahtunutta ja erilaisia tunteita. Samalla sielunhoitajan tulisi käydä läpi siunaus- ja muistotilaisuuden kulkua sekä niihin liittyviä käytäntöjä. Papin tulisi rohkaista vanhempia järjestämään hautajaisista oman lapsensa näköiset ja vanhempien toiveiden mukaiset. Tarkistaa, mikä on vanhempien mielestä sopiva toimimisen tapa: kuolleesta lapsesta puhuminen, siunauspuheen sisältö sekä kuolinsyy mainitseminen.¹²⁵

Toimituskeskustelu on yksi paikka, jossa vanhemmat voivat puhua ja käsitellä menetystään. Lapsen kuoleman ollessa äkillinen, yllätyksellinen, odotettu tai tiedostettu, niin se järkyttää kuolleen lapsen vanhempia ja muita omaisia. Vanhemmat voivat olla shokkitilassa pidemmän aikaa eivätkä lapsen kuoleman jälkeen tiedä, mitä tulisi tehdä ja miten toimia. Vanhemmat eivät välttämättä osaa huolehtia kuoleman jälkeisistä toimenpiteistä kuten hautajaisjärjestelyistä. Lapsen kuolemasta puhuminen saatetaan kokea haastavaksi eikä mahdollisesti kyetä keskustelemaan ja neuvottelemaan hautaukseen liittyvistä käytännön

¹²³ Gothóni 2014, 193.

¹²⁴ Kelly 2008, 175.

¹²⁵ Gothóni 2014, 194-197

asioista. Uuden tilanteen edessä koetaan avuttomuuden tunnetta. Lapsen hautajaisia ei voi harjoitella edeltä käsin. Siksi eri tahojen kanssa käydyt kohtaamiset ovat merkityksellisiä ja tärkeitä. Niissä vanhemmat tarvitsevat erilaista tukea, ymmärrystä ja käytännön neuvoja.¹²⁶ Hautajaisten suunnittelu yhdessä papin kanssa on vanhemmille sielunhoidollisesti tärkeää. Niemelän tutkimuksen mukaan papit pitivät tärkeimpänä seurakuntatyön osa-alueena kirkollisia toimituksia, johon hautaan siunaaminen yhtenä osana kuuluu. Ainoastaan kaksi prosenttia vastaajista koki kirkolliset toimitukset jonkin verran tärkeiksi.¹²⁷

Lapsen kuolema on aina vanhemmille traumaattinen kriisi. Vanhempien tyypillisimpiä tunteita ovat: Minä en voi selvitä tästä, en kestä tätä kipua. Siksi vanhemmat tarvitsevat papin apua ja tukea hautajaisten järjestämisessä. Vanhemmat ovat hetki sitten kuulleet oman lapsen kuolemasta, joten heidän mielessään liikkuvat turvattomuuden ja haavoittuvuuden tunteet sekä kysymykset oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Emotionaalinen tuki on siksi oleellisen tärkeää tässä elämän vaiheessa. Vanhemmat tarvitsevat vahvistusta ja tukea heidän tuntemuksilleen ja rohkaisua siihen, että kaikki tunteet ovat sallittuja ja normaaleja.¹²⁸

Lapsen kuolemasta ja negatiivisista tunteista puhumisella otaksutaan olevan merkitystä vanhempien suruprosessin alkuun pääsemisessä. Surevan ja kriisissä olevan vanhemman kohtaamisessa on tärkeää antaa tilaa surulle ja erilaisille tunteille. Kyselylomakkeessa oli kolme väittämää, joiden avulla selvitettiin, auttoiko keskustelu papin kanssa puhumaan lapsen kuolemasta, auttoiko pappi vanhempia puhumaan heidän kielteisistä tunteistaan sekä rauhoittiko papin olemus vanhempia siinä hetkessä. Lähes 60% oli väittämän ”Keskustelu papin kanssa auttoi minua puhumaan lapseni kuolemasta siinä määrin kuin halusin” kanssa samaa mieltä. Eri mieltä väittämän kanssa oli 23,8% vastaajaa. Tutkimustulos kertoo siitä, että papit melko hyvin onnistuvat auttamaan vanhempia puhumaan menetyksestään, vaikka toisaalta tässä kohtaa pappien olisi hyvä kannustaa ja rohkaista vanhempia enemmän. Aikaisemmassa tutkimuksessa nousee esiin menetyksestä puhumisen tärkeys. Itkosen tutkimuksessa yksi useimmiten mainittu surun käsittelemisen muoto oli tapahtumisen jakaminen ja puhuminen. Kohtuun kuolleiden lasten vanhemmat kokivat tärkeäksi, että saivat puhua kokemuksestaan yhä uudestaan ja uudestaan.¹²⁹

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan sanoa, että pappien on selkeästi haasteellista auttaa vanhempia puhumaan heidän kielteisistä tunteistaan. Vastaajista alle puolet 83 (43,7%) oli kokenut papin auttaneen heitä puhumaan kielteisistä tuntemuksistaan.

¹²⁶ Aaltonen ym. 2005, 90.

¹²⁷ Niemelä 2010, 20.

¹²⁸ Willamo 2002, 37.

Raili Gothóni määrittelee toimituskeskustelun yhdeksi tarkoitukseksi sen, että surevalla vanhemmalla on tilaa sanoittaa sisäistä kokemustaan. Kertoa kuolemasta, pahasta olostaan ja kuolleesta lapsesta yhä uudelleen. Toimituskeskustelu voi olla myös alku myöhemmin jatkuvalle sielunhoitosuhteelle.¹³⁰ Siljanderin tutkimuksessa käsitellään papin ammattitaidon vaikutusta. Papin ammattitaito pitää sisällään läsnäolon ja kuuntelemisen taidon sekä tilanteiden lukemisen taidon. Tärkeää on olla surevan vanhemman lähellä sekä tilan antaminen kaikille hänen tunteilleen.¹³¹ Koskelan tutkimustuloksissa alkuvaiheeseen kuuluvia ilmauksia vastaajat sanoittivat näin: umpikuja, pimeys ja yö. Ilmaukset kertovat ahdistuneisuudesta, henkisestä uupumuksesta ja masennuksesta.¹³² Siltala nostaa esiin vanhempien syyllisyydentunteet siitä, etteivät he kyenneet pitämään lasta elossa.¹³³

Surussa on tärkeää, että lapsensa menettänyt vanhempi tiedostaa, että kaikki hänen kokemat tunteet ovat sallittuja. Papin tehtävä on kuunnella ja vastaan ottaa vanhempien tunneilmaisuja.¹³⁴ Tieto lapsen kuolemasta aiheuttaa vanhemmissa torjuntaa ja vastustusta, johon kuuluu surua, pelkoa sekä raivoa. Matti-Pekka Virtaniemi on jakanut surun käsittelyn neljään vaiheeseen.¹³⁵ Surun käsittelyssä kaikilla näillä on tärkeä merkitys. Hautajaisten yhteydessä vanhemmat ovat yleensä surun alku- ja tunnevaiheessa. Alkumetreillä lähdetään liikkeelle menetyksen hyväksymisestä. Tässä papin tehtävä on auttaa vanhempia vahvistamaan lapsen kuoleman todellisuutta. Pappi rohkaisee kertomaan lapsen kuolemasta sekä tarvittaessa kyselee menetykseen liittyvistä yksityiskohdista.

Tärkeä osa aktiivista muistelua on se, että mietitään, miksi juuri hänet otettiin pois, mikä tarkoitus sillä on? Näiden kysymysten käsittelyssä on tärkeää puhua suoraan ja rehellisesti. Jos kuolleen lähipiiri on vielä jotenkin liian haavoilla kuoleman äkillisyyden edessä, voi olla myös järkevää pitää keskustelu kuukausien tai vuoden päästä, jolloin voidaan puhua asioista niiden oikeilla nimillä. Yhteistyö on avainsana ja se, että omaiset ja ystävät pääsevät vaikuttamaan rituaalin kulkuun jo suunnitteluvaiheessa.¹³⁶

Papin olemus rauhoitti vastaajista 63,2%, ei rauhoittanut 20,5 % vastaajaa ja 16,3% ei ollut samaa eikä eri mieltä väittämän kanssa. Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittavissa

¹²⁹ Itkonen 2018, 204.

¹³⁰ Gothóni 2014, 193-194.

¹³¹ Siljander 2005, 104-106.

¹³² Koskela 2011, 178-179.

¹³³ Siltala 1993, 41-42.

¹³⁴ Gothóni 2014, 195.

¹³⁵ Surun alkuvaihe: todellisuuden hyväksyminen. Toiseksi kivun ja tuskan salliminen tunnetasolla. Kolmanneksi sopeutumisvaihe: sopeutuminen elämään ilman kuollutta. Viimeisenä tunneperäinen irtaantuminen kuolleesta ja uuteen elämään sopeutuminen.

¹³⁶ Ramshaw 2009, 176.

vastaavia viitteitä papin turvallisuuden tunteen luomisesta. Siinä kuvataan sekä myönteisiä että negatiivisia kokemuksia. Eräissä vastauksessa papin kiire ja etäisyys olivat olleet karmaisevia, kun taas toisessa kuvauksessa papin olemus oli hyvin rauhoittava, lämmin ja empaattinen.¹³⁷ Papin elämäkatsomus, joka perustuu uskonnollisuuteen ja hengellisyyteen antaa sinällään jo turvan sekä rauhan tunnetta surijalle. Papin hyvänlaatuinen elämäkatsomus antaa toivoa oikeudenmukaisuudesta ja uskoa elämän hallittavuudesta.¹³⁸ Edellytys kuitenkin on, että papin ja vanhempien välillä syntyy aito luottamussuhde.¹³⁹

Kuolleen lapsen iän kautta kaikki toimivat muuttujat ajettiin varianssianalyysin ja ristiintaulukoinnin läpi. Varianssianalyysillä testattu papin asiantuntevuus/asiantuntemattomuus muuttujassa syntymättömillä sekä 19-30 vuotiailla oli hieman suurempi keskiarvo kuin muissa muuttujissa. Näissä ikäluokissa pappi oli asiantuntevampi, mutta puhutaan kuitenkin hyvin pienestä erosta. Samoin muuttujassa papin olemus rauhoitti, keskiarvo on syntymättömien ja alle 1-vuotiaana kuolleiden välillä suurempi. Näissä ikäluokissa papin olemus rauhoitti enemmän, mutta käytännössä näidenkin muuttujien välillä ero on hyvin pieni.

Tässä tutkimuksessa ei löytynyt suurempia tilastollisesti merkitseviä löydöksiä. Huomioitavaa on kuitenkin se, ettei hypoteesin testaukset sensitiivisessä kokemuseräisessä tutkimuksessani ollut pääasiallinen tavoite. Tavoite oli vastata tutkimuskysymykseen ja mahdollisesti sitä kautta saatua tietoa yleisesti hyödyntää seurakuntatyössä, surun keskellä elävien kohtaamisessa sekä tukemisessa.

5.2 Siunaustilaisuuden herkkä luonne

”Pappi huomioi siunaustilaisuudessa riittävästi koko perheen” ja ”pappi ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla” -vastausten jakaumat kertovat mielenkiintoisen tuloksen, sillä vastaajista 40 (21,1%) oli täysin eri/eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä väittämän ”pappi huomioi siunaustilaisuudessa riittävästi koko perheen”. Täysin samaa/samaa mieltä väittämän kanssa oli 150 (78,9%) vastaajista. Vastaajista 43 (22,6 %) vastasi täysin eri/eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä väittämään ”pappi ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla”. Tämä herättää huomiota, koska papin antamalla sosiaalisella tuella on suuri merkitys. Surun ymmärtäminen suoja vanhempien terveyttä lapsen kuoleman aiheuttamilta stressin

¹³⁷ Itkonen 2018, 192.

¹³⁸ Park & Halifax 2011, 358.

¹³⁹ Kettunen 2013, 114.

seurauksilta sekä nopeuttaa selviytymistä lapsen kuoleman surusta.¹⁴⁰ Vastaajista 166 (88,8%) kokivat, että pappi käytti Jumalan sanaa sopivasti ja 21 (11,2%) kokivat, että Jumalan sanaa käytettiin liikaa. Vastaajista kukaan ei ollut kokenut papin käyttäneen Jumalan sanaa liian vähän. Vastaajista neljä jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Erityisesti lapsen hautajaisten yhteydessä papin tulee valita sanansa tarkasti puhuessaan Jumalasta, uskosta ja armosta. Vanhempien sielunhoidollinen auttaminen ei saa tyrehtyä Jumalasta puhumisen alle, vaan Raamatun käyttöä tulee harkita tarkasti sekä tapauskohtaisesti.¹⁴¹

Tässä tutkimuksessa oltiin yksimielisesti täysin samaa tai samaa mieltä ennen kastetta kuolleen lapsen nimen lausumisesta siunauksessa. Nimen lukemista pidetään tärkeänä, koska se on konkreettinen osoitus lapsen kuulumisesta tähän yhteisöön. Sisällönanalyysin tuloksista käy ilmi vanhempien pettymys siitä, ettei pappi ollut käyttänyt ennen syntymää kuolleesta lapsesta nimeä siunauksessa eikä muussakaan yhteydessä. Aiempien tutkimusten mukaan vanhemmat kokivat nimen antamisen tärkeäksi kuolleena syntyneelle lapselleen. Itkosen tutkimuksessa, vanhemmat pitivät merkityksellisenä syntymättömänä kuolleen lapsen nimeämistä ja nimen käyttämistä erityisesti siunaustilaisuudessa. Hautajaisten lisäksi Jumalanpalveluksessa hautajaisten jälkeen tai pyhäinpäivänä. Suurin osa vanhemmista nimeää syntymättömänä kuolleen lapsen. Kuolleena syntyneen lapsen nimen käyttäminen hautauksessa koettiin tukea antavaksi. Itkonen hämmästeli tutkimuksessaan, ettei yhteiskunta ja kirkko kuitenkaan aina käytä tätä nimeä.¹⁴²

Vanhemmat toivoivat lempeämpää suhtautumista kuolleena syntyneiden lasten nimen lukemiseen kirkossa. He toivoivat, että kuolleena syntyneen lapsen menetys tehtäisiin todelliseksi kirkon ja kirkon työntekijöiden puolelta.¹⁴³ Kaste vahvistaa lapsen identiteettiä, yhteenkuuluvuutta ja ihmisarvoa.¹⁴⁴ Ennen syntymää kuollutta lasta ei voida enää kastaa tai rekisteröidä väestörekisteriin, mutta hänet voidaan nimetä. Lapsen nimeäminen saattaa auttaa surutyössä eteenpäin.¹⁴⁵

Siunauspuheeseen liittyvä mielenkiintoinen havainto oli, että vastaajista 68 toivoi saavansa siunauksessa pidetyn puheen muistoksi ja 79 vastaajaa ei osannut olla väittämän kanssa samaa eikä eri mieltä. Väittämän kanssa eri mieltä oli 33 vastaajaa. Näiden kahden kysymyksen vastauksia on mielekästä verrata keskenään. Ainoastaan 28 vastaajaa sai papin siunauspuheen

¹⁴⁰ Cobb 1976, 300-314.

¹⁴¹ Gothóni 2014, 52-53.

¹⁴² Itkonen 2018, 125-126.

¹⁴³ Itkonen 2018, 282-283.

¹⁴⁴ Bendt 1999, 225.

muistoksi ja kuitenkin 68 vastaajaa toivoi saavansa siunauksessa pidetyn puheen muistoksi lapsensa hautajaisista. Lapsesta luopuminen koetaan hyvin epäoikeudenmukaiseksi ja raskaaksi. Siksi lapsesta jääneet muistot käden ja jalan jäljet, hiustupsut ja valokuvat ovat vanhemmille tärkeitä muistoja.¹⁴⁶ Myös siunauspuheesta voi muodostua yksi tärkeä muisto, jonka ääneen lukeminen on osa surun käsittelyä. Tulevaisuuden haaveista, unelmista ja luopumisen tuskasta puhuminen auttaa vanhempia helpommin hyväksymään tapahtuneen.

Kokonaisuutena arvioiden vastaajat kokivat siunauspuheen sisällön myönteisenä kokemuksena. Papin siunauspuhe koettiin lämpimäksi, lohduttavaksi, kauniiksi sekä koskettavaksi. Ohjeistuksena siunauspuheesta sanotaan, että se voi sisältää kuolleen lapsen elämään ja persoonaan liittyviä yksityiskohtia, elämän katoavaisuuden ja sen kohtaamisen sekä Kristus kuoleman voittajan sanoittamista.¹⁴⁷ Siunauspuheesta saadut tulokset ovat samankaltaisia Itkosen tutkimuksen kanssa. Itkosen tutkimuksessa siunauspuhetta kuvattiin pääsääntöisesti myönteiseksi.¹⁴⁸ Kettusen mukaan siunauspuheen yksi tehtävä on koskettaa ja lohduttaa kuolleen lapsen vanhempia, omaisia sekä sanoittaa omaisten tunteita ja ajatuksia.¹⁴⁹ Lempiäinen on sitä mieltä, että keskeisintä siunauspuheessa on lohduttaminen ja läheisten vahvistaminen sekä sielunhoidollisten tarpeiden huomioon ottaminen.¹⁵⁰ Myös Lönnebon kirjoittaa, että siunauspuheen yksi tehtävä on ymmärtää ja lohduttaa surevia sekä välittää toivoa rakkaiden omaisten jälleennäkemisestä.¹⁵¹

Tässä tutkimusta papin tapaan kohdata ja tukea vanhempia tarkasteltiin adjektiiviparien avulla. Tuloksista nousi esiin vastaajien kokeneen papin luotettavaksi, ymmärtäväksi, sekä läsnäolevaksi. Pienen lapsen kuolemantapauksissa on aivan erityisen tärkeä tavoite, että pappi osallistuu ja on läsnä.¹⁵² Tällöin hän ottaa osan vanhempien pahasta olostsa itselleen, jolloin suru sekä epätoivo jaetaan yhdessä.¹⁵³ Tervola-Niemelän tutkimuksen mukaan papeilla on luonteva suhtautuminen kuolemaan. Kuolema on luonnollinen osa elämää ja papeilla on vahva osaaminen kuoleman kysymysten äärellä. Papeilla on sellaista erityisosaamista, jota muut ammattiryhmät eivät kykene korvaamaan.¹⁵⁴

¹⁴⁵ Hiltunen-Ahonen 2012, 51.

¹⁴⁶ Kettunen 2013, 184.

¹⁴⁷ Kirkollisten toimitusten opas 2006, 91.

¹⁴⁸ Itkonen 2018, 153.

¹⁴⁹ Kettunen 2016, 185.

¹⁵⁰ Lempiäinen 1985, 238.

¹⁵¹ Lönnebo 1977, 195.

¹⁵² Kettunen 2013, 185.

¹⁵³ Gothóni 2014, 142.

¹⁵⁴ Tervola-Niemelä 2018, 78-80.

Papin tapaa vähätellä menetystä selvitettiin strukturoidulla sekä avoimella kysymyksellä. Mielenkiintoinen havainto näiden kahden kysymyksen välillä ilmeni siinä, että väittämän kanssa samaa mieltä oli ainoastaan 14 vastaajaa. Kuitenkin avoimeen kysymykseen ”Millä tavalla pappi vähätteli menetystänne?” vastauksen antoi 46 eri vastaajaa. Huomioitavaa on kuitenkin se, että muutamissa vastauksissa kerrottiin positiivisista kohtaamisista papin kanssa sekä viidessä vastauksessa oli maininta muiden kuin papin tavasta vähätellä heidän menetystään.

Viidesosa vastaajista kertoi papin vähätelleen heidän menetystään. Pappi ei ymmärtänyt menetyksen luonnetta, sanoi tilanteeseen nähden outoja asioita. Pappi ei ollut tilanteen tasalla, yritti lohduttaa surevia vanhempia epäonnistuen siinä. Lapsen menetyksen yhteydessä vanhemmat ovat hyvin hauraita ja haavoittuvaisia. Siksi olisi ensiarvoisen tärkeää, että papit ymmärtäisivät vanhempien tuskan ja kykenisivät sielunhoidollisesti kohtaamaan ja auttamaan surevia.

Muistotilaisuutta ei ole välttämätöntä järjestää, mutta tavallaan se kuuluu yhdeksi osaksi hautajaisia. Muistotilaisuudessa saattoväki kokoontuu seurakuntana yhteen. Muistotilaisuudessa on mahdollista vapaammin järjestää persoonallinen tilaisuus kuolleen muistolle kuin siunaustilaisuudessa. Siunaustilaisuuskin voidaan nykyään järjestää yksityiskohtaisemmin ja persoonallisemmin, mutta kuitenkin se pitää sisällään tietyt säännöt ja kaavat. Tässä tutkimuksessa yli 90 % vastaajista kokivat, ettei pappi vaikuttanut kiireiseltä siunaus- eikä muistotilaisuudessa. Osittain tämän tutkimuksen tulokset papin kiireettömyydestä ja läsnäolosta olivat vastaavanlaiset aikaisemman tutkimuksen kanssa.¹⁵⁵ Tämän tutkimuksen perusteella papit olivat pääsääntöisesti olleet läsnä siunaus- ja muistotilaisuudessa.

Kielteiset tunteet saattavat nousta voimakkaasti esiin lapsensa menettäneiden kohdalla. Koskelan tutkimuksessa nämä kielteiset tunteet kohdistuvat Jumalaa kohtaan.¹⁵⁶ Osittain tämän tutkimuksen tulokset papin kömpelöstä tavasta lohduttaa surevia vanhempia puhumalla Jumalan tahdosta ja rakkaudesta saattavat liittyä Koskelan tutkimuksessa mainittuihin vihan, pettymyksen ja suuttumuksen tunteisiin Jumalaa kohtaan. Tässä tutkimuksessa vastaajat olivat kokeneet negatiivisena papin tavan lohduttaa heitä Jumalan tahdolla, taivaalla ja Jumalan rakkaudella. Tämä saattaa kertoa siitä, että vanhemmat kokivat vihaa, suuttumusta ja pettymystä Jumalaa kohtaan. Toisaalta lapsen menetys on niin kipeä asia, etteivät mitkään sanat lohduta surevaa vanhempaa siinä elämäntilanteessa. Aikaisemman tutkimuksen mukaan

¹⁵⁵ Itkonen 2018, 156.

¹⁵⁶ Koskela 2011, 191.

papit, jotka pelkäävät kuolemaa ovat työssään kyynisempiä, väsyneempiä ja ammatillisesti tehottomampia kuin papit, jotka suhtautuvat kuolemaan myönteisesti. Kuolemanpelko liittyy työssä omistautumisen heikentymiseen, vähentymiseen ja ajattelemisen sekä puhumisen välttämiseen. Myönteinen suhde kuolemaan ja kuolemanjälkeiseen elämään on yksi ammatillisen osaamisen tekijä sekä voimavara raskaassa työssä.¹⁵⁷

Papeista 114 oli kohdannut vastaajat konkreettisella tasolla ja lähelle tuleminen lohdutti 100 vastaajaa. Pappi oli kosketanut fyysisesti 80 vastaajaa sekä kosketus oli lohduttanut 82 vastaajaa. Kosketus ja tulla kosketetuksi ovat ihmisen perustarpeita. Kosketuksella välitetään toiselle ihmiselle monia eri tunteita, kuten välittämistä, lohduttamista sekä turvallisuudentunnetta.¹⁵⁸ Rodaway muistuttaa, että kosketus on myös sanatonta viestintää.¹⁵⁹ Vilen ym. mukaan sanaton viestintä kuuluu intuitiiviseen viestintään. Tunne ja voimat kuuluvat vahvasti sanattomaan viestimismuotoon. Sanaton viestintä luokitellaan yhdeksi tärkeimmistä kommunikointi ja vuorovaikutus alueiksi.¹⁶⁰

Sosiaalista tukea vanhemmat olivat kokonaisuutta tarkastellessa saaneet selkeästi eniten sukulaisilta ja ystäviltä sekä kolmanneksi eniten siunaavalta papilta. Tarkasteltaessa lähemmin papeilta saatua tukea liittyen lapsen kuolinsyyhyn, niin selkeästi eniten tukea saivat ne vanhemmat, joiden lapsen kuolinsyyksi luokiteltiin muu syy, toiseksi eniten luokka en tiedä ja kolmanneksi henkirikoksen kautta lapsen menettäneet. Henkirikoksen uhrin vanhemmat eivät saaneet lainkaan tukea seurakunnasta. Taulukosta 33. luvussa 4.4 nähdään kyllä vastausten niukkuus erityisesti onnettomuuden, rakennevian ja itsemurhan kautta lapsensa menettäneillä vastaajilla. Kokonaisuutta tarkasteltaessa vain pieni osa vastanneista oli saanut tukea seurakunnasta. Erityisen huolestuttava havainto oli se, että 33 vastaajaa eivät olleet saaneet tukea keneltäkään.

Elämän kriiseissä sosiaalinen tuki koskettaa henkisesti ja fyysisesti. Sosiaalinen tuki saattaa vaikuttaa stressitekijöihin alentavasti sekä auttaa käsittelemään raskautta ja jännitystä. Sosiaalisen tuen vaikutus näkyy surevan ajattelussa niin, että hän kokee huolenpitoa, turvaa ja välittämistä. Sosiaalinen tuki on vastavuoroista.¹⁶¹ Heikko sosiaalinen tuki trauman yhteydessä saattaa korostaa masennuksen riskiä.¹⁶² Korpimäen tutkimuksessa on samoja viitteitä kuin tässä tutkimuksessa vähäisen sosiaalisen tuen määrästä henkirikosuhrien omaisille. Valitettavaa on, että henkirikoksen uhrien omaisista yli puolet kärsii vielä

¹⁵⁷ Tervola-Niemelä 2018, 81-81.

¹⁵⁸ Paterson 2009.

¹⁵⁹ Rodaway 1995, 53.

¹⁶⁰ Vilen 2002, 20 ym.

¹⁶¹ Cobb 1976, 300-314.

¹⁶² Tonmyr ym. 2011

kahdenkymmenen vuoden päästäkin psyykkistä ongelmista. He kärsivät muita enemmän pitkittyneitä oireista, jotka saattavat johtaa myöhemmin alentuneeseen toiminta- ja työkykyyn. Haastavat sosiaaliset ja fyysiset ongelmat saattavat näyttäytyä heidän elämässään heikosta sosiaalisesta tuesta johtuen. Parasta ja tärkeintä apua heille on virallinen ja epävirallinen auttavatuki. Psyykkinen tasapaino horjuu, kun vanhempi kokee lapsen kuoleman väkivallan tekona.¹⁶³

¹⁶³ Korpimäki 2015, 2.; Morral ym. 2011, 14-19.

6. Hautajaisten rituaalinen ulottuvuus

6.1 Lapselle tärkeä musiikki

Laadullisilla kysymyksillä selvitettiin ”hautajaisten yksityiskohtaista luonnetta” ja ”vanhempien kokemuksia papin tavasta vähätellä heidän menetystään”. Kvalitatiivisesti tutkittiin kokemuksia tuesta ja toiveista liittyen tukeen lapsen menetyksen kohdatessa. Lopuksi vastaajia pyydettiin kirjoittamaan siunaavalle papille tarkoitettu palaute.

Avoimessa kysymyksessä pyydettiin kertomaan, lapsen hautajaisiin liittyvistä yksityiskohdista, kuten lapsen tärkeistä esineistä, asioista, lauluista ja harrastuksista, jotka tekivät hautajaisista lapsen näköiset. Avoimessa kysymyksessä oli mahdollista kertoa kaikista hautajaisiin liittyvistä asioista, jotka vastaaja koki merkitykselliseksi. 102 (N=191) vastaajaa antoi vastauksen tähän kysymykseen.

Hautajaisten yksityiskohdat	Maininnat
Musiikki, virret, laulut, lempikappaleet	49
Arkun tai uurnan kantaminen	18
Papin kaunis, lohduttava tai lapsen näköinen puhe	14
Kielteinen palaute papin kohtaamisen tapaan	12
Arkun valinta, värit	10
Tavalliset hautajaiset	10
Valokuvat lapsesta	9
Arkkuun laitetut esineet	9
Lapsen pukeminen arkkuun	8
Videokuvaus/esitykset	7
Lapsen rakkaat esineet muistotilaisuudessa	6
Power Point esitykset	5
Papin liikuttuminen kosketti	4
Musiikin suunnitteluun liittyvä negatiivinen palaute	4

Taulukko 6. Kysymyksen ”Voitte kertoa hautajaisissa olleista yksityiskohdista” vastausten yhteenveto.

Taulukkoon 6 on koottu yhteenveto useamman kerran vastatuista avoimen kysymyksen vastauksista. Kaikki avoimeen kysymykseen vastatut vastaukset on koottu liitteeseen kolme.

Taulukosta käy ilmi, että selvästi pääpaino ja merkityksellisin asia liittyi hautajaisten musiikkivalintaan. Musiikki mainittiin eri vastaajan toimesta 49 kertaa. Hautajaisten musiikkivalintaan liittyi monenlaisia ajatuksia ja erityisesti lapselle tärkeiden kappaleiden merkitys korostui vastauksissa. Hautajaisissa koettiin tärkeäksi soittaa lapsen kanssa kuunneltua musiikkia tai lapsen soittamia sekä laulamia lauluja. Musiikkiin liittyviä valintoja vastaajat kuvaavat näin:

Viimeisenä soittona kirkossa Night Wishiä, jota kuuntelin lapsemme kanssa usein. Muistotilaisuudessa soitimme tytön itsensä soittamaa ja laulamaa musiikkia. Hautajaisissa soitettiin pojan lempikappaleita, eli räppiä. Tyttö pyysi ennen kuolemaansa, että hautajaisissa soitettaisiin hänen lempimusiikkiansa.

Tutkimus osoittaa, että hautajaisten musiikkivalintoja pidettiin tärkeinä. Vastaajat kokivat merkityksellisenä valita hautajaisiin lapsensa lempimusiikkia, lempikappaleen tai lapselle erikseen tehtyjä kappaleita. Vastaajat kuvasivat esitetyn musiikin tapahtuneen joko heidän itsensä esittämänä, jonkun sukulaisen, ystävän tai luokkatovereiden toimesta. Musiikin valinnassa nousi esiin sen sopivuus tilanteeseen. Vastaajat kuvasivat myös tiettyjä virsiä, joita toivoivat hautajaisissa laulettavan, kuten virsikirjastakin nykyään löytyvä Suojelusenkeli.¹⁶⁴ Negatiivista palautetta saivat papit ja seurakunnat, jotka eivät olleet hyväksyneet toivottuja kappaleita. Eräs vastaaja kirjoitti virsi- ja laulu toiveistaan, ja siitä ettei pystyisi niitä kuitenkaan hautajaisissa laulamaan. Tässä vastauksessa sanoitetaan sitä surua, tuskaa, epätoivoa, joka ilmenee sillä, ettei laulaminen onnistu riippumatta virrestä. Virren valinnan merkitys muulla tavalla on tärkeää.

Ramshawn mukaan rituaalien personointi voi kattaa koko kirjon, alkaen siitä, että soitetaan kuolleen lempihymni ja päättyen siihen, että suunnitellaan koko tapahtuma kuvaamaan henkilön persoonaa ja vastaamaan omaisten sekä läheisten tarpeita. Personoidut rituaalit auttavat surijoita, erityisesti heitä, jotka kokevat ne tärkeiksi. Rituaalit, jotka sisältävät jotain luovaa, kuten kirjoittamista, piirtämistä, jonkun valmistamista, musiikin esittämistä ym. voi olla hyvinkin voimaannuttavaa. Tekemiseen voi keskittyä silloin, kun missään ei tunnu olevan mitään järkeä. Surijoilla on monia tarpeita, joita on paras kohdata musiikin avulla. Musiikki vaikuttaa, nostaa esille, ilmaisee ja mahdollistaa suurienkin tunteiden jakamisen. Sopiva musiikki antaa mahdollisuuden sanoittaa surua ja antaa myös mahdollisuuden iloon. Yhteislaulut ovat tässä myös hyvä keino saada yhteisöstä voimaa surun kantamiseen. Jos kuolleella oli joku tietty musiikki, josta hän erityisesti piti, esimerkiksi

¹⁶⁴ Virsi 971.

lempilaulu, niin tämä voidaan sisällyttää kirkolliseen rituaaliin. Esimerkiksi perheessä käytetty tuutulaulu voidaan laulaa hyvästellessä lasta. Laulun paikkaa kuitenkin on hyvä miettiä, missä kohtaa hautajaisia se sopisi laulettavaksi parhaiten ja onko sillä jokin sanoma tai merkitys kuolleeseen liittyen. Kappaleen esittämistä voidaan miettiä, että olisiko sopivampi paikka siunaustilaisuuden jälkeisessä muistotilaisuudessa.¹⁶⁵

Musiikilla on nähty olevan monia hyviä vaikutuksia. Sitä soitetaan yleensä erilaisten riittien, kuten hautajaisten yhteydessä. Kiiskin mukaan hautajaisvieraat voivat kokea musiikin avulla yhteenkuuluvuudentunnetta. Laulujen ja virsien sanat sekä sävelet vaikuttavat kuulijoihin. Musiikilla on mahdollista ilmaista sellaisia tunteita, joita ei ole helppo pukea sanoiksi, kuten alakuloisuus, syvä suru, syyllisyys, häpeä tai kauneus, toivo ja ilo. Musiikin avulla surija saattaa päästä syvälle sielujensa syvyyksiin. Hautajaisissa soitetut kappaleet mahdollisesti aktivoivat kuulijassa surua ja palauttaa mieleen kuolevaisuuden.¹⁶⁶ Saarikallion mielestä kuulija voi päästä irti epämiellyttävistä tunteistaan musiikin avulla. Vanhempi voi purkaa esimerkiksi vihan tunteitaan musiikkia kuuntelemalla tai se voi antaa lohtua tai turvaa. Jälkimmäinen kasvattaa kokemusta ymmärretyksi tulemisesta.¹⁶⁷

6.2 Arkun kantaminen ja valinta

Arkun tai uurnan kantaminen mainittiin eri vastauksissa yhteensä 18 kertaa. Vastaajat kertoivat esimerkiksi siitä, että vanhemmat kokivat tärkeäksi kantaa itse lapsensa arkun.

*Lapsen isä kantoj hauta-arkkua, se oli hänelle tärkeää.
Koin tärkeäksi olla itse kantamassa arkkua.*

Arkun kantaminen auttaa ymmärtämään menetyksen todellista luonnetta. Ramshawin suruteoriassa ilmenee, että todellisen tilanteen on ymmärtänyt vasta sitten, kun kuollutta on voinut katsoa, koskettaa, nähdä hänet arkussa, kantaa arkussa sekä arkun tai uurnan laskemisessa maahan.¹⁶⁸ Arkun kantaminen ja haudan täyttö koetaan merkittäviksi hyvästeltäessä lapsi. Samalla kuolema konkretisoituu. Vikmanin tutkimuksessa haastateltavat kokivat kunniatehtäväksi päästä kantamaan arkkua ja täyttämään haudan. Vainajan ollessa oma lapsi, niin asia koettiin myös velvollisuudeksi. Haudan täyttämisessä korostui surutyön merkitys. Vikmanin mukaan jokainen hautaus tulisi tehdä yksilöllisesti, omaisten toiveet huomioiden.¹⁶⁹ Lapsen viimeisestä matkasta tulisi tehdä hänen näköisensä.

¹⁶⁵ Ramshaw 2009, 175.

¹⁶⁶ Kiiski 2014, 8-9.

¹⁶⁷ Saarikallio 2010, 285-286.

¹⁶⁸ Ramshaw 2009, 175.

¹⁶⁹ Vikman 2019, 1.

Arkun valinta koettiin merkitykselliseksi ja valintaa sanoitettiin esimerkiksi näin:

Tyttäreni valitsi arkun ennen kuolemaansa.

Hautajaisissa oli vaaleanpunainen arkku.

Hautaustoimilain mukaan kuollut tulee haudata ja tuhkata arkussa. Laissa kielletään erikseen hautaaminen tai tuhkaaminen ilman arkkuja. ”*Vainajan ruumiin hautaamisessa ja tuhkaamisessa sekä tuhkan käsittelyssä tulee kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia*”¹⁷⁰ Tässä tutkimuksessa arkku valittiin joko ennen kuolemaa lapsen tai kuoleman jälkeen vanhempien toimesta. Tutkimustuloksista selviää, että eräs isä rakensi arkun itse. Myös arkun värillä ja arkkuun laitetuilla tavaroilla oli vanhemmille merkitystä. Aikaisemmassa tutkimuksessa käy ilmi, että hautausalan yrittäjät keskustelevat omaisten kanssa tapahtuneesta ennen arkun valintaa. Heidän hyviin toimintatapoihin kuului, että omaiset saavat rauhassa tutustua eri arkkuihin ja valita sen vastaamaan heidän toivomustaan. Hautaustoimiston periaatteisiin ei kuulunut suositella tiettyä arkkuja tai myydä liikkeen kalleinta arkkuja. Hautaustoimistoissa vallitsee eettinen sääntö, jossa kielletään surussa olevan ihmisen hyväksikäyttö. Hautausalan yrittäjät kokivat kutsumusta alaansa, jossa he ovat auttamassa ihmisiä heidän surussaan ja avuttomuudessaan.¹⁷¹ Myös Itkonen tutkimuksessa vanhemmat panostivat arkun tekemiseen ja valintaan. Erästä isää oli jäänyt harmittamaan, koska ei ollut aikataulu syistä ehtinyt arkkuja rakentamaan.¹⁷² Miehet purkavat naisia yleisemmin pahaa oloaan tekemiseen. Arkun rakentaminen on yksi konkreettinen teko lapsen hyväksi, mutta samalla se voi auttaa hoitamaan tekijän tunnemyrskyä ainakin hetkellisesti. Arkun valinta on keskeisiä asioita hautajaisprosessissa. Arkun valinnassa pidetään tärkeänä, että se vastaa lapsen persoonaa.

Hautajaisrituaalit tuovat myös yhteenkuuluvuuden tunnetta, kuten esimerkiksi arkun kantaminen yhdessä ja haudan täyttäminen. Hautaaminen on siirtymäriitti, jolloin kuollut lapsi saatetaan elävien kirjoista maan lepoon.¹⁷³ Tämä kaikki valmistaa ja ohjaa surevia omaisia jatkamaan elämää ja siirtymään eteenpäin, menetetylle lapselle hautauksella ei ole enää merkitystä.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Hautaustoimilaki 457/2003.

¹⁷¹ Erämaja 2006, 201.

¹⁷² Itkonen 2018, 162.

¹⁷³ Erämää 2006, 22.; Lehikoinen 2011, 11.

¹⁷⁴ Pajari 2014, 87.; Molander 2009, 230.

6.3 Käsien kosketeltava kipu

Muita useimmin mainittuja merkittäviä asioita olivat papin kaunis, lohduttava tai lapsen näköinen puhe, joka mainittiin yhteensä 14 kertaa. Kokemuksiaan papin puheesta vastaajat sanoittivat näin:

Pappi puhui kauniisti meistä kaikista ja suri kanssamme, eikä hänen kyynleet haitannut meitä ollenkaan vaan päinvastoin, antoi suuremman merkityksen, kuin olisi voinut kuvitella.

Papin puhe lapsesta oli täydellinen. Tuntui kun pappi olisi tuntenut lapsen, vaikkei lasta tuntenutkaan.

On paljon tapoja, joilla voimme hautajaisten avulla antaa surijalle luvan surra ja antaa surulle turvallisen paikan. Personalisointi on yksi tapa, koska kaikki mikä muistuttaa meitä selkeästi kuolleesta, voi tuoda esiin surun. Papin siunauspuheessa kertomat luonteenomaiset ja yksityiskohtaiset asiat kuten harrastukset, lempilelut, lempiruoka tms. Muistot voivat tuoda myös naurua ja hyvää oloa. Samalla kun on hankalaa yrittää löytää iloa tällaisesta tilanteesta tai pitää iloa yllä, niin rituaalin iloiset osiot ovat auttamassa surijoita kunnioittamaan lasta ja antamassa turvallisen paikan myös itkemiselle. Yksi vaihtoehtoinen tapa on järjestää muistotilaisuus niin, että rituaalin osana on yksi muistelupuhe tai useampi, mutta kuitenkin niin, että ne on etukäteen suunniteltu.¹⁷⁵ Daviesin mukaan rituaalit ja lapsen muistelu ovat tärkeä osa surun läpityöstämistä. Vanhemmat muodostavat kiintymyssuhteen lapseensa uudelleen. Davies näkee hyvänä asiana pitää suhdetta yllä kuolleeseen lapseen. Siihen liittyy positiivisia tunteita sekä kokemuksia. Davies myös korostaa, että muistelun sekä rituaalien kautta surevan on mahdollista rakentaa identiteettinsä uudelleen.¹⁷⁶ Mathijssen muistuttaa tähän kuuluvista riskeistä, jotka liittyvät liian kiinteisiin suhteisiin kuolleen lapsen kanssa. Mathijssen tuloksissa tulee myös ilmi, että osa surevista haluaa päästää kuolleesta irti.¹⁷⁷

Valokuvien merkitys ja esille pano nousivat yhdeksi tärkeäksi aiheeksi tutkimustuloksissa.

Hautajaisissa oli poikani kuva kehyksissä.

Halusin tyttärestä kuvan esille, vaikka olikin kuollut ennen syntymää, oli niinku jo läikkiä kasvois ja muuallakin. Ei nyt enää niin kaunis, vaikka mun mielestä onki.

Lapsi on hyvin tärkeä, joten häntä halutaan esitellä ja muistella valokuvia katselemalla. Aikaisemmassa tutkimuksessa on samankaltaisia tuloksia. Kohtuun kuolleen lapsen

¹⁷⁵ Ramshaw 2009, 175-176.

¹⁷⁶ Davies 2017, 74-76.

¹⁷⁷ Mathijssen 2018, 2-8.

vanhemmat voivat ainoastaan kuvia näyttämällä konkretisoida häntä muille ihmisille. Itkosen tutkimuksessa erityisesti nousi kuvien tärkeys esiin, koska ne olivat ainoita asioita, joilla lapsen pystyi todentamaan muille. Tärkeänä pidettiin myös esineitten tai tavaroiden säilyttämistä muistona kuolleesta lapsesta.¹⁷⁸ Vaikka lapsi olisi saanut elää useamman vuoden, niin kuvien merkitystä ei voida väheksyä. Kuvat ovat apuna lasta ajatellessa, muistelllessa ja ne voivat kantaa surussa eteenpäin.

Kuvat tai piirrookset voidaan ripustaa seinälle, käyttää tiedotteessa, laittaa arkkuun sisälle tai koristella sen ulkoreunat niillä. Yksi näiden rituaalien päätarkoituksista, jotka toteutetaan pian kuoleman jälkeen, on helpottaa surijoita mieltämään, että henkilö on todella kuollut. Muistotilaisuudessa voidaan myös esittää kuvia tai PowerPoint esitys, joka kertoo kuolleen elämästä tai kerätä muistoja lapuille osana rituaalia. Yksi tapa on myös tuoda näkyville esineitä; kirjoja, kukkia, runoja ym. jotka olivat hänelle tärkeitä tai joita hän valmisti tai kirjoitti tai vaatteita, joita hän piti.¹⁷⁹

Siunaus- ja muistotilaisuuden läheisyys ja koskettavuus sai myös mainintoja. Vastaajat kuvasivat siunaustilaisuutta sanoilla koskettava, herkkä ja läheinen, mutta myös tuskallinen, surullinen sekä kauhea. Eräissä vastauksissa kerrottiin kuolleen lapsen suunnitelleen hautajaiset edeltä käsin.

Lapseni oli etukäteen suunnitellut muistotilaisuuden.

Se oli ihana ja hänen näköisensä.

Tyttö mietti etukäteen, millaiset hautajaiset haluaa. Sellaiset ne sitten kansa oli.

Muistotilaisuutta sanoitettiin sanoilla herkkä, ihana ja lapsen näköinen. Lapsen omat ajatukset ja näkemykset näkyivät hautajaisissa. Daviesin mukaan lapsen hautajaiset auttavat vanhempia ymmärtämään ja käsittelemään eri tunteita.¹⁸⁰ Bowlby kuvaa surua tunneprosessina ja hän nostaa esimerkiksi vihan tunteen ja masennuksen esiin.¹⁸¹ Persoonalliset hautajaiset on usein kokonaisvaltaisella tavalla vanhemmille, sisaruksille ja muille läheisille merkityksellisiä.¹⁸² Hautajaisia toteuttaessa tulee ottaa huomioon myös vainajan toiveet, jos hän elinaikanaan niitä ilmaisi.¹⁸³

Itkeminen liitetään kuuluvaksi hautajaisiin ja suruun ja myös tässä tutkimuksessa vastaajat kirjoittivat itkemisestä ja liikutuksesta. Itkemistä sanoitettiin tuskaiseksi kohtaukseksi, jossa kyyneleet vain valuiivat poskilta. Eräs vastaaja kuvaa itkeneensä aina, kun

¹⁷⁸ Itkonen 2018, 142.

¹⁷⁹ Ramshaw 2009, 175.

¹⁸⁰ Davies 2011, 4.

¹⁸¹ Bowlby 1980.

¹⁸² Davies 2017, 198-199.

kertoi kuolemasta läheisilleen, tuttavilleen tai muille ihmisille. Itkemistä kuvattiin myös sanoilla lohdutonta, loputonta ja tuskaista itkemistä. Eräissä vastauksissa itkemisestä kuvattiin näin.

En voinut kuin itkeä, olin liian järkyttynyt. Siunaustilaisuus oli kaunis ja koskettava. Se on ihan kamalaa haudata oma lapsi, itkeä tuskaista se on. Siinä mä vaan olin ja kyyneleet valui.

Aikaisemmassa tutkimuksessa itkemiseen liitettiin sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia. Näissä kokemuksissa välittyi sairaalapapin kohtaamisen tapa. Luottamuksen puute sai kokemuksiin negatiivisen sävyn, kun papin lähelle tuleminen puolestaan laukaisi luottamuksen syntymisen, joka mahdollisti myönteisen kokemuksen.¹⁸⁴

Vastaajat kuvasivat myös tuntemuksiaan hautajaispäivästä, miten raskasta on lähteä saattamaan omaa lastaan hautaan ja miten olonsa voi tuntea yksinäiseksi. Eräs vastaaja ei osannut sanoa, olivatko hautajaiset lapsen näköiset.

Sietämättömän raskasta lähteä saattamaan hautaan. Jotenkin olin niin yksin. En osaa sanoa olivatko hautajaiset lainkaan lapseni näköiset.

Vastaajat kuvasivat myös hautajaisten yhteydessä olevaa tunnetilaa sanoilla sokki tai sumuisuus.

Hautajaiset menivät sumussa.

Olin täysin shokissa vielä hautajaisissa. En osannut järjestää oikeastaan minkäänlaisia, saati lapsen näköisiä hautajaisia.

Lapsen kuoltua reaktiot ja tuntemukset vaihtelevat suuresti. Cullberg puhuu turvattomuuden ja avuttomuuden tunteista, jotka saattavat vaihdella nopeassakin tahdissa tunnetilasta toiseen.¹⁸⁵ Tässä tutkimuksessa vastaajat kuvasivat tätä sanoilla sokki ja sumuisuus.

Vastaajat kokivat tärkeäksi järjestää viimeisenä maanpäällisenä juhlanä persoonalliset hautajaiset lapselleen. Yksityiskohdissa mainittiin myös arkkuun laitettut esineet, kuten nallet tai harrastuksiin liittyvät esineet. Mainintoja sai myös videoesitykset ja hautajaisten kuvaaminen. Nämä tulokset ovat yhdenmukaisia aikaisemman tutkimuksen kanssa.¹⁸⁶ Lapsen näköisten hautajaisten järjestäminen ja muistojen luominen on yksi merkityksellinen vaihe vanhempien suruprosessissa. Hautajaiset tukevat parhaiten, kun ne toteutetaan persoonallisesti ja vanhempien toiveet huomioiden. Itkosen tutkimuksessa nousee esiin erään äidin kokemus

¹⁸³ Komulainen et al. 2005, 52.

¹⁸⁴ Itkonen 2018, 193.

¹⁸⁵ Cullberg 1991, 144.

¹⁸⁶ Itkonen 2018, 152.

siitä, miten myöhemmin jäi harmittamaan, ettei hautajaisia videoitu.¹⁸⁷ Tätä asiaa ei voida enää jälkeinpäin korjata, joten siksi on tärkeää, että papit tukevat, rohkaisevat ja neuvovat vanhempia lapsen hautajaisten järjestämisessä. Myös tuen tarvetta ja laatua kartoittavassa kysymyksessä hautajaisten persoonallinen luonne nousi esiin. Vastaajat toivoivat hautajaisten järjestämiseen opastusta ja ideoita. Eräissä vastauksissa sanoitettiin asiaa näin:

Olisi kiva ollut saada esimerkkejä mitä kaikkea voi tehdä, kuten esimerkiksi jälkeinpäin kuulin jonkun lähettäneen erivärisiä ilmapalloja taivaalle.

En tajunnut laittaa lelua arkkuun. Jäi harmittamaan jälkeinpäin.

Persoonallisten hautajaisten järjestämiseen vastaajat olisivat toivoneet saavansa eri mahdollisuuksista tietoja ja esimerkkejä. Kelly artikkelissaan kuvaa asiaa niin, että perinteiset rituaalit, kuten sanat, musiikki ja symbolit voivat antaa pysyvyyden tunteen, silloin kun eniten tarvitsemme sitä, mutta ne auttavat vain niitä, joille ne ovat ennestään tuttuja. Monille ei niin uskonnollisille ihmisille rituaalit voivat helpotuksen sijaan tuoda sekavuutta ja tuntemuksen kontrollin menettämisestä. Siksi onkin tärkeää aina löytää se elementti, joka on merkityksellistä ja tuttua juuri näille surijoille.¹⁸⁸

6.4 Papin kohtaamisen vaikeus

Papit saivat toiminnastaan ja kohtaamisestaan myös kielteistä palautetta 12 eri vastaajan toimesta. Kielteisissä palautteissa mainittiin mm., ettei pappi koskaan tavannut vanhempia, pappi neuvoi vain vähän, pappi jäi virkansa alle, pappi ei tullut kahvitilaisuuteen, papin puhe oli mitänsanomaton, pappi tavattiin ensimmäisen kerran vasta muistotilaisuudessa.

*Lapsemme hautaan siunannut pappi neuvoi vain vähän
Papin puhe ei jäänyt juurikaan mieleen, oli mitään sanomaton.*

*Oman seurakunnan pappia ei tavattu koskaan, vain toimistos sihteeri esitteli hautapaikat.
Kukaan ei koskaan ollut yhteydessä seurakunnasta.*

Kielteisistä vastauksista välittyy sielunhoidollisen ja auttavan kohtaamisen puuttuminen. Pappi neuvoi vähän eikä siunauspuhe koskettanut kuuliensa. Toisessa vastauksessa oman seurakunnan pappi ja seurakunta olivat jääneet etäälle. Lempiäisen mukaan siunauspuheella on mahdollista huomioida sielunhoidolliset edellytykset. Kettunen pitää tärkeänä, että siunauspuheen tulisi lohduttaa ja koskettaa kuolleen lapsen läheisiä sekä sanoittaa ajatuksia ja tunteita.¹⁸⁹ Nämä tilaisuudet järjestetään lähtökohtaisesti siksi, että

¹⁸⁷ Itkonen 2018, 144,157.

¹⁸⁸ Kelly 2008.

¹⁸⁹ Kettunen 2016, 185; Lempiäinen 1985, 201-203.

jäljelle jäävät voivat jakaa muistojaan, vanhemmilla on jotain, jolla jatkaa eteenpäin. Aina nämä tilaisuudet eivät ole pelkästään parantavia, sillä on traumaattisia tilanteita, ettei omaiset ja ystävät ole ehtineet sisäistää tilannetta. Perhe ei ole ollut kovin yhtenäinen, jolloin muistelutilaisuudesta voi tulla salaisuuksien paljastumistilaisuus tai tilaisuus loukata joitakin osallistujia.¹⁹⁰ Tässä tutkimuksessa esimerkiksi papin kohtaaminen, puhe ja käytännöllinen tukeminen saivat negatiivis- sävytteisiä mainintoja.

Vastaajan oli mahdollista tarkentaa Likert-asteikollista kysymystä ”*Pappi vähätteli menetystäni*” avoimella vastauksella. ”*Millä tavalla pappi vähätteli menetystäsi*”.

Vastauksista nousi vahvasti esille papin ymmärtämättömyys, jota luonnehdittiin voimakkailla sanoilla esimerkiksi näin:

Käsittämätöntä ettei pappi ymmärtänyt miltä se tuntuu.

Ei ymmärtänyt mitä on menettää oma lapsi.

Papilla ei ollut mitään käsitystä siitä, miltä oman lapsen menetys tuntuu.

Tuen tarvetta ja laatua kartoittavassa kysymyksessä nousi myös esiin pappien neuvottomuus ja ymmärtämättömyys. Vastauksista nousi esiin negatiivisia kokemuksia liittyen siihen, ettei surua ymmärretty riittävän hyvin.

Papilta ymmärrystä ehkä enemmän. Olisin toivonut yhteydenottoa hautajaisten jälkeen. Silloin tuntui, ettei menetystä ymmärtänyt oikein kukaan.

Nopeasti tapahtuvaa kuolemaa, kuolemaa lapsena tai nuorena on kuvattu sanalla kärsimys. Vanhemmat tulisi kohdata myötätuntoisesti ja empaattisesti. Pappien tulisi asettua aitoon vuorovaikutukseen surijoiden kanssa. Omien tunteiden tunnistaminen on kuitenkin tämän edellytys. Samoin rohkeus tunnistaa tunteita torjumatta niitä. Papilla ei tarvitse olla vastauksia kipeisiin kysymyksiin, suruun tai tuskaan vaan tärkeintä on kulkea ja pysyä surijan rinnalla. Puhumisen merkitys on surijalle oleellista ja sen kuunteleminen ja olla myös omasta ihmisyydestä rehellinen.¹⁹¹

Tässä kuten aikaisemmassa Itkosen tutkimuksessa¹⁹² ilmenee, että osa papeista on kokemattomia ja taitamattomia kohtaamaan vanhempia. Itkosen tutkimuksessa todetaan, että vanhemmilta oli myöhemmin löytynyt ymmärrystä papin taitamattomaan tukemiseen. Tässä tutkimuksessa vastaajien kokemuksesta saattoi olla kulunut yli kymmenen vuotta ja silti papin

¹⁹⁰ Ramshaw 2009, 175.

¹⁹¹ Mattila 2007, 72-73.

¹⁹² Itkonen 2018, 250.

kohtaamisia muisteltiin negatiivis- sävytteisesti. Papin tapa ei vastannut vanhempien odotuksia menetykseen ja hautajaisiin liittyen.

Eksistentiaalisesta näkökulmasta katsottuna lapsen menetys on vanhemmille äärimmäinen olemassaoloa uhkaava tilanne, se näyttää ihmisen rajallisuuden ja elämän haavoittuvuuden. Kuolema vieraannuttaa vanhempia elämän hyvydestä ja se on kokemuksena mieletön, joka näyttäytyy vanhempien kyselemisessä elämän ja kärsimyksen mielekkyydestä. Vanhemmat miettivät kipua niin tahdittomaksi, ettei kokemusta voida pitää totena, koska ihmisen tarkoitus on olla osa mielekästä kokonaisuutta. Lapsen menetys uhkaa vanhemman olemassaoloaan ja arvoaan. Tästä lähtökohdasta käsin on erityisen tärkeää, että papin ja vanhempien välille syntyy luottamussuhde. Vanhempien tulee kokea, että heidän kokemusmaailmaansa ymmärretään ja auttajalla on arvostava sekä eläytyvä asenne heitä kohtaan.¹⁹³

Tervola-Niemelän tutkimuksessa keskimäärin 1,71 prosenttia papeista koki työssään uupumuksen tunnetta. Välinpitämättömyyden tunnetta ja työstä etääntymistä kokivat 1,39 prosenttia. Kuoleman käsityksen papit näkivät neutraalina osana elämää ja papit ovat myös muita ammattiryhmiä enemmän suuntautuneet myönteisesti kuolemaan.¹⁹⁴

Papin kömpelö tapa yrittää lohduttaa surevia vanhempia Jumalan tahdolla, taivaalla ja Jumalan rakkaudella nousi esiin useamman eri vastaajan toimesta.

Papin mukaan tämä oli jumalan tahto, eikä muuta sanottavaa hänellä ollut. Pappi ”lohdutti” meitä sillä, että lapsen parempi taivaassa, kuin täällä pahassa maailmassa. Pappi ei ymmärtänyt yhtään mitä koemme. Hän sanoi, Jumalan rakkaus voittaa tuskan.

Tässä tutkimuksessa vastaajat eivät kokeneet hyväksi lohdutusta, jossa esiin nostettiin Jumalaan liittyvät näkökulmat. Tämä saattaa ainakin osittain liittyä aikaisemman tutkimuksen tuloksiin vanhempien kokemuksista. Koskelan tutkimuksen mukaan yleisempiä tuntemuksia ovat viha ja suuttumus Jumalaa kohtaan. Kaikkivaltias Jumala kykenee estämään kuoleman, mutta hän ei tee sitä, joten Jumalan nähdään olevan menetyksestä vastuussa. Tämä Jumalaan kohdistuva kiukku ja viha ovat nähtävissä myös Laakson, Harmasen, Cookin ja Wimberleyn tutkimuksista.¹⁹⁵ Sihvon mukaan papin perussuuntautuneisuudella on vaikutuksensa siihen, että korostaako hän evankeliumin sanomaan vai tilanteen esille nostamia ajatuksia.¹⁹⁶ Heinonen käsittelee kirjassaan Jumalan sanan esille tuomista kaikissa toimituksissa. Jumalan

¹⁹³ Gothóni 2014, 20-21.

¹⁹⁴ Tervola-Niemelä 2018, 60-61.

¹⁹⁵ Laakso 2000,83; Harmanen 1997,161,225; Cook & Wimberley 1983, 227.

¹⁹⁶ Sihvo 1992, 73.

sanaa julistetaan lyhentämättömästi tilanteesta riippumatta. Sielunhoidollisessa toimituksessa lohdutuksen ja rohkaisun lisäksi on puhuttava opillisista asioista.¹⁹⁷ Davies viittaa uskonnollisiin yhteisöihin, jotka uskovat kuolemanjälkeiseen elämään.¹⁹⁸

Itsemurhan kautta kuolleiden lasten vanhemmat kuvaavat kokemuksiaan papin tapaan suhtautua heidän raskaaseen menetykseensä.

Jäi sellainen tunne, että itsemurha oli jotenkin tuomittava asia papin mielestä.

Onko sillä väliä miten lapseni kuoli, se on silti mun lapsi.

Kaikki vaan oli harmaata, tuntui ettei pappikaan ymmärtänyt ja mä koin ihan kauheaa häpeää ja syyllisyyttä.

Pappi suhtautui kriittisesti lapsen kuolinsyyhyn vanhempien epätoivon keskellä. Vanhemmat tarvitsevat kokonaisvaltaista ymmärrystä eikä tuomitsevaa ja torjuvaa lähestymisotetta.

Uusitalon mukaan itsemurhamenetyksen jälkeen vanhempi alkaa miettimään elämäänsä ja itseään uudelleen. Hän saattaa kokea syyllisyyttä, yksinäisyyttä tai häpeää. Itsemurhan yhteydessä voimakkaat tunteet pitkittyvät yleisemmin kuin muissa kuoleman tapauksissa.

Vanhemmat saattavat syyllistää itseään hyvin voimakkaasti lapsen lähdön jälkeen, ymmärtämättömyydestään kuin sokeudestaankin. Uusitalon tutkimuksessa kuvaillaan sitä todellisuutta, jossa rakkauskaan ei välttämättä riitä pitämään omaa lasta elossa. Osa jäljellejääneistä elävät syyllisyyden kanssa jopa koko loppuelämänsä. Uusitalon tutkimukseen osallistui sellaisia ihmisiä, joita lähipiiri syyllisti läheisen itsemurhasta. Syyllisyys saattaa johtua myös siitä, että asia on yleisten normien vastainen. Ihmisten on sitä vaikea hyväksyä tai ymmärtää.¹⁹⁹ Kokemuksiaan papin rutiininomaisesta toimintatavasta sekä tahdittomuudesta eräs vastaaja kuvaa näin:

Papin toiminta tapaamisessamme ennen siunaustilaisuutta tuntui rutiininomaiselta ja arkiselta eikä hän pystynyt kohtaamaan suruamme aidosti. Paikoitellen hän käyttäytyi suorastaan tahdittomasti ja oli kaikin tavoin liian vauhdikas persoona kyseiseen tilanteeseen.

Eräässä vastauksessa käy hyvin selvästi esiin kuolleenä syntyneen lapsen nimeämisen ja nimen käyttämisen tarkeys.

Ainut mikä jäi vaivaamaan, oli, että lapsesta ei puhuttu nimellä, vaikka miehen kanssa koko ajan puhuttiin nimellä.

Analyysissä käy ilmi, etteivät kaikki papit kohdanneet vanhempia ammattimaisesti.

Vastauksesta ilmenevää papin tahditonta käytöstä tarkastellessa nousee esiin työhyvinvointiin

¹⁹⁷ Heinonen 2002, 15-20.

¹⁹⁸ Davies 2017, 199.

¹⁹⁹ Uusitalo 2007, 100-102.

liittyvät näkökulmat. Tutkimuksen mukaan hengellistä työtä tekevät ihmiset rasittuvat työstään muita ryhmiä enemmän, kuten papit. Tähän vaikuttavat mm. kiire, raskaat työtehtävät, esimiehen tuen puuttuminen tai vähäinen kokemus. Stressin ja kuormittavuuden kasvaessa vaikutus näkyy negatiivisesti työtehtävien onnistuneessa läpiviennissä. Tehtävästä selviytymiseen vaikuttavat työyhteisön tuki, konsultaatio ja työnohjaus. Niiden puuttuminen saattaa johtaa epäammattimaiseen käytökseen sekä pitkällä aikavälillä oman työssäjaksamisen heikentymiseen.²⁰⁰

Pappi olisi voinut lapsen nimen lausumisella tuoda lohdutusta sureville vanhemmille. Itkosen tutkimuksessa on nähtävissä vastaavia tuloksia. Itkonen peräänkuuluttaa sitä, että seurakunnilla olisi mahdollisuus hyvin pienellä teolla, nimen lausumisella kohdata vanhemmat. Nimen käyttämisen symboliarvo on korkea.²⁰¹ Säflund & al. ottaa esiin kokonaisvaltaisen tuen ymmärtämisen.²⁰² Bennet & al. korostavat emotionaalisesta tuesta ammattilaisten kokonaisvaltaista tukea empatian, kunnioituksen ja supportiivisuuden ja kärsivällisyyden tavalla.

Elaine J. Ramshawn artikkeli käsittelee tilaisuuteen kuuluvia voimakkaita tunteita ja kysymyksistä, jotka koskevat tätä tiettyä menetystä. Silloin, kun rituaaleista ei saa irti omakohtaista kokemusta yksilöllisestä huomioon ottamisesta, niin tunnetila on hautajaisten takia entistä tyhjempi ja masentuneempi.²⁰³

Tässä tutkimuksessa esiin nousi sosiaalisen tuen merkitys ja tärkeys. Tulokset kertovat papin vaikeudesta ymmärtää vanhempien kokemusta ja sitä, että pappi jäi työroolinsa taakse tai piiloutui Jumalan selän taakse. Löydökset vahvistavat samoja tuloksia kuin aikaisemmassa tutkimuksessa. Itkosen tutkimuksessa sosiaalista tukea erityisesti kirkon antamana pidettiin hyvin tärkeänä. Lapsen kuoleman todeksi tekeminen nousi aikaisemmassa tutkimuksessa esiin, kuten myös konkreettinen ja emotionaalinen tuki. Positiivista palautetta saivat dialoginen, kuunteleva, lähelle tuleva, rauhallinen ym. kohtaamisen tavat. Puolestaan negatiivisiin palautteisiin kuului menetyksen vähättely, asiantuntijuuren taakse katoaminen, kiire, kokemus kanssaelämisen puutteesta ja etäisyys.²⁰⁴

6.5 Käytännöllinen, konkreettinen ja yhteisön tuki

Avoimella kysymyksellä selvitettiin, minkälaista tukea vanhemmat olisivat toivoneet saavansa. Vastaajista 47 kirjoitti vastauksen tähän kysymykseen.

²⁰⁰ Hammarlund 2010, 178.; Lehto, Pärnänen & Sutela 2015, 7-11.

²⁰¹ Itkonen 2018, 194.

²⁰² Säflund & al. 2004,

²⁰³ Ramshaw 2009, 173.

Reilu viidennes vastaajista kirjoitti papin käytännöllisen tuen tarpeellisuudesta.

Pappi olisi voinut neuvoa käytännöllisissä asioissa enemmän ja siinä miten eri tavalla hautajaisia voi järjestää. Käytännön kokemusta ei itsellä ollut, niin siihen apua olisi kaivannut.

Papilta neuvoa ja ohjausta hautajaisten järjestämiseen liittyen. Millaisia asioita voi tehdä tai olisi hyvä tehdä, ettei jää myöhemmin harmittamaan. Nyt emme ymmärtäneet laittaa mitään lapselle arkkuun.

Tutkimustuloksista ilmenee, että vastaajat kokivat tärkeäksi käytännöllisten asioiden tarkan läpikäymisen. Vanhempien ollessa shokki tai muulla tavalla herkässä tilassa, niin asioiden järjestämiseen ja miettimiseen ei löydy voimavaroja. Ensiarvoisen tärkeää on tällöin tukea ja auttaa heitä erilaisten asioiden toteuttamisessa.

Useammassa vastauksessa nousi esiin keskustelu- ja arjen konkreettinen apu.

Konkreettinen apu olisi ollut tarpeen, mutta emme olleet minkään palvelun asiakkaana, koska asiakkuudet loppui lapsen kuollessa. Konkreettisia ohjeita asioiden hoitamiseksi enemmän, keskusteluapua tai kriisiapua. (V7)

Henkisen tuen lisäksi tarvitaan ihan normaalia arjen pyörittämiseen konkreettista tukea, koska fyysiset voimat ovat hyvin vähissä. Kaupassa käynti, siivous, ruuanlaitto)

Tässä tutkimuksessa vastaajat kokivat tarvitsevansa konkreettista apua arjessa selviytymiseen sekä hautajaisjärjestelyihin. Tuloksissa on sekä samoja viitteitä aikaisempaan tutkimukseen kuin myös ristiriitaisia. Marin tutkimustuloksissa kriisin kokeneet kaipasivat konkreettista, ammatillista ja inhimillistä tukemisen muotoja.²⁰⁵ Itkosen tutkimuksessa puolestaan lohdutus ja empatia jäivät papin käytännöllisten ohjeiden ja neuvojen taakse.²⁰⁶ Cullbergin kriisiteoriassa puhutaan shokkivaiheesta, jossa ihminen torjuu mielessään todellista tilannetta, koska tilanteen hyväksyminen sekä käsittely tuntuvat mahdottomalta. Ihminen suojelee itseään tiedostaen tai tiedostamatta, koska tilanne on sisäisesti ja ulkoisesti kaoottinen. Shokkivaiheessa ihminen ei kykene sisäistämään ohjeita eikä neuvoja.²⁰⁷

Kriisiapu tavoittelee kokonaisvaltaista aktiivista ja tavoitteellista tukemista ja sen tavoitteisiin kuuluu toivon antaminen vaikeissakin elämäntilanteissa. Kohtaamisessa on ensiarvoisen tärkeää kriisityöntekijän puhetapa ja ensivaikutelman myönteisyys kriisissä olevan kohtaamisessa. Vastakohtana tälle on kriisiavun laiminlyönti, kohtaamattomuus tai

²⁰⁴ Itkonen 2018, 284.

²⁰⁵ Marin 2017, 1.

²⁰⁶ Itkonen 2018, 251.

²⁰⁷ Cullberg 1991, 142.

ettei kriisityöntekijän toiminta vastannut odotuksia tai keskustelu ei ole kattavaa sisällöstä eikä keskustelusta.²⁰⁸

Tuen tarvetta ja laatua selviteltäessä nousi esiin itsemurhan kautta menettäneiden vanhempien tarve kriisiavusta, surutuesta ja sururyhmistä.

Itsemurhasta kun tuli tieto, niin ois tarvittu jotain kriisiapua tai vastaavaa.

Ihmettelin kun ei seurakunnasta eikä mistään saatu suruun apua, ei ketään kiinnostanu.

Pitäis, vaikka lapsi lähtikin omankäden kautta.

Olisin halunnut sururyhmään, mutta ei siinä seurakunnassa ollu itsemurhan läheisille ryhmää.

Vastausten mukaan itsemurhan kokeneet vanhemmat jäivät ilman tarvittavaa tukea ja apua tässä raskaassa ja vaikeassa tilanteessa. Vastauksen vanhemmat jäivät ilman tarvittavaa kriisiapua ja vertaistukea tilanteessa, jossa heidän omat voimavarat olivat koetuksella. Yleensä itsemurha tulee vanhemmille yllättäen ja odottamatta, vaikka tutkimusten mukaan itsemurhaan päätynyt onkin saattanut vihjailla siitä etukäteen ystävilleen tai tuttavilleen. Vanhempien ja muiden läheisten on silti vaikea uskoa, että itsemurha oikeasti koskaan toteutuisi. Itsemurhan ollessa täysin odottamaton, niin siihen ei voida mitenkään valmistautua etukäteen. Traumaa lisää myös se, että kysymys väkivallasta nousee itsemurhan kohdalla esiin. Surua itsemurhan ja henkirikoksen jälkeen pidetäänkin samantyyppisinä, kuolema ei ole luonnollinen. Itsemurha on vanhemman käsityskyvyn yli menevä, koska oma lapsi on kohdistanut itseensä väkivallan teon. Vanhempi menee psyykkiseen shokkiin. Shokin alkuvaiheessa vanhemman henkiset voimavarat eivät ota vastaan tuskallista todellisuutta. Tällöin vanhemman ei tarvitse kohdata järkyttävää totuutta samalla kertaa. Shokki saattaa kestää sekunneista useisiin päiviin. Itsemurhan kokeneen vanhemman elämä hajoaa sirpaleiksi. Luottamus ja usko elämään katoaa samoin itseä, toisia sekä maailman hyvyttä kohtaan. Elämänhallinta, arki ja hyvyys muuttuvat sekasorrokseksi sekä järjettömyydeksi. Shokissa oleva ihminen ei hallitse itseään, hän saattaa kokea olonsa epätodelliseksi. Suurin osa shokissa olevista säilyttää toimintakykynsä, mutta ei kykene tiedostettuihin päätöksiin. Siksi shokissa olevat vanhemmat tarvitsevat apua ja tukea. Shokissa olevaa ihmistä ei saa jättää yksin. Auttajien täytyy huomioida traumaattisen kokemuksen vaikutukset autettavalle. Trauman voimakkuutta lisää se, jos vanhempi löytää oman lapsen kuolleen.²⁰⁹

Eräässä vastauksessa kirjoitettiin halukkuudesta osallistua seurakunnan järjestämään sururyhmään. Tähän toiveeseen suhtauduttiin torjuvasti.

Pyrin seurakunnan sururyhmään. Toinen pappi sanoi, että on peruttu ja mun juttu on liian rankka sinne. (V40)

²⁰⁸ Laukkanen 2018, 1.

²⁰⁹ Cullberg 1991, 142; Uusitalo 2007, 71-73.

Sururyhmän tarkoitus on tukea ja auttaa surevaa elämässä eteenpäin. Sururyhmän toiminta perustuu vertaistukeen, jossa menetystä jaetaan yhdessä toisten saman kokeneiden kanssa. Surussa elävän lähipiirissä ei välttämättä ymmärretä tuskan ja ahdistuksen suuruutta ja laajuutta, joten vertaistuen kokonaisvaltainen merkitys on suuri. Sururyhmä on paikka, jossa menetystä voidaan turvallisesti mielin käydä läpi ja jakaa kokemuksia muiden ryhmäläisten kanssa.²¹⁰

Harmasen tutkimuksessa nousee esiin puhumisen merkitys, joka on yksi tärkeimmistä sururyhmässä auttaneista asioista. Yhteyden kokeminen, toisten menetyksistä oppiminen ja avun löytyminen sen avulla.²¹¹ Vertaistuessa on kyse kokemuksellisesta asiantuntijuudesta, jossa osallistujat ovat tasavertaisessa asemassa ja he ovat samaan aikaan sekä tukijoita että tuettavia.²¹² Kohtaamista ei voida jälkeen päin arvioida kyseisen papin näkökulmasta, mutta vaikuttaa siltä, että pappi on valinnut sanansa huonosti. Asian olisi voinut ilmaista paremmin. Sururyhmän peruuntumiselle yksittäinen pappi tuskin mahtaa mitään. Myös hänen arvionsa rankasta aiheesta saattaa olla perusteltua, mutta hänen olisi hyvä ollut ehdottaa yksityistä sielunhoitokeskustelua kyseisen vastaajan kanssa. Toiseksi hän olisi voinut selvittää paikkakunnan muun vertaistuen mahdollisuuden vastaajalle ja ehdottaa tulevana tueksi ensimmäiselle kokoontumiskerralle.

Seurakunnissa diakoniatyöntekijät ovat yleensä järjestämässä sururyhmiä ja ryhmät kokoontuvat säännöllisesti. Aktiiviseen sururyhmään sisälle pääsy ei ole helppoa, koska ryhmät ovat suljettuja ja ne kokoontuvat samalla kokoonpanolla aika ajoin. Uusia ryhmiä ei perusteta tarpeeksi usein ja tietoa näistä ryhmistä ei saada vietyä vainajan omaisille eivätkä he välttämättä tiedä sellaisten olemassaolosta. Seurakuntien tulisi tehdä yhteistyötä sairaaloiden ja viranomaisten kanssa itsemurhan tehneiden omaisten tavoittamiseksi, sillä seurakuntien sururyhmiin osallistuminen ja seurakunnalta niistä tiedon saaminen edellyttää tietenkin kyseisen seurakunnan tai kirkon jäseneksi kuulumista.²¹³

6.6 Pappi positiivisessa ja negatiivisessa valossa

Kyselylomakkeen viimeisessä kysymyksessä kysyttiin: *Annoitko papille palautetta, jos annoit niin minkälaista? Jos et antanut, niin mitä haluaisit hänelle sanoa?* Katsoin tarpeelliseksi jaotella palautteet positiivisiin ja negatiivisiin palautteisiin, koska vastauksista näkyi selkeästi tämä kahtiajako. Vastauksissa välittyi kiitollisuus papin läsnäoloon, rinnalla kulkemiseen,

²¹⁰ Kaskinen & Raittila 2008, 21.

²¹¹ Harmanen 1997, 181-182.

²¹² Laimio & Karnell 2010, 9-18.

²¹³ Uusitalo 207, 204.

rukoukseen sekä ohjaamiseen liittyen. Negatiivisuus papin tekoihin ja sanoihin sekä tekemättä jätettyjä asioita kohtaan. Enemmistö palautteista oli lämminhenkistä, positiivista ja useammasta vastauksesta välittyi kiitollisuus papin olemukseen, läsnäoloon ja lohdutukseen liittyen. Itsemurhan kautta lapsensa menettäneiden vastauksissa kiitollisuus näkyi näin:

Annoin kiitollista palautetta, sanoin henkilökohtaisesti ja kukkalähetyksen kera myöhemmin. Oli erittäin tärkeää ja lohdullista, ettei lapseni tekoa tuomittu mitenkään, vaan menetystä myötäelettiin papin toimesta koko ajan.

Me rukoilimme, että lapsi pääsisi taivaaseen ja siellä olisi hyvä olla. Se tuntui hyvältä. Pappi oli rauhallinen ja se on hyvä, siinä sekavassa tilassa. Kiitos.

Itsemurha on laajasti vaikuttava sanoin kuvaamaton tragedia. Itsemurha sisältää sellaisia asioita, joita saattaa olla vaikea käsittää tai ymmärtää. Molemmissa vastauksissa pappi kohtasi vastaajat asiallisesti ja ammattitaitoisesti. Itsemurhan kautta lähteneiden läheisten kohtaaminen tulee tapahtua samoja periaatteita noudattaen, kuin kenen tahansa kriisissä olevan ihmisen kohtaaminen. Kettusen mukaan sielunhoidossa on kyse hyväksytyksi tulemisen ja armon välittämisestä surevalle. Itsemurhan kautta lähteneille omaisille sielunhoitajan tulee sanoittaa kuolleen jääneen Jumalan armon varaan, samalla tavalla kuin kaikissa kuoleman tapauksissa. Toimituskeskusteluun ja vanhempien kohtaamiseen on hyvä varata runsaasti aikaa tapahtuneen läpikäymiseksi. Vanhemmilta tarkistetaan sopivat toimintatavat siunauksessa: ”miten kuolleesta puhutaan, mitä siunauspuheessa tuodaan esille”²¹⁴ Dialogisessa sielunhoidossa on kyse surevan kuuntelemisesta, jonka jälkeen aiheesta muodostuu keskustelua. Diakonisessa mallissa surijaa autetaan sekä hengellisesti, aineellisesti, että sosiaalisesti.²¹⁵

Vastauksissa ilmeni rukouksen merkitys positiivisena kokemuksena. Rukouksessa pappi toi tilanteeseen liittyviä asioita Jumalan eteen, joka vastaajasta tuntui hyvältä. Aikaisemmassa tutkimuksessa rukous koettiin lämpimäksi ja luontevaksi, jolloin se sai positiivisen sävyn. Negatiivisen sävyn saivat rukoukset, jotka olivat muodollisia tai etäisiä.²¹⁶ Kettunen puhuu rukouksen mahdollisuudesta. Sisällöllisesti rukouksen tulee vastata autettavan tilannetta. Rukouksessa voidaan käyttää autettavan omia ilmauksia ja se on Jumalan ja ihmisen välinen keskustelu. Rukoukseen mahtuvat kaikki tunteet vihasta toivoon. Ahdistuksen jakaminen papin sekä Jumalan kanssa hoitaa autettavaa. Rukouksessa tuodaan Jumalan eteen kyseinen henkilö ja hänen elämäntilanteensa.²¹⁷

²¹⁴ Kettunen 2014, 181-182.

²¹⁵ Kiiski 2009, 49-51.

²¹⁶ Itkonen 2018, 209-210.

²¹⁷ Kettunen 2014, 54-55.

Vastauksista välittyi selkeästi toive papin yhteydenotosta myös hautajaisten jälkeen. Papit saivat siitä positiivisia mainintoja:

Olit läsnä, otit meidät huomioon ja kävit hautajaisten jälkeen juttelemassa.

Kerroit sururyhmästä.

Kiitos kun soitit vielä vuodenkin päästä. Tuntui, että ymmärsit.

Pappien tarjoamalla tuella nähdään olevan suuri vaikutus surevan hyvinvoinnille lyhyellä sekä pitkällä aikavälillä. Pappien tulisi neuvoa ja ohjata surevia vanhempia sururyhmän piiriin tarpeen tullen myös muun ammattiavun piiriin. Näissä vastauksissa vastaajat kokivat merkitykselliseksi papin tavan olla yhteydessä hautajaisten jälkeen sekä vuoden päästä menetyksestä. Yhteydenotot ja kuulumisen kyselemiset välittävät vanhemmille sitä viestiä, että pappi ymmärtää ja kulkee rinnalla. McClure sanoittaa sielunhoitoa turvallisuuden näkökulmasta käsin, niin että autettava kykenee luottamaan sielunhoitajaansa ja avaamaan tälle sielun maisemaansa. Autettavan uskallusta avata menneisyyttä ja nykyisyyttä ilman tuomitsemisen pelkoa. Todellinen suhde näiden kahden sielunhoitajan sekä autettavan välillä auttaa luomaan hoitomuodon elementit.

Aikaisemmat epäonnistumiset ihmissuhteissa ovat seurausta henkisestä ahdistuksesta ja pelosta. Terapeuttiseen hoitosuhteeseen kuuluvat tunteiden sanoittaminen, itsensä ymmärtäminen ja minuuden terve toiminta. Selviytyminen lapsen kuolemasta saattaa pitkittyä, joten suhde autettavaan tulisi säilyä.²¹⁸

Negatiivisissa palautteissa oli nähtävissä syvää pettymystä papin toimintaa ja sanoja kohtaan.

En antanut. Mietti omalle kohdalleen, miltä lapsen menetys tuntuu. Siunauksessa tuntui, ettei puhunut lainkaan tyttärestäni. Kiire myöskin ja siitä mainitseminen ei kuulu sureville vanhemmille.

En antanut. Nyt sanoisin hänelle, että vaihda ammattia. Poikani olisi ansainnut sinua paremman. Teit tosi väärin, särjät sydämeni. Et kunnioittanut mitään muuta kuin omaa itseäsi. Olet leipäpappi, joka ei tee työtä sydämellä.

Nämä negatiiviset vastaukset kohdistuvat tiettyihin yksittäisiin pappeihin. Näillä vastaajilla olisi ollut oikeus tulla autetuksi ja kohdatuiksi. Suriija tulisi surussaan nähdä yksilökeskeisesti.

Kilpeläinen kirjoittaa sielunhoitajan yksilöllisyydestä ja siitä, ettei sielunhoitaja ole täydellinen. Papeilla on mahdollista epäonnistua sielunhoidollisesti ensinnäkin siinä, että he

näkevät asiat omien kokemusten ja tunteidensa läpi sekä tarjoavat näitä autettaville. Pappi saattaa kantaa mukanaan negatiivista tunnekuormaa tai hänellä on käsittelemättömiä tunteita omasta elämästään. Papin vaarana on ohjata autettavaa tai vähätellä tämän tilannetta.²¹⁹ Auttamistyön tärkein edellytys on autettavan kokemus ymmärretyksi tulemisesta.²²⁰

Kettunen lisää tähän sielunhoitajan riittävän itsetuntemuksen. Onnistuneen sielunhoitosuhteen edellytyksenä on, että sielunhoitaja tunnistaa omat kykynsä sekä rajansa. Auttaja tunnistaa henkisen, fyysisen ja hengellisen puolen itsestään. Sielunhoitajalta vaaditaan molempia psyykkistä kuin hengellistä kypsyyttä. Ihmiset saattavat odottaa sielunhoitajalta ihmeitä, kuten nopeaa helpotusta heidän kriisiinsä. Toivotaan pahasta olostani irti pääsemistä auttajan toimesta. Ahdistuneen ihmisen näkökulmasta katsottuna tämän ymmärtää hyvin. Sielunhoitaja ei kuitenkaan voi määräänsä enempää tehdä tai luvata. Kettunen korostaa kuitenkin sitä, että papin keskeisin ulottuvuus on kohdata ihminen aidosti.²²¹

²¹⁸ McClure 2010, 78-79.

²¹⁹ Kilpeläinen 1981, 114-157.

²²⁰ Lappalainen 1998, 48.

²²¹ Kettunen 2014, 254- 257.

7. Johtopäätökset

7.1 Tulosten pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli tarkastella miten vanhemmat ovat kokeneet papin sielunhoidollisen kohtaamisen tukeneen heitä hautajaisprosessin eri vaiheissa. Hautajaiset ovat viimeinen tilaisuus jättää jäähyväiset rakkaalle lapselle. Hautajaiset antavat tilaisuuden osoittaa surua, tuskaa ja ikävää. Vanhemmat tarvitsevat tässä raskaassa elämäntilanteessa kokonaisvaltaista tukea sekä henkisellä että käytännöllisellä tasolla. Surun työstämiseen siunaus- ja muistotilaisuus ovat tärkeitä hetkiä, sillä ne auttavat konkretisoimaan menetystä. Papin tavalla kohdata vanhempia saattaa olla suuri merkitys vanhempien selviytymisessä elämässä eteenpäin.

Tulokset pohjautuvat sekä suljetuin että avoimin kysymyksin kerättyyn aineistoon. Tämä mahdollisti sen, että vastaajat pystyivät perustelemaan osan suljetuista kysymyksistä tai antamaan niihin tarkennuksia. Laadulliset kysymykset nostivat selkeästi esiin vastaajien tarpeen kirjoittaa myös negatiivisista kokemuksistaan, vaikka strukturoitujen kysymysten vastauspalaute oli pääosiltaan positiivista. Avoimiin kysymyksiin vastattiin laajoin virkkein, joka tukee vastaajien tarvetta puhua tai keskustella näistä kokemuksista.

Suomessa hautajaistilaisuuksissa papilla on näkyvin rooli toimituksen läpiviennissä, vanhempien ja omaisten rooli toimituksessa ei ole olla esillä, viemässä toimitusta eteenpäin vaan keskittyä surutyöhön sekä toistensa tukemiseen. Vanhemmat ovat henkisesti hyvin väsyneitä, joten olisi tärkeää, jos yhteydenotto mahdollisuuksien mukaan tapahtuisi lisääntyvässä määrin seurakunnasta tai siunaavasta papista käsin. Pappien tulisi selvittää heti toimituskeskustelun alkuun vanhempien ajatuksia ja voimavaroja. Kykenevätkö he suunnittelemaan hautajaisia, ottamaan vastaan neuvoja ja ohjeita. Olennaista on riittävä tiedon saanti hautajaisjärjestelyistä sekä papin, ystävien, sukulaisten että muiden ammattiauttajien tuki. Huolestuttava havainto ilmeni 16 vastaajan kohdalla, etteivät he olleet tavanneet siunaavaa pappia toimituskeskustelun merkeissä ennen hautaan siunaamista. Näissä tapauksissa vanhemmille ei annettu mahdollisuutta auttavaan sielunhoidolliseen kohtaamiseen. Vanhemmat jätettiin huomioita.

Hautajaisrituaalien yksityiskohtainen suunnittelu ja toiveiden huomioiminen sekä toteuttaminen auttavat vanhempia ymmärtämään ja hyväksymään menetystä. Rituaalien kautta vanhemmat voivat käsitellä tunteita, muistella menetettyä lasta ja niiden yhteisöllinen ulottuvuus tukee vanhempia ja muita omaisia. Eri ikäisenä kuolleiden lasten vanhemmat kokivat pappien kohdanneet heidät pastoraalisesti ja sosiaalisesti. Vanhemmat ovat lapsen

kuoleman myötä menettäneet jotain niin suurta ja arvokasta, ettei hautajaisten yhteydessä olevaa tunnetilaa voida täysin pukea sanoiksi. Tilanteeseen ei löydy sellaisia sanoja, jotka kattaisivat jokaisen lapsensa menettäneen vanhemman tunneskaalan kokonaisuudessaan. Toimituskeskustelussa papeilta vaaditaan tiettyä herkkyyttä tunnistaa lapsensa menettäneiden vanhempien reaktioita, ajatuksia ja tuntemuksia tässä tilanteessa. Pappien tulisi kohdata suuressa surussa olevat vanhemmat sensitiivisesti, mutta samaan aikaan heidän tulisi opastaa, rohkaista ja neuvoa vanhempia käytännöllisten asioiden järjestämisessä. Papin ammattitaitoon kuuluu vanhempien tukeminen tässä heidän raskaassa elämänvaiheessa.

Keskeisemmäksi asiaksi lapsen kuoleman kokeneiden vanhempien tuessa nousi käytännöllisen tuen merkitys. Käytäntöön liittyvissä yksityiskohdissa vanhemmat tarvitsevat konkreettisia tekoja ja ohjeita. Toimituskeskustelussa pappien auttavat teot ovat merkityksellisiä, sillä vanhemmat voivat olla ensimmäistä kertaa järjestämässä hautajaisia ja oman lapsen hautaaminen on sekä psyykkisesti että fyysisesti erittäin raskas kokemus. Laadullinen analyysi tukee tätä käytännöllisen tuen merkitystä. Tulosten mukaan vastaajat kokivat tarvitsevansa käytännöllistä ja konkreettista apua lapsen menetyksen ja hautauksen yhteydessä. Myös arjen pyörittämiseen kotona, kuten ruuanlaittoon, siivoukseen ja kaupassakäyntiin liittyen kaivataan apua.

Mahdollisesti pappien näkökulmasta katsottuna käytännöllisen asioiden puuttumista voidaan tulkita viidestä eri näkökulmasta käsin. 1. Pappien työajat saattavat venyä niin pitkiksi, ettei käytännön asioiden tukemiseen riitä resurssit. 2. Vanhemmat eivät välttämättä halua suostua autettaviksi, vaan he pyrkivät selviytymään omin keinoin. Tässä tilanteessa pappien saattaa olla haasteellista tarjota apua tai konkreettisesti auttaa. 3. Papin tehtäviin kuuluu lähinnä kirkollisten toimitusten hoitaminen ja jumalanpalveluselämä, sielunhoito ja rippi sekä sakramenttien jakaminen. 4. Papit eivät ymmärrä konkreettisen auttamisen kokonaisvaltaista merkitystä. 5. Pappien työhyvinvointiin liittyvät seikat, kuten voimavarojen vähäisyys.

Tutkimuksen aineistona olleiden vastausten perusteella voidaan tehdä myös sellainen johtopäätös, etteivät papit aina osanneet kohdata vastaajia ammattitaitoisesti. Keskustelu papin kanssa auttoi alle 60% vanhempia puhumaan lapsen menetyksestä. Pappi auttoi 43,7 % vastaajista puhumaan heidän kielteisistä tunteistaan liittyen menetyksestä nousseisiin tunteisiin. Pappien kyky auttaa vanhempia puhumaan heidän kielteisistä tuntemuksistaan oli papeille selkeästi haasteellisinta lapsen hautauksen yhteydessä. Yleisesti pidetään itsestään selvänä, että surun tunteille tulisi antaa tilaa ja aikaa. Tunteita tulisi käsitellä ja niistä olisi hyvä keskustella jonkun kanssa. Pappien olisi hyvä kehittää omaa ammattitaitoaan erityisesti

lapsensa menettäneiden kohtaamisessa. Kohtaamista voi kehittää pastoraalisilla sielunhoitokoulutuksilla, lapsen menetykseen ja suruun suunnatuilla koulutuksilla ja itsetuntemuksella sekä pohtimalla omaa suhtautumista kuolemaan ja suruun. Näkisin tarpeelliseksi lisätä tunteiden käsittelyyn sekä elämän rajallisuuteen liittyvien kysymysten tarkastelua. Menetystä on vaikea ymmärtää täysin, jos sitä ei ole itse kokenut, mutta rinnalla voi kulkea kuka tahansa. Jokainen menetys ja suru ovat yksilöllisiä ja kaikilla on oma tapansa surra sekä mennä eteenpäin. Luonnollinen suhtautuminen kuolemaan antaa papeille paremmat lähtökohdat selviytyä raskaista työtehtävistä.

Tulokset kertovat karusta todellisuudesta, sillä lapsen itsemurhan ollessa kyseessä vanhemmat jäävät ilman kriisiapua. Vanhemmat eivät välttämättä kuitenkaan tunnista tarjottavaa apua shokkitilan vuoksi. Apua on saatettu tarjota ja antaa monelta eri taholta, mutta sen ymmärtäminen apuna voi olla hankalaa. Avun puuttuminen ei tue vanhempia sopeutumaan uuteen tilanteeseen eikä näin myöskään tue toipumisen alkuun. Kriisiapu ei muuta todellisuutta, mutta se mahdollistaa käsittelyprosessin alkamisen. Papin sosiaalisen tuen merkitys nousee tärkeäksi tässä yhteydessä, koska vanhemmat saattavat olla hyvin yksin surunsa kanssa. Yksinäisyyden tunne lapsen menetyksen myötä tulee luottamuksen ja turvallisuuden tunteen menettämisestä.

Vanhempien tukiverkoston tarkastellessa huomataan, että suurin tukiverkosto muodostui sukulaisista, ystävistä ja siunaavasta papista. Lähemmin tarkasteltaessa tuloksia siunaavan papin tukemista ja ryhmiä kuolinsyyn mukaan jaoteltuna, huomataan, että onnettomuuden kautta menetyksen kokeneet vastaajat saivat heikoiten papeilta tukea. Tässä yhteydessä jäin pohtimaan, miksi saivat? Onnettomuuden kautta lapsensa menettäneet ovat tapahtumien jälkeen shokkitilassa, joten papin turvallista ja lämmintä kohtaamista ei välttämättä nähdä tukemisena. Pappien näkökulmaa tutkimuksessa ei selvitetty, joten sitä on vaikea arvioida. Huomioitavaa on kuitenkin se, että vanhemmat tarvitsevat kriisissään rohkaisevaa, turvallista sekä kokonaisvaltaista sielunhoidollista tukea riippumatta menetetyt lapsen kuolinsyystä.

Kokonaisuutta arvioitaessa seurakunnalta saatu tuki oli vähäistä. Henkirikoksen kautta menetyksen kokeneet vanhemmat jäivät kokonaan seurakunnan tuen ulkopuolelle. Olipa kuoleman taustalla mikä tahansa syy, niin mielestäni seurakunnalle tulisi olla merkityksellisiä vainaja ja hänen vanhempansa. Sosiaalinen tuki tulisi luonnollisesti kuulua kaikille kärsiville. Toisaalta olisiko kysymyslomakkeessa pitänyt eritellä pappi ja seurakunnan työntekijät tarkemmin tai yhdistää ne yhdeksi vastausvaihtoehdoksi ja selittää vastaajille seurakunta käsitteenä tässä yhteydessä tarkoittaen seurakunnan ja/tai kirkon työntekijöitä eikä seurakuntaan kuuluvia ihmisiä.

Kirkon tarjoamaan sosiaaliseen tukemiseen voidaan liittää myös hautajaisten yhteisöllinen ja rituaalinen luonne. Hautajaiset ovat viimeinen tilaisuus järjestää rakkaalle lapselle kauniit juhlat. Siksi niihin liittyy omat erityispiirteensä. Vastaajilta kysyttiin esimerkiksi hautajaisten yksityiskohdista, jotka tekivät hautajaisista lapsen näköiset. Personoidut rituaalit koettiin aineistossani merkityksellisiksi ja selvästi lapselle tärkeät musiikkikappaleet nousivat esille. Musiikki vaikuttaa tunteisiin, sen avulla voidaan käsitellä traagista kokemusta sekä samalla musiikki voi luoda toivon ja tulevaisuuden näkökenttää. Musiikin voima on suuri, koska se koskettaa ihmistä syvältä ja musiikkiin liittyy sosiaalinen eli yhteisöllinen puoli. Lapselle tärkeät kappaleet, esineet ja asiat tuovat oman erityispiirteensä viimeiseen juhlaan. Samalla hautajaisten yksityiskohdat muodostuvat vanhemmille tärkeäksi suruprosessin osaksi.

Osallistuminen arkun tai uurnan kantamiseen koettiin merkittäväksi. Vastaajien kokemukset arkun kantamisesta koettiin tärkeäksi, mutta samalla niin raskaaksi ja rankaksi kokemukseksi. Tuloksissa selviää, että isät kokivat merkityksellisenä rakentaa itse arkun lapselleen. Isät haluavat tehdä jonkin konkreettisen asian lapsensa hyväksi. Miehet saattavat purkaa pahaa oloaan konkreettiseen tekemiseen. Lapsi oli valinnut arkun ennen kuolemaansa tai arkun väri liittyi lapsen mieltymyksiin. Vastaajat kokivat tärkeäksi hautajaisissa lapsen valokuvien esillä pitämisen seinillä tai albumeissa. Sureva vanhempi kokee tärkeänä sen, että voi esitellä tärkeitä esineitä tai asioita kuolleesta lapsestaan. Valokuvien avulla ymmärretään menetys ja muistellaan yhteisiä hetkiä. Papin kaunis, lohduttava ja lapsen näköinen puhe mainittiin myös useamman eri vastaajan toimesta. Hautajaisrituaalit persoonallisella tavalla toteutettuna vanhempien toiveista käsin antavat paremmat edellytykset selvitä elämässä eteenpäin.

Papeilla tulee olla kyky kohdata sureva vanhempi. Papin tehtävä on soveltaa kristillistä sanomaa siunauspuheessa. Hengellisistä elementeistä puhuttaessa on osattava olla sensitiivinen. Lapsensa hautajaisissa vanhemmat ovat erityisen herkässä mielentilassa, joten siunauspuheessa on vaarana puhua ohi kuulijoiden tai hämmentää heitä etäisillä tai terävillä hengellisillä ajatuksilla. Siunauspuheen lämmin ja lohduttava sävy antavat kuulijalle käsityksen ymmärryksestä ja surun jakamisesta.

Pappien ymmärtämättömyys menetyksen luonnetta kohtaan nousi esiin tutkimuksessa useaan eri otteeseen. Vanhemmat olivat kokeneet, etteivät papit ymmärtäneet lapsen kuoleman tuomaa kokonaisvaltaista ja elämänmittaista surua ja ahdistusta. Erityisesti itsemurhan kautta lapsensa menettäneet vanhemmat moittivat pappien ymmärryksen

puuttumista. Vanhemmille tunteettoman tai arvostavan suhtautumisen puute saattaa johtaa pitkittyneisiin ongelmiin. Kokonaisvaltainen surusta selviytyminen mahdollisesti pitkittyy vanhempien jäädessä huomioita.

Tuloksissa kävi ilmi, ettei pappi hautajaistilaisuudessa käyttänyt kastamattomalle lapselle vanhempien toimesta annettua nimeä. Olisiko pappien syytä tuntea myötätuntoa ja ymmärrystä lapsensa traagisesti menettäneitä vanhempia kohtaan sen verran, että puhuisi lapsesta nimellä ja kohtelisi lasta henkilönä, vaikka häntä ei olisi kastettu. Mahdollisesti nimen käyttämättä jättäminen liittyy pappien teologiseen ajatteluun tai ymmärtämättömyyteen sen tärkeydestä suruprosessissa. Lapsensa menettäneiden kohtaamisessa on ensiarvoisen tärkeää ymmärtää heidän kipeää kokemustansa ja tiedostaa, miten kokonaisvaltaisesta asiasta on kyse. Pappina ei riitä, että tulee paikalle ja hoitaa kirkollisen toimituksen. Aidolla läsnäololla ja kuuntelemisen tavalla on tärkeä merkityksensä, jossa sielunhoidollinen kohtaaminen välittyy autettavalle.

Vastauksissa vastaajat kertoivat lapsen suunnitelleen omat hautajaisensa. Samaan aikaan hautajaisten suunnittelu tuntuu niin surulliselta ja kauhealta ajatukselta, mutta myös kauniilta viimeiseltä teolta. Lapsen ei pitäisi joutua sitä tekemään, mutta tieto maanpäällisen elon loppumisesta antaa mahdollisuuden suunnitella omat lähtöjuhlansa. Meidän on pakko tyytyä siihen, mitä meille annetaan. On pakko suostua siihen, että kuolema on väistämättä edessä.

Perinteisten surututkimusten kiintymysuhdeteorioiden mukaan osa hautajaisrituaaleista ylläpitää suhdetta kuolleeseen ja jotkut rituaalit auttavat päästämään irti. Hautajaisprosessin onnistuminen auttaa varmasti vanhempien suruprosessia eteenpäin ja se tukee mielestäni hyvin vanhempia tältä osin, mutta on mahdotonta ajatella vanhempien koskaan päästävän kokonaan irti menettämästään lapsesta, koska kiintymyssuhde omaan lapseen syntyy osittain jo odotuksen ja vanhemmuuteen valmistautumisen aikana. Suru ja tuska helpottavat ajan saatossa ja tragediasta toipumisen vanhempi huomaa silloin, kun pahin tuska on poissa.

Lopuksi haluan vielä sanoa, lapsen kuoleman kokeneena äitinä tiedän miten kipeää, järjestyttävää ja raskasta on menettää oma lapsi. Se tuntuu epäoikeudenmukaiselta ja sydäntä särkevältä. Lapsen odotus, syntymä ja elämä tuovat meille merkityksen ja rakkauden tullessaan. Vastaavasti odotuksen tai elämän päättymisen kuolemaan kohdussa, synnytyksessä tai eletyn elämän jälkeen on ihmistä kokonaisvaltaisesti pysäyttävä asia. Tulevaisuus, suunnitelmat ja toiveet muuttavat suuntaa ihan täysin lapsen menetyksen kohdatessa.

Vanhemman identiteetti hajoaa, särkyy tuhansiksi sirpaleiksi. Tyhjyyttä ei poista mikään muu, kuin se, että lapsi tulisi takaisin.

7.2 Tutkimuksen kulku

Tutkimusprosessin edetessä olen havainnut, että määrällisen tutkimuksen tekeminen sensitiivisestä, laadullisesta aiheesta on haasteellinen, koska valmista mittaristoa tämänkaltaiseen tutkimukseen ei ollut saatavilla. Mittariston luominen vanhempien kokemuksia mittaavaan tutkimukseen papin tavasta kohdata osoittautui erittäin haasteelliseksi, sillä kyselylomakkeen vastaukset eivät poikenneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi. Toisaalta tämä on hyvä löydös, ettei taustamuuttujilla ole tilastollista vaikutusta papin tapaan kohdata, auttaa ja tukea lapsensa menettäneitä vanhempia hautajaisprosessin eri vaiheissa, kuolleen lapsen iällä, kuten kuolleen syntyneet ei ole ollut vaikutusta papin kohtaamisen tapaan. Tulokset antavat kattavan vastauksen pappien sielunhoidollisesta kohtaamisesta, oleellista tietoa pappien ammattitaidon kehittämiseen sekä seurakunnan tukemiseen liittyen.²²² Tutkimukseen resursoidusta ajankäytöstä tilastollisen merkitsevyyden etsiminen vei tutkimustulokseen peilaten liikaa aikaa. Mielekkäämpänä olisi ollut pohtia tutkimuskysymyksen teoreettisen viitekehyksen kommunikoinnista aiheen kanssa sekä tämän sensitiivisen tutkimuksen tilastollisten testausten rationaalisuutta.

Kokemusta tutkittaessa on hyvä muistaa, etteivät kyselyt ja sanat koskaan tavoita täydellisesti alkuperäistä kokemusta, kokemus sanoittakin on vahvasti olemassa. Voidaan vain todeta, että joskus joitakin kokemuksia, ajatuksia, tuntemuksia on haasteellista kuvata. Tämän tutkimuksen luotettavuuskysymyksen näkökulmasta katsottuna on keskeistä nähdä osan kokemuksista jääneen kuvaamatta, saavuttamatta. Tämä koskee sekä ulkopuolelle jääneitä että kyselyyn vastanneiden vastauksia. Tutkimuksen määrälliset tulokset ovat yleistettävissä otoksen ollessa kattava (N=191). Laadullisella sisällönanalyysillä syvennetään strukturoiduilla kysymyksillä saatuja tuloksia. Tutkimustuloksia sovelletaan aikaisempiin tutkimuksiin, teorioihin ja kirjallisuuteen.

Pro gradu tutkielman valossa ilmeni uusia tutkimuskohteita. Käytännöllisen teologian alaan liittyen voisi selvittää pappien näkökulmaa lapsen hautaamisesta, vanhempien kohtaamisesta sekä auttamisesta hautausprosessin eri vaiheissa. Olisi mielenkiintoista tietää pappien omia kokemuksia ja tuntemuksia näin raskaasta työtehtävästä. Millaista koulutusta ja informaatiota papit mahdollisesti kaipaavat? Haastattelumenetelmää hyödyntäen voisi

²²² Tutkimuskysymys: Vanhempien kokemukset papin tavasta tukea ja kohdata heitä lapsen hautausprosessin eri vaiheissa

syvemmin selvittää: Mistä syystä onnettomuuksissa kuolleiden lasten vanhemmat kokevat saavansa heikosti tukea papeilta? Miksi henkirikosten uhrien omaiset eivät kokeneet saavansa tukea seurakunnalta ja yleisesti ottaen tuki seurakunnalta oli heikkoa tähän tutkimukseen vastanneiden keskuudessa.

Lisäksi yksi tutkimaton näkökulma on perehtyminen syvemmin persoonallisiin lapsen hautajaisiin esimerkiksi haastattelu menetelmää hyödyntäen. Uskoisin, että sieltä saattaisi löytyä kiinnostavia tuloksia, joita olisi mahdollista verrata eri ikäisenä kuolleiden hautajaisiin. Yksi tärkeä tutkimus aihe liittyy lapsensa menettäneiden messuun²²³ ja siitä saatujen kokemusten kartoittamiseen. Aihetta voisi lähestyä lapsensa menettäneiden vanhempien, sisarusten ja isovanhempien näkökulmasta sekä messun suunnittelijan eli minun ja messun muiden toimijoiden näkökulmasta käsin.

²²³ Messu on nyt järjestetty kolme kertaa, Seinäjoella, Tampereella ja Helsingissä. Messun on suunnitellut ja toteuttanut yhteistyössä seurakuntien kanssa tämän pro gradun tekijä, oman lapsen menetyksen kokenut Miia Raninen.

8. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

8.1 Lähteet, tiedotteet

Tutkimusaineisto: Kyselylomakkeet 192 kpl.

Kirkollisten toimitusten kirja

2003 Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. Osat 1-3. Pieksämäki 2004: Kirkkopalvelut.

Kirkollisten toimitusten oppaat

1990 Kirkollisten toimitusten opas. Hyväksytty piispainkokouksessa 7.2.1989. Mänttä: Sley kirjat.

2009 Sinä olet kanssani. Kirkollisten toimitusten opas. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 13-14 syyskuuta 2005. 2 painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tiedotteet

Käpy

2018 Käpy lapsikuolemaperheet ry.

Internetlähteet

Finlex

1993 Kirkkojärjestys. 1. luku 1§.

(<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kirkkojarjestys>.) katsottu 6.9.2018.

2004 Hautaustoimilaki 457/2003.

(<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/457/2003>) Katsottu 19.9.2019.

Suomen virallinen tilasto

2017 Kuolleet (verkkojulkaisu). ISSN=1798-2529. Helsinki: Tilastokeskus. (Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/kuol/tau.html>) katsottu 1.5.2019.

8.3 Kirjallisuusluettelo

Aaltonen, Mannila, Ursula, Simo

2005 What are we doing there? : Experiences and lessons learned from development cooperation in health care and social welfare.

Aho AL & Savolainen S

2012 Vanhempien selviytymistä edistävät ja estävät tekijät lapsen kuoleman jälkeen. Kirjallisuuskatsaus. Thanatos. Vol 1. 2:1-28.

Aho, Anna-Liisa

2010 Isän suru lapsen kuoleman jälkeen. Tuki-interventio ja sen arviointi. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

- Arnold, Joan & Gemma, Penelope Bushman
2008 The Continuing Process of Parental Grief. *Death Studies* 32.
- Bendt, Ingela
1999 Kun pieni lapsi kuolee. Helsinki: Lasten keskus Oy.
- Bowlby, John
1969 Attachment: Attachment and Loss 1. New York. Basic Books.
1980 Attachment and Loss. Loss, Sadness and Depression. Hogarth Press. London.
- John & Parkes, Colin Murray
1970 Separation and loss within the family. Teoksessa *The Child in His Family*. Wiley. New York.
- Cobb, S
1976 Social support as a moderator of lifestress. *Psychosomatic Medicine*.
- Cook, Judith A & Wimberley, Dale W.
1983 If I should die before I wake: Religious commitment and adjustment to the death of a child. *Journal for the scientific study of religion*.
- Cooper-White, Pamela
2007 Many Voices: Pastoral Psychotherapy in Relational and Theological Perspective. Minneapolis; MN: Fortress.
- Dawies, Douglas
2011 Emotion, Identity and Religion. Oxford: Oxford University Press.
2017 Death, ritual and belief: The Rhetoric of Funerary Rites. London: Bloomsbury.
- Drescher, K & Foy, DW
2010 When Horror and Loss Intersect: Traumatic Experiences and Traumatic Bereavement. *Pastoral Psychology*.
- Gothóni Raili
2014 Auttava kohtaaminen II. Sielunhoidon menetelmät ja käytäntö. Kirjapaja
- Clinebell, Howard J.
1973 Käytännön sielunhoito. Uusia mahdollisuuksia evankeliumin toteutumiseksi vaikeuksissa olevien ihmisten elämässä. 3. painos. Mänttä. KY Mäntän kirjapaino.
- Erjanti, Helena & Paunonen- Ilmonen, Marita
2004 Suru ja surevat. Surevien hoitotyön perusteet. Helsinki. WSOY.
- Erämaja, Tapani
2006 Viimeinen matka. Toimintatutkimus kirkollisen hautauskentän professiostruktuurista. Helsingin teologinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Francis, Doris & Leonie, Kellahe & Georgina, Neophytou.
2005 The Secret Cemetery. Oxford: Berg.

Freud, Sigmund

1984 Mourning and Melancholia. On metapsychology 11. London. Penguin Books.

1997 General Psychological Theory. Papers on Metapsychology. New York. Touchstone.

Grönfors, Martti

2011 Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät. (toim.) Hanna Vilkkä. Hämeenlinna.

Hakala, Pirjo

2007 Sielunhoidon suuntauksat ja diakonia. Teoksessa Auttamisen teologia. Toim. Kari Latvus ja Antti Elenius. Helsinki: Kirjapaja.

Hammarlund, Claes-Otto

2010 Kriisikeskustelu. Kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktien käsittely. Latvia: Jelgava Printing House.

Harmanen, Eija

1997 Sielunhoito sururyhmässä. Tutkimus ryhmänohjaajan näkökulmasta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. STKSJ 207. Diss. Helsinki.

Heinonen, Ilmari

2002 Siunauspuheen teologia. Hänelle kaikki ovat eläviä. Lahti: Päijät-paino.

Hick, John

1992 Epäuskon perusteet: Sosiologinen uskonnon teoria. 2.painos. Helsinki. Kirjapaja.

Hiltunen-Ahonen, Tarja

2002 Tavis ei tajua. Elämää kohtukuoleman jälkeen. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu tutkielma.

Hogan, N, Morse, JM & Tason, MC

1996 Toward an experimental theory of bereavement. Omega.

Kellahe, Leonie & Prendergast, David & Hockey, Jenny

2005 In the Shadow of the Traditional Grave. Mortality.

Kelly, Ewan

2008 Personalized ritual and what grievers need when.

Keränen, Johanna & Larkko, Anne

2011 Keskosen vanhempien tukeminen. Hoitotyön koulutusohjelma. Projektiraportti. Laurea ammattikorkeakoulu. Tikkurila.

Kettunen, Paavo

2013 Auttava kohtaaminen I. Sielunhoidon perusteet ja teologia. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Kiiski, Jouko

2014 Teologian opiskelijat ja virret. Ovatko virret aarteita vai museotavaraa? Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 37.

Kilpeläinen, Irja

1981 Osaammeko kuunnella ja auttaa. Juva: WSOY.

Koskela, Harri

2011 Lapseni elää aina sydämessäni. Lapsen menetyksen merkitys vanhemman spiritualiteetin muotoutumisessa. Väitöskirja. KTKJ 114. Porvoo: Bookwell Oy.

Laakso, Hilka

2000 Äidin suru alle seitsenvuotiaan lapsen kuoleman jälkeen. Acta Universitatis Tamperensis 724. Tampere. Diss. Tampere

Laimio, A & Karnell, S

2010 Vertaistoiminta. Kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa: T Laatikainen (toim). Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA. SOLVER palvelut Oy.

Lartey, Emmanuel Yartekwei

2003 In living color: An intercultural approach to pastoral care and counseling. New York: Jessica Kingsley Publishers.

Laukkanen, Sanna

2018 Kriiseistä selviytymisen ja kriisiavun monet merkitykset. Diskursiivinen tutkimus SOS-kriisikeskuksen asiakkaiden haastattelupuheesta. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Lehto, Anna-Maija, Pärnänen, Anna & Sutela, Hanna.

2015 Työn henkinen ja ruumiillinen rasittavuus. STM:n tilaama selvitys Tilastokeskukselta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015. Verkkojulkaisu.

Lappalainen, Tarja

1998 Ehditkö istua vierelläni. Opas käytännön sielunhoitoon. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lempiäinen, Pentti

1985 Kasuaalipuheet. Saarnaa sanaa. Sananjulistajan käsikirja. Helsinki: Kirjaneliö.

2004 Pyhät toimitukset. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Li, J; Johansen, C; Bønnum-Hansen, H; Stenager, E; Koch-Henriksen, N & Olesen, J.

2004 The risk of multiple sclerosis in bereaved parents. A nationwide cohort study in Denmark. Neurology.

Lindqvist, Martti

1984 Elämän sylissä. Helsinki: Kirjapaja.

1994 Kuolemaa väkevämpi. 2 painos. Helsinki: Otava.

1997a Näkymättömän paino. Helsinki: Otava.

Lönnebo, Martin

1977 Homiletik. En introduktion I kyrkans förkunnelse. Stockholm: Verbum.

Marin, Kirsi

2017 Äkillisen kriisin kokeneen tukeminen läheisen kuollessa. Eksistentiaalis-fenomenologinen tutkimus äkilliseen kriisiin liittyvistä vaikutuksista, kohtaamisista ja tuesta. Pro gradu- tutkielma. Yhteiskuntatieteiden laitos. Itä-Suomen yliopisto.

Marriot, McKim

1976 Hindu Transactions: Diversity without Dualism. Transaction and Meaning. Directions in the Anthropology of Exchange and Symbolic Behaviour. Ed. B. Kapferer. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues

Mathijssen, Brenda

2018 Transforming Bonds: Ritualizing Post-mortem Relationships in the Netherlands. Mortality.

Mitchell, Kenneth & Anderson Herbert

1983 All Our Losses, All Our Griefs. Philadelphia: Westminster.

Molander, Gustaf

2009 Matka mullan alle. Kuolemantyöntekijöiden arki. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Moren, Riitta

1995 Kun lapsi kuolee. Perheterapia 4/1995. Helsinki.

Morral, P., Hazelton, M. & Shackleton, W.

2011 Homicide and its Effect on Secondary Victims. Mental Health Practice.

Niemelä, Kati

2014 Kutsumusta, auttamista ja itsensä toteuttamista: Pappien ja kanttoreiden suhde työhön, työhyvinvointi ja suhtautuminen ajankohtaisiin kysymyksiin Kirkon akateemisten jäsenkyselyssä 2014. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja nro.38.

Pajari, Ilona

2014 Kuolemanrituaalit Suomessa. Teoksessa: Kuoleman kulttuurit Suomessa. Hakola, Outi & Kivistö, Sari & Mäkinen, Virpi. Tallinna: Tallinna Raamatunrukikoja oü.

Paterson, M

2009 Haptic Geographies: Haptic ethnography, haptic knowledges and sensuous dispositions progress in human geography.

Pentikäinen, Juha

1990 Suomalaisen lähtö. Kirjoituksia pohjoisesta kuolemankulttuurista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Persenius, Ingrid

2006 Omsorg och mänsklig värdighet. Teoretiska och empiriska perspektiv på förbättringsarbete i svenska kyrkan med inriktning på begravningar. Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala: Dissertation.

Pojjula, Soili

2002 Surutyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Pruukki, Lassi

2009 Dialogisuus sielunhoidossa. Kirkon koulutuskeskus, Kirkon sairaalasielunhoito, Kirkon perheasiat. Sielunhoidon aikakauskirja.

Ramshaw, Elaine J.

2008 Singing at funerals and memorial services. *Currents in Theology and Mission*.

2009 The personalization of postmodern post-mortem rituals.

Rodaway, P

1995 *Sensuous Geographies: Body, sense and place*. London: Routledge.

Ruotsalainen, Kari

2009 Sielunhoitajan muuttuvat roolit. Terve sielu terveessä ruumiissa. Juhlakirja Paavo Kettusen täyttäessä 60 vuotta 27.11.2009. Toim. Hannu Mustakallio. KTST 1. Joensuu: Karjalan teologinen seura.

Räisänen, Johanna

2005 “Siellä on niin hyvä yhteishenki ja kukaan ei arvostele toisia”. Nilsiänsä musiikki- ja tanssileirin merkitys nuorille musiikinharrastajille ja -opiskelijoille. Musiikkikasvatuksen pro Gradu-tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta.

Saari, Salli

2003 Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen, 3.painos. Otava: Helsinki.

Saarikallio, Suvi

2010 Musiikin tunne merkitykset arkielämässä. Musiikkipsykologia. Toim. Jukka Louhivuori & Suvi Saarikallio. Jyväskylä: Atena.

Sihvo, Jouko

1992 Seurakunta elämän käännekohdissa. Pieksämäki: Kirjaneliö

Siljander, Pia

2005 Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Siltala, Pirkko

1985 Omaisten surutyö. Kuolema elämän keskellä. Toim. Jan-Erik Ruth & Pirkko Heiskanen. Helsinki: Otava.

1993 Kuoleva lapsi tarvitsee avoimuutta. Vaiettu suru. Lapsen kuolema ja perheen tukeminen, 2.painos. Toim. Tuija Manneri. Helsinki: Lastensuojelun keskus-liitto.

Stroebe, M & Schut, H

1999 The dual process model of coping with bereavement: Rationale and description. *Death studies*

Stroebe, M; Schut, H & Stroebe, W

2007 Health outcomes of bereavement.

Tervola-Niemelä, Kati

2018 Kutsumuksen imu ja työn todellisuus. Pappien, teologien ja kanttoreiden suhde työhön, työhyvinvointi ja suhtautuminen ajankohtaisiin kysymyksiin Kirkon akateemisessa jäsentutkimuksessa 2018. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 58.

- Tonmyr, L., Williams, G., Hovdestad, W. E. & Draca, J
 2011 Anxiety and/or depression in 10–15-year-olds investigated by child welfare in Canada. *Journal of Adolescent Health*.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli
 2009 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Valli, Raine
 2015 Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistokeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L.
 2002 Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: Ws Bookwell Oy
- Vilkka, Hanna
 2007 Tutki ja mittaa: määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.
- Virtaniemi, Matti-Pekka
 2005 Uusia näkökulmia suruun. Toivon tähden. Puheenvuoroja sielunhoidosta ja vapaaehtoistoiminnasta, Käytännöllisen teologian laitoksen vuosikirja 2005. Toim. Lassi Pruukki. Helsinki: Teologinen tiedekunta, Käytännöllisen teologian laitos.
- Väisänen, Leena
 1996 Family grief and recovery process when a baby dies. *Acta Universitatis Ouluensis D Medica*. Diss. Oulu.
- Walter, T
 1996 A new mode of grief: bereavement and biography. *Mortality*.
- Willamo, M-R
 2002 Vauvaperheiden arjen rakentaminen. Ennen- ja täysiaikaisena syntyneiden lasten perheiden arjen akkommodaatiot ja perheteemat ekokulttuurisesta näkökulmasta. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos.

9. Liitteet

9.1 Tutkimuksen saatekirje ja kyselylomake

Liite 1. Saatekirje

Arvoisa lapsensa menettänyt vanhempi!

Olen Miia Raninen ja opiskelen teologiaa Helsingin yliopistossa. Teen tutkimusta lapsensa menettäneiden vanhempien kokemuksista oman lapsen hautaan siunaamistoimituksesta.

Tutkimuksessa tarkastelen, miten te vanhemmat olette kokeneet papin toiminnan ja kohtaamisen tukeneen teitä hautajaisten yhteydessä. Tutkimuksen tarkoituksena on saada teiltä vanhemmilta tietoa, jonka avulla papin ja seurakunnan työtä sekä toimintamalleja voidaan jatkossa kehittää. Tutkimukseni koskee Suomen evankelisluterilaisen kirkon toimittamia hautaan siunaamisia.

Tutkimuksen yhtenä lähtökohtana ja motiivina on oman lapsen menettäminen kahdeksan vuotta sitten. Tämä elämäni raskain menetys johti minut myöhemmin teologian opintojen pariin ja tutkimusaihe syntyi omien kokemusten myötä.

Tutkimukseen vastaaminen tapahtuu anonymyminä eikä teitä tutkimustuloksista voi vastaajaksi tunnistaa. Aineiston tallentamisen jälkeen vastauslomakkeet hävitetään asiallisesti.

Vastatkaa alla oleviin kysymyksiin valitsemalla oikea vaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun kohtaan. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10 - 15 minuuttia ja se on suunniteltu täytettäväksi kerralla loppuun. Pääsette vastaamaan kyselyyn täällä:

<https://elomake.helsinki.fi/lomakkeet/93908/lomake.html>

tai voitte halutessanne kopioida linkin internetselaimen hakukenttään. Kyselyn lopuksi painetaan vielä seuraava ja sen jälkeen **Valmis** painiketta, jolloin vastaukset tallentuvat tutkijalle.

Pyydän teitä vastaamaan kyselyyn huolellisesti. Vastaattehan kyselyyn mahdollisimman pian, viimeistään 27.1.2019 mennessä.

Kiitän vastauksistanne jo etukäteen!

Tutkimusta koskeviin kysymyksiin vastaan mielelläni sähköpostitse osoitteessa miia.raninen@helsinki.fi. Tutkimukseni ohjaajana toimii käytännöllisen teologian pastoraalteologian professori Auli Vähäkangas, auli.vahakangas@helsinki.fi.

Ystävällisin terveisin
Miia Raninen

Liite 2. Kyselylomake

1. Taustatiedot

a. olen ☐ mies ☐ nainen

b. Minkä kokoisessa kunnassa/kaupungissa asuitte lapsenne kuollessa?

- ☐ pienessä kunnassa/kaupungissa (< 15 000 as.)
- ☐ keskikokoisessa kunnassa/kaupungissa (15 000-100 000 as.)
- ☐ suuressa kaupungissa (> 100 000 as.)

c. Montako lasta teiltä on kuollut?

- ☐ yksi lapsi
- ☐ useampi lapsi

d. Lapseni kuollessa olin ____ vuotias

e. Mikä siviilisäätyenne oli lapsenne kuollessa?

- ☐ avioliitossa
- ☐ avoliitossa
- ☐ eronnut
- ☐ leski
- ☐ sinkku

f. Kuinka monta vuotta lapsenne kuolemasta on kulunut? _____

g. Minkä ikäinen lapsenne oli kuollessaan? Merkitse vuodet, kk, päivät tai raskausviikot _____

h. Mikä oli lapsenne kuolinsyy

- ☐ sairaus
- ☐ rakennevika
- ☐ onnettomuus
- ☐ kätkytkuolema
- ☐ itsemurha
- ☐ henkirikos
- ☐ en tiedä
- ☐ jokin muu, mikä? _____

i. Oliko kuolleella lapsella sisaruksia?

- ☐ oli vanhempia sisaruksia
- ☐ oli nuorempia sisaruksia
- ☐ ei ollut sisaruksia
- ☐ sisarus/sisaruksia syntynyt kuoleman jälkeen

j. Siunasiko evankelisluterilaisen seurakunnan pappi lapsenne?

- ☐ kyllä
- ☐ ei

k. Minkä hiippakunnan alle lapsenne siunannut pappi kuului?

- ☐ Turku
- ☐ Tampere
- ☐ Oulu
- ☐ Mikkeli
- ☐ Porvoo
- ☐ Kuopio
- ☐ Lapua
- ☐ Helsinki
- ☐ Espoo
- ☐ En tiedä

2. Hautajaisten suunnittelu

Valitkaa seuraavista vaihtoehtoista kokemustanne vastaava vaihtoehto

1. Miten ensimmäinen yhteydenotto tapahtui teidän ja papin välillä?

- ☐ Pappi soitti

- Pappi tuli kotiin
- Pappi oli yhteydessä sähköpostilla
- Olin/olimme itse yhteydessä suoraan pappiin
- Olin/olimme itse yhteydessä seurakuntaan

En muista

2. Missä tapasitte pappia sopiaksenne hautajaisista?

- Kotona
- Virastolla
- Emme tavanneet
- En muista
- Muualla, missä? _____

Valitkaa seuraavista vaihtoehtoista kokemustanne parhaiten vastaava vaihtoehto.

3. Pappi auttoi meitä riittävästi hautajaisten suunnittelussa

- täysin samaa mieltä
- samaa mieltä
- ei samaa eikä eri mieltä
- eri mieltä
- täysin eri mieltä

4. Pappi huomioi kaikki hautajaisiin liittyvät toiveemme

- täysin samaa mieltä
- samaa mieltä
- ei samaa eikä eri mieltä
- eri mieltä
- täysin eri mieltä

5. Papin tuki auttoi meitä tekemään hautajaisista omien toiveidemme mukaiset

- täysin samaa mieltä
- samaa mieltä
- ei samaa eikä eri mieltä
- eri mieltä
- täysin eri mieltä

6. Pappi auttoi meitä riittävästi käytännön asioiden järjestämisessä

- täysin samaa mieltä
- samaa mieltä
- ei samaa eikä eri mieltä
- eri mieltä
- täysin eri mieltä

7. Keskustelu papin kanssa auttoi minua puhumaan lapseni kuolemasta siinä määrin kuin halusin

- täysin samaa mieltä
- samaa mieltä
- ei samaa eikä eri mieltä
- eri mieltä
- täysin eri mieltä

8. Pappi auttoi puhumaan kielteisistä tunteista siinä määrin, kuin koin sen tarpeelliseksi

- täysin samaa mieltä
- samaa mieltä
- ei samaa eikä eri mieltä
- eri mieltä
- täysin eri mieltä

9. Papin olemus rauhoitti minua siinä määrin kuin halusin

- täysin samaa mieltä
- samaa mieltä
- ei samaa eikä eri mieltä
- eri mieltä
- täysin eri mieltä

10. Tässä kohdassa voitte kertoa hautajaisissa olleista yksityiskohdista, kuten lapsellenne kuuluneista tärkeistä esineistä, asioista, lauluista ja harrastuksista, jotka tekivät hautajaisista lapsenne näköiset. Tai arkun kantamisesta, esityksistä, video kuvauksesta tms. jotka koitte tärkeiksi.

3. Hautajaiset

Valitkaa seuraavista vaihtoehdoista kokemustanne parhaiten kuvaava vaihtoehto

1. Pappi huomioi siunaustilaisuudessa riittävästi koko perheen

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

2. Pappi ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

3. Pappi käytti Jumalan sanaa

- ☐ sopivasti
- ☐ liikaa
- ☐ liian vähän

Vastatkaa seuraaviin kahteen kysymykseen 4-5 lapsen nimeen liittyen vain, jos lapsenne kuoli ennen kastetta. Jos lapsenne kastettiin ennen kuolemaa, niin siirtykää suoraan 6 kysymykseen.

4. Pidän tärkeänä ennen kastetta kuolleen lapsen nimen lausumista siunauksessa

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

5. Pappi käytti lapsesta nimeä häntä siunatessaan

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ ehkä
- ☐ en muista

6. Pappi antoi siunauksessa pitämänsä puheen muistoksi

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ en muista

7. Toivoin saavani siunaustilaisuudessa pidetyn puheen muistoksi

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ en osaa sanoa

8. Valitkaa seuraavista adjektiiveista kolme, jotka parhaiten kuvaavat papin pitämää puhetta lapsenne hautajaisissa

☐ kaunis	☐ julistava
☐ lämmin	☐ loukkaava
☐ hienovarainen	☐ kylmä
☐ läheinen	☐ epämiellyttävä
☐ lohduttava	☐ en muista

9. Pappi vaikutti kiireiseltä

	kyllä	ei
Hautajaisissa	☐	☐
Muistotilaisuudessa	☐	☐

4. Papin toiminta ja tukeminen

Miten arvioisit papin toiminnan hautauskeskustelussa ja siunaamisessa. Seuraavassa luetellaan joukko adjektiivipareja. Arvioi asteikolla 1-5, kuinka hyvin ne vastaavat papin tapaa toimia.

1. Pappi oli mielestäni

- ☐ 1 asiantunteva
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ asiantuntematon

2. Pappi oli mielestäni

- ☐ 1 luotettava
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ epäluotettava

3. Pappi oli mielestäni

- ☐ 1 ymmärtävä
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 ymmärtämätön

5. Pappi oli mielestäni

- ☐ 1 lämmin
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 kylmä

6. Pappi oli mielestäni

- ☐ 1 läsnäoleva
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 etäinen

7. Pappi oli mielestäni

- ☐ 1 empaattinen
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 myötätunnoton

Seuraavat väittämät liittyvät papin tapaan kohdata teidät. Valitkaa seuraavista vaihtoehtoista kokemustanne parhaiten vastaava vaihtoehto.

8. Pappi tuli konkreettisesti lähelle minua

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

9. Papin lähelle tuleminen tuntui epämukavalta

- ☐ täysin samaa mieltä

- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

10. Papin lähelle tuleminen lohdutti minua

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

11. Pappi kosketti minua

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

12. Papin kosketus ei tuntunut hyvältä

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

13. Papin kosketus lohdutti minua

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

14. Halusin papilta hengellistä tukea

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ ehkä

15. Sain hengellistä tukea riittävästi

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

16. Pappi vähätteli menetystäni

- ☐ täysin samaa mieltä
- ☐ samaa mieltä
- ☐ ei samaa eikä eri mieltä
- ☐ eri mieltä
- ☐ täysin eri mieltä

17. Tähän voitte tarkistaa edellistä kysymystä halutessanne. Millä tavalla pappi vähätteli menetystäsi?

18. Saitteko hautajaisten yhteydessä tukea

- ☐ siunaavalta papilta

- ☐ sukulaisilta
 - ☐ ystäviltä
 - ☐ vertaistuesta
 - ☐ terveydenhuollosta
 - ☐ seurakunnasta
 - ☐ en saanut tukea
 - ☐ en muista
- Jostain muualta, mistä?

Minkälaista tukea saitte?

Minkälaista tukea olisitte toivoneet saavanne

5.Palaute

Annoitko papille palautetta, jos annoit, niin minkälaista?
Jos et antanut, niin mitä haluaisit hänelle sanoa?

Kiitos kun osallistuit. Vastauksesi on erittäin tärkeä. Voimia elämääsi!

9.2 Aineiston määrällisiä ja laadullisia taulukoita

Liite 3. Hautajaisten yksityiskohdat ja tärkeät asiat

Avoimen kysymyksen vastaukset hautajaisissa olleista yksityiskohdista ja tärkeistä asioista.

Hautajaisten yksityiskohdat	Maininnat
Musiikki, virret, laulut, lempikappaleet	49
Arkun tai uurnan kantaminen	18
Papin kaunis, lohduttava tai lapsen näköinen puhe	14
Kielteinen palaute papin kohtaamisen tapaan	12
Arkun valinta, värit	10
Tavalliset hautajaiset	10
Valokuvat lapsesta	9
Arkkuun laitetut esineet	9
Lapsen pukeminen arkkuun	8
Videokuvaus/esitykset	7
Lapsen rakkaat esineet muistotilaisuudessa	6
Power point esitykset	5
Valokuvat lapsesta	4
Papin liikuttuminen kosketti	4
Musiikin suunnitteluun liittyvä negatiivinen palaute	4
Olin yksin tilanteen kanssa	3
Muistotilaisuuden paikan koristelu	3
Muistotilaisuuden tarjoilu	3
Kirkko täynnä nuoria (koulukavereita)	3
Hautajaiset olivat pienet	2
Perhetuttu siunasi	1
Aika on kullannut muistot	1
Saimme toivomamme naispapin (hän tuli vapaapäivänään)	1
Tärkeää, että lapsemme siunasi sairauden aikana tutuksi käynyt pappi	1
Pappi luki kirjaa, mitä olimme lukeneet odottaessa lastamme	1

Liite 4. Aineiston luokittelu

Laadullinen tutkimus, aineiston pelkistäminen lapsen hautajaisten yksityiskohdista ja papille suunnatusta palautteesta. Lasten nimet muutettu vastauksissa; Lapsi

Alkuperäisilmaus/Analyysiyksikkö	Pelkistettyjä ilmauksia
Siunaustilaisuudessa oli paljon lapsen musiikkia, jota esitti hänen luokkakaverinsa. Tytön lempimusiikkia laulettiin. Esitettiin laulu, jota lapsi lauloi pienennä. Hautajaisissa soitettiin lapselleni tärkeä musiikkiesitys. Muistotilaisuudessa soitettiin lapsemme lempibiisejä Hautajaisissa soitettiin pojan lempikappaleita, eli räppiä. Muistotilaisuudessa soitimme tytön itsensä soittamaa ja laulamaa musiikkia.	Esitetyt musiikki toiveet ja lempikappaleet
Soitettiin laulu, jota lauloin odotusaikana hänelle vatsaan	Lauloin itse
Viimeisenä soittona kirkossa Night Wishiä, jota kuuntelin lapsemme kanssa usein. Soitettiin pojan rippikoululaulu. Soitettiin Haloo Helsingin Kevyempi kantaa.	Tietty laulu
Kappelissa soitettiin omien toiveiden mukaisia lauluja. Kanttori lauloi laskun aikana toivomamme kappaleet. Laulut saimme itse valita. Halusin maan korvessa laulettavan Valitsin virret itse	Esitetty musiikki hautajaisissa
Lapsen isä kantoi hauta-arkkua, se oli hänelle tärkeää. Koin tärkeäksi olla itse kantamassa arkkua. Halusin itse kantaa ja laskea lapsen uurnan. Minä kannoin hänet hautaan, se oli ihan kamalaa.	Minun lapseni arkussa
Pappi puhui kauniisti meistä kaikista ja suri kanssamme, eikä hänen kyneleet haitannut meitä ollenkaan vaan päinvastoin, antoi suuremman merkityksen, kuin olisi voinut kuvitella. Papin puhe lapsesta oli täydellinen. Tuntui kun pappi olisi tuntenut lapsen, vaikkei lasta tuntenutkaan.	Tilaisuuteen sopivat sanat
Pappi neuvoi vain vähän. Olisin kaivannut papilta opastusta enemmän.	Pappi ei opastanut
ettei pappi koskaan tavannut vanhempia, pappi neuvoi vain vähän.	

pappi tavattiin ensimmäisen kerran vasta muistotilaisuudessa muistotilaisuudessa. pappi ei tullut kahvitilaisuuteen.	Pappi ei tavannut
Pappi ei tullut kahvitilaisuuteen Papin puhe oli mitäänsanomaton	Väärät sanat
Arkku oli musta. Tyttäreni valitsi arkun ennen kuolemaansa. Hautajaisissa oli vaaleanpunainen arkku. Poika halusi itse osallistua valintaan.	Millainen arkku
Isä teki itse arkun	Isä rakensi
Olin sokissa, en tehnyt mitään En muista mitään, kai olin jotenkin sokissa Mieheni piti minusta kiinni, olin niin sokissa, ihan tavalliset hautajaiset ne kai oli. Minä vain olin.	Olin vain siellä
Hautajaisissa oli poikani kuva kehyksissä. Lapsesta oli kuvia esillä Meillä oli valokuvaesitys Halusin paljon kuvia, meillä oli niitä seinillä	Kuva kehyksissä
kuvia albumeissa kiertämässä	Kuvat albumissa
Halusin tyttärestä kuvan esille, vaikka olikin kuollut ennen syntymää, oli niinku jo läikkiä kasvois ja muuallakin. Ei nyt enää niin kaunis, vaikka mun mielestä onki.	Kaunis kuva

Pelkistettyjä ilmauksia	Alaluokka
Esitetyt musiikki toiveet ja lempikappaleet Tietty laulu	Lapselle tärkeä musiikki
Lauloin itse Esitetty musiikki hautajaisissa	Vanhempien laulu toiveet
Minun lapseni arkussa	Tärkeä osa suruprosessia kantaa itse
Tilaisuuteen sopivat sanat	Papin lämpimät sanat
Pappi ei opastanut Pappi ei tavannut Huono puhe	Papin neuvottomuus
Millainen arkku	Tietyn värinen arkku
isä rakensi	Konkreettinen teko
Olin vain siellä	Muistamattomuus ja voimattomuus
Kuvat kehyksissä	Lapsi esillä

Kuvat albumissa Kaunis kuva	Kuvien merkitys
--------------------------------	-----------------

Alaluokka	Pääluokka
Lapselle tärkeä musiikki Vanhempien laulu toiveet	Musiikki valinnat
Tärkeä osa suruprosessia kantaa itse.	Arkun tai uurnan kantaminen
Papin lämpimät sanat	Lämmin, kaunis, koskettava siunauspuhe
Papin neuvottomuus	Pappiin kohdistuva kielteinen palaute
Tietyn värinen Konkreettinen teko	Arkun valinta
Muistamattomuus Voimattomuus	Tavalliset hautajaiset
Lapsi esillä Kuvien merkitys	Kuvat esillä

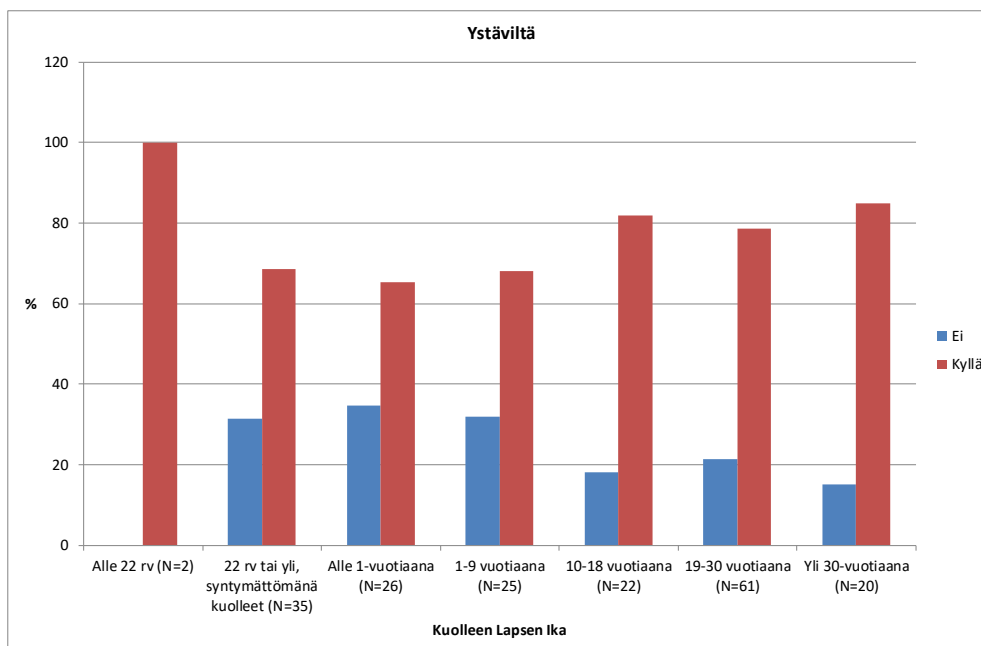
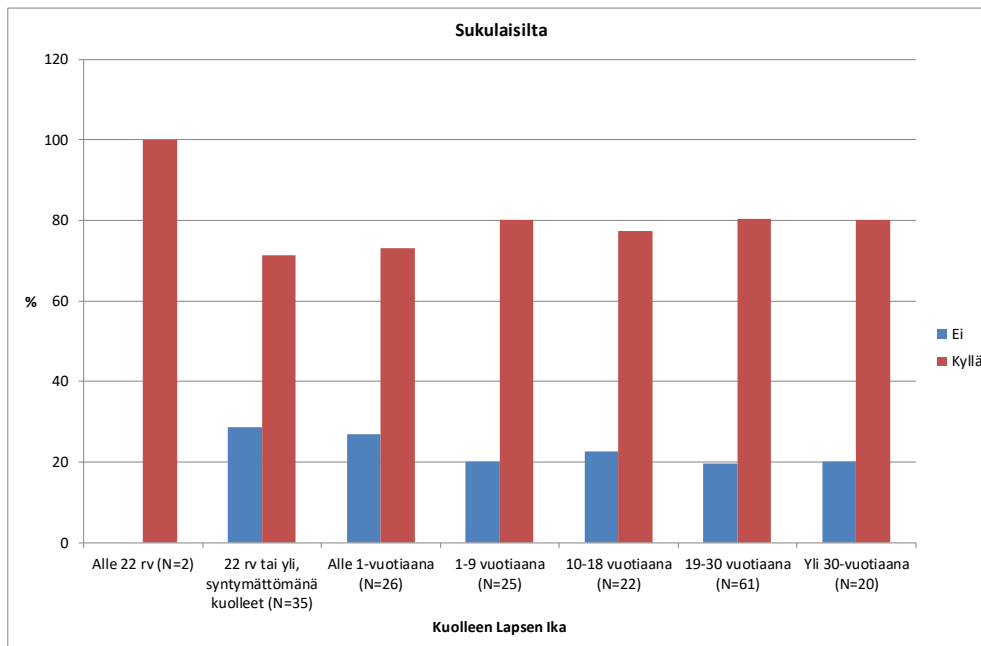
Alkuperäisilmaus/analyysiyksikkö	Pelkistettyjä ilmauksia
Annoin kiitollista palautetta, sanoin henkilökohtaisesti ja kukkalähetyksen kera myöhemmin. Oli erittäin tärkeää ja lohdullista, ettei lapseni tekoa tuomittu mitenkään, vaan menetystä myötelettiin papin toimesta koko ajan.	Tekoa ei tuomittu
Me rukoilimme, että lapsi pääsisi taivaaseen ja siellä olisi hyvä olla. Se tuntui hyvältä. Pappi oli rauhallinen ja se on hyvä, siinä sekavassa tilassa. Kiitos.	Rukoileminen lapsen puolesta
Olit läsnä, otit meidät huomioon ja kävit hautajaisten jälkeen juttelemassa.	Kotona käynti
Kerroit sururyhmästä	Ohjaaminen ja neuvominen avun pariin
Kiitos kun soitit vielä vuodenkin päästä. Tuntui, että ymmärsit.	Yhteydenotto ja välittäminen
En antanut. Miettisi omalle kohdalleen, miltä lapsen menetys tuntuu. Siunauksessa tuntui, ettei puhunut lainkaan tyttärestäni. Kiire myöskin ja siitä mainitseminen ei kuulu sureville vanhemmille.	Syvä pettymys
En antanut. Nyt sanoisin hänelle, että vaihda ammattia. Poikani olisi ansainnut sinua paremman. Teit tosi väärin, särjit sydämeni. Et kunnioittanut mitään muuta kuin omaa itseäsi. Olet leipäpappi, joka ei tee työtä sydämellä.	Et kunnioittanut meidän surua

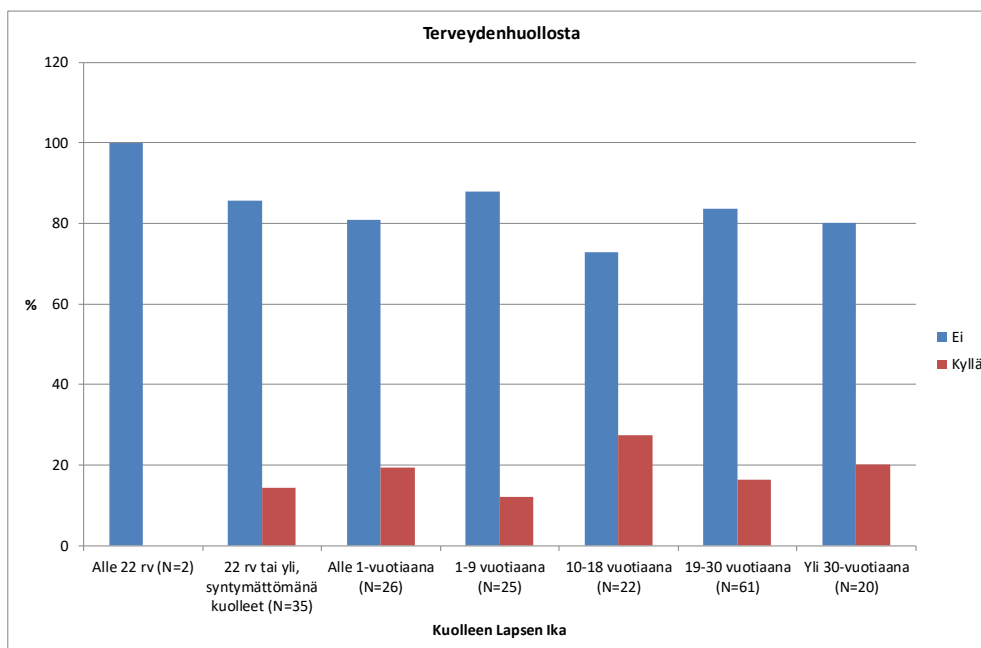
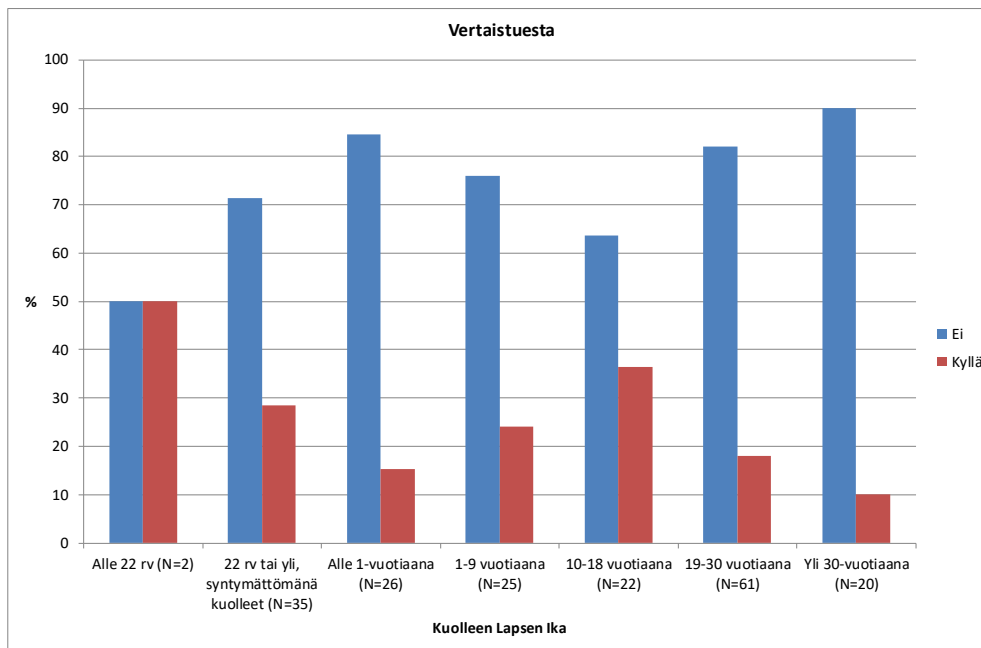
Pelkistettyjä ilmauksia	Alaluokka
Tekoa ei tuomittu	Kohtaamisen tärkeys ja ymmärrys
Rukoileminen lapsen puolesta	Rukouksen voima
Ohjaaminen ja neuvominen avun pariin	Surusta selviytyminen ryhmässä
Kotona käynti, läsnäolo Yhteydenotto ja välittäminen	Rinnalla kulkeminen ja yhteyden pitäminen
Syvä pettymys Et kunnioittanut meidän surua	Sielunhoidollinen epäonnistuminen

Alaluokka	Pääluokka
Kohtaamisen tärkeys ja ymmärrys Rukouksen voima Surusta selviytyminen ryhmässä Rinnalla kulkeminen ja yhteyden pitäminen	Pappi positiivisessa valossa
Sielunhoidollinen epäonnistuminen	Pappi negatiivisessa valossa

Liite 5. Sosiaalinen tuki

Vastaajien tuki hautajaisten yhteydessä

Liite 6. Taulukkoluetelo

Taulukko 1. (s.30)	Sukupuolijakauma
Taulukko 2. (s.30)	Asuinkunta lapsen kuollessa
Taulukko 3. (s.30)	Kuolleiden lasten lukumäärä
Taulukko 4. (s.30)	Vastaaajan ikä
Taulukko 5. (s.31)	Vastaaajan siviilisääty
Taulukko 6. (s.31)	Lapsen kuolemasta kulunut aika
Taulukko 7. (s.31)	Kuolleen lapsen ikä
Taulukko 8. (s.31)	Lapsen kuolinsyy
Taulukko 9. (s.31)	Vanhempien sisarusten määrä
Taulukko 10. (s.32)	Nuorempien sisarusten määrä
Taulukko 11. (s.32)	Sisarukset
Taulukko 12. (s.32)	Sisaruksia syntynyt kuoleman jälkeen
Taulukko 13. (s.32)	Evangelisluterilainen pappi siunasi lapsen
Taulukko 14. (s.32)	Siunaavan papin hiippakunta
Taulukko 15. (s.33)	Papin ja vanhempien yhteydenotto määrät
Taulukko 16. (s.34)	Papin ja vanhempien tapaamispaikka määrät
Taulukko 17. (s.34)	Vanhempien kokemukset papin käytännöllisestä tuesta hautajaisten yhteydessä
Taulukko 18. (s.35)	Vanhempien kokemukset papin kanssa keskustelusta, kielteisistä tunteista puhumisesta ja papin rauhoittavasta olemuksesta
Taulukko 19. (s.35)	Kuolleen lapsen ikä ja papin olemus rauhoitti.
Taulukko 20. (s.36)	Kuolleen lapsen ikä ja seurakunnan tukeminen
Taulukko 21. (s.36)	Kuolleen lapsen ikä ja pappi ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla.
Taulukko 22. (s.36)	Pappi huomioi siunaustilaisuudessa koko perheen ja ymmärsi suruamme meille sopivalla tavalla vastausten jakaumat.
Taulukko 23. (s.37)	Jumalan sanan käyttäminen siunaustilaisuudessa.
Taulukko 24. (s.37)	Lapsen nimen käyttäminen siunauksessa
Taulukko 25. (s.37)	Vastastaukset papin siunauspuheeseen liittyen
Taulukko 26. (s.38)	Vastaaajien kokemukset papin pitämästä siunauspuheesta
Taulukko 27. (s.38)	Papin kiireellisyys hautajaisissa ja muistotilaisuudessa
Taulukko 28. (s.39)	Vastaaajien arviot papin ammattitaidosta ja kohtaamisesta lapsen hautajaisten yhteydessä adjektiiviparien avulla.

Taulukko 29. (s.39)	Varianssianalyysin tulokset.
Taulukko 30. (s.40)	Papin kohtaamiseen liittyvien vastausten jakaumat
Taulukko 31. (s.40)	Vastaajien tuki hautausprosessin eri vaiheissa
Taulukko 32. (s.41)	Vastaajien tuki siunaavalta papilta
Taulukko 33. (s.41)	Seurakunnan tuki.
Taulukko 34. (s.42)	Vastaajat eivät saaneet tukea lainkaan